

Selectiviteit in het politieoptreden

Masterproef neergelegd tot het behalen van
de graad van Master in de Criminologische Wetenschappen
door (0104889) Gouwij Robin

Academiejaar 2017-2018

Promotor :
Prof. Dr. Antoinette Verhage

Commissaris :
De Raedt Eddy

Woord vooraf

Deze masterproef kwam tot stand met het oog op het behalen van het masterdiploma Criminologische Wetenschappen. Het onderwerp waarover deze thesis handelt, selectiviteit in het politieoptreden, werd gekozen omwille van de uitgebreide interesse in het werkveld van de politie. Hierbij wil ik graag nog enkele mensen bedanken die mij bij het schrijven van deze masterproef geholpen hebben. Eerst en vooral wil ik mijn oprechte dank betuigen aan mijn promotor Prof. Dr. Antoinette Verhage die mij steeds met raad en daad bijstond en mij steevast snel van antwoord diende wanneer ik een vraag had. Daarnaast wil ik ook graag de deskundigen bedanken die mij via diepte-interviews inzicht hebben gegeven in hun expertise. Zonder hen was de totstandkoming van het kwalitatieve empirische luik van deze masterproef niet mogelijk geweest. Tot slot wil ik ook graag mijn vriendin, mijn familie en vrienden bedanken voor de steun gedurende dit intellectueel uitdagend proces.

Inhoudstafel

Woord vooraf.....	I
Algemene inleiding.....	1
Hoofdstuk I: Verkennende literatuurstudie.....	7
1. Inleiding.....	7
2. Wat is etnisch profileren?.....	7
2.1 Voedingsbodem van etnisch profileren.....	8
2.1.1 Discriminatie en racisme.....	8
2.1.2 Vooroordelen en stereotypen.....	10
2.2 Offender profiling.....	12
2.3 Definiëring.....	13
2.4 Historiek.....	15
3. Wetgevend kader.....	21
3.1 De internationale wetgeving.....	21
3.1.1 Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.....	21
3.1.2 Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten.....	24
3.2 De Belgische Grondwet.....	26
3.3 Antidiscriminatiewet van 10 mei 2007.....	29
3.4 Wet op het Politieambt.....	32
3.4.1 Identiteitscontroles (Art. 34 WPA).....	33
3.4.2 De fouillering van personen (Art. 28 WPA).....	35

3.4.3 Het doorzoeken van een voertuig of van enig ander vervoermiddel (Art. 29 WPA)	40
4. Discretionaire bevoegdheid	42
5. De theorie van de procedurele rechtvaardigheid	45
6. Overzicht van de reeds verschenen relevante empirische studies omtrent etnisch profileren	50
6.1 Onderzoek naar etnisch profileren in Nederland	51
6.1.1 Het onderzoek van Van der Leun et al. (2014)	52
6.1.2 Het onderzoek van Svensson, Sollie, & Saharso (2011)	55
6.1.3 Het onderzoek van Landman en Kleijer-Kool (2016)	57
6.1.4 Het onderzoek van Çankaya (2012)	59
6.1.5 Het onderzoek van Spoelstra (2014), Duijndam & Prins (2017) en Schuilenburg, Besseling & Vitendeel (2017)	61
6.2 Onderzoek naar etnisch profileren in het Verenigd Koninkrijk	63
6.2.1 Het onderzoek van Ariel en Tankebe (2018)	63
6.2.2 Het onderzoek van Waddington, Stenson en Don (2004)	64
6.2.3 Het onderzoek uitgegeven door het Ministerie van Justitie van het Verenigd Koninkrijk (2017)	66
6.3 Onderzoek naar etnisch profileren in Hongarije	67
6.3.1 Het onderzoek van Kadar & Pap (2009)	68
6.3.2 Het TARKI-onderzoek (2005)	69
6.4 Onderzoek naar etnisch profileren in België	70

6.4.1 Het onderzoek van Van Roeden (2016).....	70
6.4.2 Het onderzoek van Amnesty International (2018).....	72
6.4.3 Het onderzoek van Vanassche en Verhage (2015).....	74
6.5 Enquête van de Europese Unie naar minderheden en discriminatie.....	75
6.6 Conclusie.....	77
7. Maatregelen die bijdragen tot de bestrijding van etnisch profileren.....	79
7.1 Een aangepast wetgevend kader	80
7.2 Invoeren van stopformulieren.....	81
7.3 Het gebruik van bodycams.....	82
7.4 Het verhogen van de diversiteit binnen de politie	83
7.5 Bestrijden van impliciete vooroordelen en stereotypen door middel van training	83
7.6 Bevorderen van de procedurele rechtvaardigheid.....	85
7.7 De effectiviteit van gecombineerde maatregelen.....	85
Hoofdstuk II: Kwalitatief empirisch onderzoek	86
1. Inleiding	86
2. Methodologie	86
3. Resultaten.....	88
3.1 Definiëring van het fenomeen.....	89
3.2 De situatie in België.....	91
3.3 De rol van de media	93
3.4 Oorzaak van etnisch profileren	94

3.4.1 Vooroordelen en stereotypen	94
3.4.2 Factoren buiten de wil van de politieagent	96
3.5 Wettelijk kader.....	97
3.6 Het registratiesysteem in de PZ Mechelen/Willebroek	99
3.7 Maatregelen tot indijking van het fenomeen	103
4. Conclusie.....	107
Hoofdstuk III: Algemene conclusie.....	110
Conclusie.....	110
Discussie en aanbevelingen voor verder onderzoek	119
Bibliografie	121
Bijlagen.....	I
Bijlage 1: vragenlijst Amnesty International	I
Bijlage 2: vragenlijst politiescholen.....	IV
Bijlage 3: vragenlijst aspirant	VII
Bijlage 4: vragenlijst NSPV.....	X
Bijlage 5: vragenlijst deskundige.....	XIII

Algemene inleiding

Selectiviteit in het politieoptreden waarvan etnisch profileren of het disproportioneel controleren van etnische minderheden door de politie een onderdeel vormt, lijkt op het eerste zicht een probleem te vormen in onze huidige maatschappij. Deze visie wordt gevoed door verschillende mediaberichtgevingen waarin personen met een migratieachtergrond worden geïdoleerd door de politiediensten. Zo werd acteur Zouzou Ben Chikha vernederd door de politie wanneer hij hardhandig werd onderworpen aan een controle omwille van zijn verdachte gedragingen (De Standaard, 2015). Ook de Marokkaanse Yassine Boubout, lid van de burgerrechtenorganisatie 'Movement X', werd zonder aanwijsbare reden tegengehouden en gefouilleerd (Het Laatste Nieuws, 2015). Rond diezelfde periode werd een groepje jongeren met een getaande huidskleur hardhandig opgepakt wanneer ze het slot van hun eigen fiets probeerden te openen (Knack, 2015). Dit en nog enkele andere berichtgevingen in de pers insinueren dat politiediensten aan de hand van etnische profilering bepaalde individuen beduidend meer aan een controle onderwerpen dan andere burgers. Hierbij wordt politieambtenaren verweten dat zij zich bij het uitvoeren van hun dagelijkse taken te veel laten leiden door subjectieve gevoelens. Het gevolg hiervan zou zijn dat bepaalde minderheidsgroepen met een andere etnische achtergrond meer aan controles worden onderworpen dan andere meerderheidsgroepen (van der Woude & van der Leun, 2013). Aangezien bij etnisch profileren personen worden gecontroleerd en/of gefouilleerd op basis van hun etniciteit, ras, religie of afkomst en niet op basis van objectief bewijs of individueel gedrag valt dit onder discriminatie (Konze, 2013). Het valt op dat de berichtgeving in de media steeds handelt over individuele gevallen en niet over algemene cijfers. Dit is logisch aangezien het onderzoek over etnisch profileren nog in zijn kinderschoenen staat en er nog weinig empirisch

bewijs is of de politie etniciteit al dan niet laat meespelen bij de beslissing tijdens proactieve politiecontroles. Hierdoor is het tot op heden nog onmogelijk om een accuraat beeld te vormen van de werkelijkheid en kan de media hier handig op inspelen door slechts individuele gevallen aan te halen. Het dient bijgevolg geen extra duiding dat er nood is aan staalharde cijfers die de praktijk op een correcte manier weerspiegelen. Onder meer hieraan wil deze masterproef een bijdrage leveren door het belang van cijfermateriaal nogmaals in de verf te zetten waardoor een aanzet kan gegeven worden tot verder empirisch onderzoek.

Etnisch profileren is een enorm *hot topic*, zowel in de actualiteit als in de literatuur. Zo wordt in de politiezone Mechelen/Willebroek sinds mei 2017 elke identiteitscontrole geregistreerd met de bedoeling alle burgers gelijk te behandelen en etnisch profileren tegen te gaan (De redactie, 2017). Een ander voorbeeld is het radio-interview met Jinnih Beels. Zij was commissaris in diezelfde politiezone en leidde tot voor kort de cel Diversiteit. De voormalige commissaris wijst op het feit dat er geen cijfers voorhanden zijn, maar dat er wel gebruik wordt gemaakt van etnisch profileren in de praktijk. Om dit te vermijden moet de politie in de eerste plaats toegeven dat het gebeurt, vervolgens kan men pas gaan nadenken over hoe dit in de toekomst vermeden kan worden (Beels, 2017). Uit deze twee voorbeelden in combinatie met de reeds hierboven aangehaalde mediaberichtgevingen blijkt dat er wel degelijk een probleem is. De vraag die hier gesteld kan worden is of er wel effectief een probleem is en hoe dit kan worden ondersteund door empirische cijfers. Goodey (2006) stelt dat er, in tegenstelling tot de meeste Europese landen, in de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk al veel onderzoek gedaan werd naar het probleem rond etnisch profileren. Daar lijkt de laatste jaren echter verandering in te komen. Deze masterproef wil een bijdrage leveren door te onderzoeken in welke mate etnisch profileren een probleem vormt in België. Het is niet de bedoeling dat er

vervolgens een kant-en-klare oplossing voor het fenomeen wordt gegeven, wat ook niet mogelijk is bij een dergelijk complex verschijnsel. Wel kan door middel van dit onderzoek gezocht worden naar een manier om dit fenomeen beter in kaart te brengen. Pas wanneer er voldoende kennis is over etnisch profileren, kan worden nagedacht om dit te bestrijden zodat de politie zich in de toekomst enkel baseert op objectieve criteria in een informatiegestuurde politiezorg.

Aan de hand van diepte-interviews met deskundigen uit verschillende domeinen zal in deze studie getracht worden om een brede kijk op het fenomeen te vormen. In eerste instantie werd er contact gezocht met verschillende middelgrote politiezones. Hierbij zouden verschillende interventie-inspecteurs bevraagd worden omtrent hun visie en de (mogelijke) toepassing van ethnic profiling in hun zone. Ondanks het feit dat alle gegevens anoniem zouden worden verwerkt, stonden alle gecontacteerde politiezones weigerachtig tegenover een deelname aan een kwalitatief empirisch onderzoek. Hierdoor moest er een andere weg worden ingeslagen om een empirisch onderzoek te kunnen uitvoeren.

In deze studie zal er zowel een uitgebreide literatuurstudie als een kwalitatief onderzoek worden gevoerd om de materie verder te bestuderen. In de eerste plaats is het doel van deze masterproef inzicht verwerven in het fenomeen van etnisch profileren in al zijn facetten zodat kan worden bijgedragen aan de wetenschappelijke kennis ervan. Er is nood aan wetenschappelijk en/of beleidsmatig onderzoek zodat betrouwbare gegevens gegenereerd kunnen worden om zo de precieze omvang van het probleem in kaart te brengen (Janssens & Forrez, 2015). Deze masterproef wil daarom in tweede instantie een aanzet geven tot het opzetten van een wetenschappelijk en/of beleidsmatig onderzoek door het belang hiervan te duiden. Dit zal

gebeuren door het koppelen van een (beperkt) kwalitatief empirisch luik aan de thesis. Het doel hiervan is dat de problematiek op een grotere schaal wordt onderzocht zodat in een later stadium kan worden gezocht naar een oplossing van het praktisch probleem. Hieraan verbonden zal de masterproef hoofdzakelijk antwoord bieden op drie onderzoeksvragen, elk voorzien van enkele deelvragen:

1. Wat houdt etnisch profileren precies in en hoe verhoudt zich dit tot het wettelijk kader?
 - Wat is de historiek van dit fenomeen en in welke mate is dit een probleem van de 21ste eeuw?
 - Welke definities zijn er in de literatuur te vinden?
 - Welke elementen liggen aan de basis van dit fenomeen en vormen zo de voedingsbodem van etnisch profileren?
 - Biedt het wettelijk kader voldoende waarborgen om etnisch profileren te voorkomen?

2. In welke mate is er in België effectief een probleem van ethnic profiling door politiediensten?
 - Wat zijn de algemene bevindingen van de reeds verschenen empirische studies gevoerd naar het fenomeen in België?
 - Wat zijn de algemene bevindingen van de reeds verschenen empirische studies gevoerd naar het fenomeen in andere Europese landen?
 - Wat zijn de algemene bevindingen van de verschillende bevroagde deskundigen?
 - Welke elementen worden in rekening genomen wanneer politieambtenaren overgaan tot een identiteitscontrole?

3. Welke zaken zouden het probleem van etnisch profileren in de toekomst kunnen tegengaan en hoe zou dit precies selectiviteit kunnen verhinderen?
- Hoe zou de theorie van de procedurele rechtvaardigheid kunnen bijdragen aan de strijd tegen etnisch profileren?
 - In welke mate kan de uitbouw van een nationaal registratiesysteem, naar het voorbeeld van de politiezone Mechelen/Willebroek, selectiviteit in het politieoptreden verhinderen?
 - In welke mate zijn technische hulpmiddelen zoals bodycams een potentieel hulpmiddel bij het tegengaan van etnisch profileren?

Concreet is de masterproef opgebouwd in drie grote delen waarbij in een eerste hoofdstuk een uitgebreide literatuurstudie wordt uitgevoerd naar het fenomeen ethnic profiling. Ten eerste wordt ingegaan op de voedingsbodem en de historiek van het fenomeen. Hiernaast wordt er ook in een duidelijke begripsomschrijving voorzien. Dat gebeurt aan de hand van verschillende definities die in de literatuur te vinden zijn waarna een eigen stipulatieve definitie wordt opgesteld. Daarnaast wordt ook het onderscheid met *offender profiling* duidelijk gemaakt. Ten tweede wordt het wettelijk kader besproken waarbij zowel de internationale wetgeving, de Belgische Grondwet, de antidiscriminatiewet en de Wet op het Politieambt worden besproken. Bij laatstgenoemde worden de relevante artikelen besproken waarbij etnisch profileren zou kunnen voorkomen. Dat zijn de artikelen in verband met de identiteitscontrole, de fouillering en de controle van voertuigen. Ten derde wordt de discretionaire ruimte van de politie besproken. Aangezien de wet op sommige plaatsen enige interpretatieruimte laat, beschikken de politieagenten over enige vorm van beslissingsruimte. Daarna wordt het theoretisch kader waaraan de masterproef wordt gekoppeld uiteengezet, meer bepaald de theorie van de

procedurele rechtvaardigheid. Dit kader zal in het vervolg van de masterproef de theoretische bril vormen waardoor wordt gekeken. Vervolgens wordt er een overzicht geboden van de reeds verschenen empirische studies in binnen- en buitenland. De landen die worden besproken zijn Nederland, het Verenigd Koninkrijk, Hongarije en België. Tot slot zal het eerste hoofdstuk afgesloten worden met maatregelen die kunnen bijdragen tot de bestrijding van etnisch profileren. Deze mechanismen zijn gebaseerd op onderzoek, maar komen hoofdzakelijk ook in het volgende hoofdstuk aan bod.

In het tweede hoofdstuk wordt plaats gemaakt voor het eigen kwalitatief empirisch onderzoek. Zoals hierboven reeds werd vermeld, zal het eigen onderzoek bestaan uit diepte-interviews met zeven deskundigen. Na de methodologie verduidelijkt te hebben, worden de resultaten ruim besproken aan de hand van citaten. De vragenlijsten die tijdens de interviews gebruikt werden, bevatten hoofzakelijk dezelfde onderwerpen, maar waren licht verschillend afhankelijk van de expertise van de deskundige. Hierdoor werd onderlinge vergelijking van de antwoorden mogelijk.

In het derde en afsluitende hoofdstuk wordt de algemene conclusie weergegeven waarbij hoofdzakelijk een antwoord geboden zal worden op de onderzoeks- en deelvragen.

Hoofdstuk I: Verkennende literatuurstudie

1. Inleiding

In dit deel van de masterproef zal er een uitgebreide literatuurstudie worden uitgevoerd omtrent het fenomeen van etnisch profileren. Hierbij wordt de problematiek ontleed in al zijn facetten wat een algemene, maar ook gedetailleerde kennis zal genereren. Als eerste zal er dieper ingegaan worden op wat het fenomeen precies inhoudt met de daarbij horende verschillende definities. Ook zal hierbij de voedingsbodem en de historiek van etnisch profileren uiteengezet worden. Ten tweede krijgt zowel het nationale als het internationale wettelijk kader plaats in deze literatuurstudie. Vervolgens wordt een overzicht geboden van de reeds verschenen empirische studies in Nederland, het Verenigd Koninkrijk, Hongarije en België. Tot slot komen de maatregelen aan bod die kunnen bijdragen aan het bestrijden van het fenomeen.

2. Wat is etnisch profileren?

In dit onderdeel zal er eerst ingegaan worden op hetgeen wat etnisch profileren veroorzaakt en bijgevolg de voedingsbodem vormt. Hier zullen discriminatie en racisme enerzijds en stereotypen en vooroordelen anderzijds worden besproken. Vervolgens zal een onderscheid gemaakt worden tussen ethnic profiling en offender profiling, waarna dieper zal worden ingegaan op de verschillende definities van etnisch profileren die in de literatuur te vinden zijn. Ten derde zal de historiek van het fenomeen van dichterbij worden bekeken. Tot slot volgt het nationale en het internationale wettelijk kader waarbij het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, het Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten, de Belgische Grondwet, de Antidiscriminatiewet en de Wet op het Politieambt besproken worden.

2.1 Voedingsbodem van etnisch profileren

2.1.1 Discriminatie en racisme

Om te bepalen wat etnisch profileren juist inhoudt, moet er gekeken worden naar de ontstaansredenen van dit fenomeen. Hoe komt het dat personen in een autoritaire functie anders reageren als ze met etnische minderheden geconfronteerd worden? Vormen vooroordelen en stereotypen de voedingsbodem van etnisch profileren? Hierbij gaan we breder kijken dan enkel discriminatie of het gebruik van vooroordelen door politiediensten, maar veeleer in de gehele samenleving als maatschappelijke fenomenen. Discriminatie kan zich echter manifesteren op verschillende maatschappelijke terreinen zoals de arbeidsmarkt, de horeca en op straat (Coenders, Boog, & Dinsbach, 2009).

Discriminatie wordt gedefinieerd als het nadelig behandelen van personen omdat zij behoren tot een bepaalde groepering of omdat ze tot een bepaalde groepering worden gerekend (Veenman, 2003). Hierbij moet echter een onderscheid gemaakt worden tussen ervaren en feitelijke discriminatie. Bij laatstgenoemde moet het gaan om objectief vastgestelde discriminatie waarbij een nadeel wordt ervaren omdat men tot een bepaalde groep behoort. In tegenstelling tot bij feitelijke discriminatie is het ervaren van een nadeel geen constitutief element bij ervaren discriminatie. Het gaat er in de eerste plaats over wat personen zelf als discriminatie ervaren en dat vervolgens ook zo gaan benoemen. Een gebeurtenis die volgens de wet of sociaalwetenschappelijke definities geen discriminatie is, kan wel zo ervaren worden. Dit kan echter ook andersom indien een gebeurtenis gezien wordt als een vorm van discriminatie, maar dit niet zo ervaren wordt door de persoon in kwestie (Andriessen, Fernee, & Wittebrood, 2014). Bijgevolg is ervaren discriminatie vrij tot zeer subjectief en kan eenzelfde opmerking of gebeurtenis aanleiding geven tot verschillen in de mate van ervaren discriminatie.

Desalniettemin wordt in dit en vele andere onderzoeken die handelen over etnisch profileren, ervaren discriminatie boven feitelijke discriminatie verkozen omdat enkel zo de effectieve perceptie van de bevolking kan gemeten worden.

De effecten van discriminatie mogen niet onderschat worden en kunnen een grote impact hebben op de slachtoffers. Slachtoffers van discriminatie krijgen niet alleen te maken met verbale agressie zoals scheldtirades en bedreigingen, maar worden soms ook ruw of oneerlijk behandeld. Deze verschillende vormen van ervaren discriminatie hangen nauw samen met het vertonen van depressieve symptomen (Noh & Kaspar, 2003). Het herhaaldelijk blootgesteld worden aan ervaren discriminatie heeft door de veroorzaakte stressreacties significante negatieve effecten op zowel fysiek als mentaal vlak. Verhoogde ervaren discriminatie leidt algemeen tot een minder goede mentale gezondheid. Op mentaal vlak kan het leiden tot zaken zoals depressie, psychische spanningen en angst. Op fysiek vlak kan het aanleiding geven tot hypertensie en verminderde gezondheid. Hierbij kan het de rol van risicofactor op zich nemen bij ziektes zoals obesitas, verhoogde bloeddruk en middelengebruik. Sociale ondersteuning, actieve coping-stijlen en groepsidentificatie zijn protectieve factoren die de nefaste gevolgen op fysiek en mentaal vlak kunnen counteren (Pascoe & Richman, 2009). De gevolgen van ervaren discriminatie bij jongeren kunnen een invloed hebben op hun verdere ontwikkeling. Een longitudinale studie heeft aangetoond dat een toename van ervaren discriminatie in de late kindertijd en de vroege adolescentie werd geassocieerd met de ontwikkeling van gedragsproblemen en depressieve symptomen (Brody, et al., 2006). Hieruit mag blijken dat de nefaste gevolgen van ervaren discriminatie wetenschappelijk zijn aangetoond en bijgevolg allerm minst mogen worden onderschat. Ook de gevolgen voor jongeren zijn niet min aangezien dit een invloed kan hebben op hun verdere ontwikkeling.

Racisme kan zich manifesteren op drie niveaus. De eerste vorm van racisme is het individuele racisme, wat vergelijkbaar is met vooroordelen gebaseerd op ras, maar legt meer de nadruk op biologische overwegingen en omvat ook meer discriminerende handelingen. De tweede vorm is institutioneel racisme, wat verwijst naar opzettelijk of onopzettelijk manipuleren of tolereren van een institutioneel beleid zodat op oneerlijke wijze de kansen van bepaalde groepen in de maatschappij beperkt worden. De laatste vorm van racisme is cultureel racisme wat een combinatie vormt van de twee vorige vormen van racisme. Het is de individuele en de institutionele uitdrukking van superioriteit van het culturele erfgoed van het ene ras ten opzichte van dat van het andere ras (Jones, 1996).

2.1.2 Vooroordelen en stereotypen

Personen worden niet geboren met vooroordelen, maar dit wordt hen aangeleerd. Een vooroordeel ontkent de individuele menselijke waardigheid en verbreekt de fundamentele eenheid tussen de mensen in een maatschappij. Het is een vijandige houding of gevoel tegenover een bepaalde persoon, uitsluitend omdat hij of zij behoort tot een groep waaraan men aanstootgevende kwaliteiten heeft toegekend. Een vooroordeel is in eerste instantie gericht tegen een bepaalde groep in zijn geheel of tegen individuen die tot deze groep behoren. Het houdt geen rekening met feiten. Sterker nog: het negeert de waarheid en de eerlijkheid waardoor het een verblindend effect heeft. De reden tot deze stereotypering ligt in het feit dat het een machtsgevoel genereert en dat het tevens het gevoel van eigenwaarde verhoogt. Negatieve vooroordelen en discriminatie kunnen zich manifesteren op verschillende niveaus, gerangschikt volgens de mate van geweld: verbaal geweld, vermijding, discriminatie of racisme, geweld tegen personen en eigendom en ten slotte uitroeiing of genocide als meest extreme vorm (Allport, Clark, & Pettigrew, 1982).

Om de basis van vooroordelen en stereotypen te begrijpen zijn de concepten *ingroup* en *outgroup* heel belangrijk. Personen die dezelfde ervaring delen met leden van de ingroup ontwikkelen positieve gevoelens naar deze leden. Personen die een tegengestelde ervaring hebben in vergelijking met de leden van de outgroup ontwikkelen negatieve gevoelens naar de leden die zich buiten de grenzen van de ingroup bevinden (Rabbie & Horwitz, 1969). De meerderheid van de onderzoeken heeft aangetoond dat er een verband is tussen favoritisme voor de ingroup enerzijds en vooroordelen en negativisme ten aanzien van de outgroup anderzijds. De voornamelijk positieve gevoelens die overheersen tussen de leden van dezelfde groep zijn vooral trots, loyaliteit en superioriteit. Veel discriminerende gedragingen worden gemotiveerd door de wens om de positieve relaties binnen de ingroup te promoten en te bestendigen, veeleer dan de uit vijandigheid ten aanzien van leden van de outgroup (Brewer, 1999). Het verschijnsel van ethnocentrisme, dat als eerste werd beschreven door Sumner in 1906, bestaat dus uit twee componenten namelijk een positieve houding tegenover de eigen sociale groep en een negatieve houding tegenover andere etnische groepen. Beide componenten blijken vooroordelen te bevatten, men heeft positieve vooroordelen over de ingroup en negatieve vooroordelen over de outgroup (Billiet, Eisinga, & Scheepers, 1992).

De concepten in- en outgroup kunnen het best vergeleken worden met het wij/zij-verhaal dat ontstaat tussen allochtonen en autochtonen. Autochtonen en allochtonen kennen elkaar nauwelijks waarbij net dat onbekende zorgt voor angst, onzekerheid en negatieve houdingen tegenover de andere groep. De contacthypothese stelt dat er een positief verband is tussen het contact met allochtonen en de beeldvorming over allochtonen. Het is tot op heden onduidelijk over de richting van dat verband. Zet een positievere beeldvorming mensen ertoe aan om meer contacten te leggen of leiden meer contacten tot een positievere beeldvorming? Dit toont aan

dat wanneer het onbekende wegvalt, de negatieve houdingen en opvattingen over allochtonen vervagen (Van Craen, Vancluysen, & Ackaert, 2007).

Deze verschillende in- en outgroups vallen vaak samen met etnische groepen. Een etnische groep is een geheel binnen een grotere populatie met gemeenschappelijke voorouders, herinneringen aan een gedeeld verleden en een culturele focus op een of meer symbolische elementen die de groepsidentiteit bepalen zoals verwantschap, religie, taal, gedeeld territorium, nationaliteit of uiterlijk. Leden van een etnische groep zijn zich ervan bewust dat ze behoren tot een bepaalde ingroup. Elke andere groep die bestaat uit personen met een andere taal, religie of nationaliteit wordt gezien als *the other group* (Gardener & Connolly, 2005). Veel mensen linken minderheden al dan niet bewust aan criminaliteit waardoor hun percepties en gedragingen worden beïnvloed. Een groot deel van deze mensen zijn zich echter hiervan niet bewust en bestempelen zichzelf als onbevooroordeeld. Hierdoor is het logisch dat politieagenten die zichzelf niet zien als bevooroordeeld toch onbewust een invloed ervaren op hun percepties die leiden tot bepaalde beslissingen.

2.2 Offender profiling

Etnic profiling mag in eerste instantie niet verward worden met *offender profiling*. In de praktijk lijkt hier vaak verwarring te ontstaan door de term “profiling”. Bij offender profiling of daderprofilering gaat men de link leggen tussen een misdrijf en de eigenschappen van de dader. Hierbij gaat men ervan uit dat er een samenhang is tussen de aard van het misdrijf en de karakteristieken van de dader (Canter, 2010). Gedrag is voorspelbaar aangezien de mens geneigd is om in eenzelfde situatie op een eenzelfde manier te reageren. Een profiler gaat hypothesen gaan formuleren betreffende de waarschijnlijkste kenmerken van de gezochte

dader. Deze worden vervolgens bevestigd of ontkracht zodat hieruit waardevolle informatie kan worden gehaald. Pas wanneer een misdrijf onopgelost blijft en alle andere methoden zijn uitgeput, wordt er een beroep gedaan op deze onderzoeksmethode (Zucker, 2013).

2.3 Definiëring

Bij ethnic of racial profiling worden personen bij een politiecontrole of fouillering uitsluitend of overwegend uitgekozen omwille van hun ras, etniciteit of religie (Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding, 2014a). Deze personen worden dus niet gecontroleerd op basis van hun gedrag en ook niet omdat ze voldoen aan een bepaalde beschrijving van een specifieke verdachte (Goodey, 2006).

Er zijn veel verschillende definities van ethnic of racial profiling te vinden in de literatuur. De oorzaak ligt in de complexiteit van het fenomeen waardoor de betekenis al snel varieert al naar gelang de context (Batton & Kadleck, 2004). Er zal in eerste instantie een niet-exhaustieve opsomming gegeven worden van verschillende definities om zo vervolgens een eigen stipulatieve definitie samen te stellen. De Schutter en Ringelheim (2008) hanteren een vrij brede definitie van ethnic profiling en definiëren het als het gebruik van raciale, etnische of religieuze achtergrondkenmerken als een beslissende factor bij het nemen van wetshandhavingsbeslissingen. Ook Weitzer en Tuch (2002) formuleren een brede definitie en stellen dat bij ethnic profiling gebruik wordt gemaakt van ras als “*key factor*” voor het stoppen en ondervragen van burgers door politiediensten. Hier is het echter onduidelijk wat er precies met ras als “*key factor*” bedoeld wordt. Het is onduidelijk of er bij etnisch profileren enkel sprake is van etnische achtergrond als enige reden van een controle of er naast etnische achtergrond nog andere factoren een rol spelen (Batton & Kadleck, 2004). In de jaren '90 van de 20ste eeuw

werd in de meeste definities het woord ‘uitsluitend’ gebruikt. Deze definities stelden dat het de politie verboden werd om wetshandavingsbeslissingen zoals mensen staande houden, ondervragen, arresteren en fouilleren uitsluitend te baseren op ras en etniciteit. De populariteit van deze definities daalden wanneer duidelijk werd dat dit slechts een klein deel van de ongelijke behandeling uitmaakte. Vaak is ras of etniciteit niet de enige factor die meespeelt wanneer men overgaat tot een controle, maar speelt ook de buurt, leeftijd, geslacht en gedrag een rol (Green, 2007).

Er zijn ook enge definities te vinden in de literatuur. Meeks (2000) definieert racial profiling als het doen stoppen van iemand enkel en alleen omwille van de huidskleur en de vluchtige veronderstelling dat deze persoon betrokken is in criminele activiteiten. Barlow en Barlow (2002) definiëren racial profiling als elke situatie waarin ras wordt gebruikt door een politieagent om de potentiële criminaliteit van een individu te bepalen. Volgens het Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten is er sprake van ethnic profiling wanneer bij de uitoefening van politiebevoegdheden zoals een controle of fouillering, iemand een minder gunstige behandeling krijgt dan anderen in een vergelijkbare situatie. Dit verschil is uitsluitend of overwegend te wijten aan iemands ras, etniciteit of religie (Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding, 2014b). In het onderzoek door van der Leun en collega's wordt etnisch profileren als volgt beschreven: “Het disproportioneel vaak staande houden van burgers op grond van hun zichtbare etnische achtergrond en/of huidskleur, zonder dat daar een objectieve en redelijke rechtvaardiging voor bestaat.” (van der Leun, van der Woude, Vijverberg, Vrijhoef, & Leupen, 2014). Het laatste deel van deze definitie is belangrijk aangezien politieambtenaren ras of etniciteit kunnen en mogen gebruiken om te bepalen of een

persoon voldoet aan een specifieke beschrijving van een bepaalde verdachte (Ramirez, McDevitt, & Farrell, 2000).

Nadat een overzicht geboden werd van de verschillende definities in de literatuur, kan nu op zoek gegaan worden naar een eigen stipulatieve definitie die doorheen deze masterproef gehanteerd zal worden. In dit onderzoek wordt onder ethnic profiling het volgende verstaan:

“Er is sprake van etnisch profileren wanneer bij de uitoefening van proactieve politiecontroles zoals een identiteitscontrole of foullering uitsluitend of overwegend burgers worden geselecteerd omwille van hun zichtbare etnische achtergrondkenmerken en/of huidskleur, zonder dat daar een objectieve en redelijke rechtvaardiging voor bestaat.”

In dit onderzoek wordt onder etnische achtergrondkenmerken verschillende zaken verstaan. Het gaat hier over de kenmerken nationaliteit, ras, huidskleur, etniciteit en religie die zichtbaar zijn voor de omgeving. Dit zijn de beschermde criteria waarvan sprake is in artikel 4 van de Antiracismewet¹. Belangrijk hierbij is dat de etnische achtergrondkenmerken visueel zichtbaar zijn voor de omgeving.

2.4 Historiek

Om etnisch profileren de dag van vandaag beter te begrijpen is het van belang om ook het ontstaan van het fenomeen in kaart te brengen. Uit onderzoek blijkt dat racial profiling zijn oorsprong kent in de Verenigde Staten van Amerika. Er zijn twee manieren om de historiek van

¹ Wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden, BS 8 augustus 1981.

etnisch profileren in de VS te benaderen: op korte en op lange termijn. De korte termijn gaat terug naar de jaren '90 van de vorige eeuw en focust op het verschil van de controles van voertuigen op basis van de inzittenden. De lange termijn gaat veel verder in de geschiedenis en ziet het fenomeen van etnisch profileren veel breder dan enkel de controles van voertuigen en bevat allerhande wetshandhavingsbeslissingen. In dit opzicht is de term racial profiling slechts een nieuwe term voor het feit dat politie en andere onderdelen van het strafrechtssysteem minderheden anders behandelen omwille van hun ras en etniciteit (Green, 2007).

Racial profiling lijkt zijn oorsprong te vinden in de Verenigde Staten van Amerika waar discriminatie en racisme lang deel hebben uitgemaakt van de geschiedenis. Gedurende het tijdperk voor de Amerikaanse burgeroorlog, meer bepaald van 1815 tot 1850, kon men worden toegewezen als lid van de zogenaamde *slave patrols*. Deze groep kon de huizen van de slaven binnendringen en willekeurig aan controles onderwerpen. *Slave patrols* speelden een belangrijke rol bij de handhaving van de openbare orde door opstanden te vermijden en de wet te handhaven. Enkele van deze groepen vormden later na de burgeroorlog de basis van de racistische groepering Ku Klux Klan (Harris, 2006; Websdale, 2001). Gedurende de gehele geschiedenis van het land heerst de overtuiging dat criminaliteit vooral gepleegd wordt door jonge Afro-Amerikanen. Dit idee ontstond reeds in de tijd van de slavernij. Blanke Amerikanen zien crimineel gedrag als iets dat inherent verbonden is aan hun zwarte medemens. Met de techniek van racial profiling willen politieambtenaren verborgen illegale activiteiten opsporen door etnische minderheden te viseren. Deze overtuiging zou gebaseerd kunnen zijn op een bestaande discrepantie in criminele activiteiten tussen verschillende etniciteiten. Toch lijkt het er sterk op dat deze informatie veeleer gebaseerd is op foute en discriminatoire informatie. Deze

breed aanvaarde stereotypen zorgen ervoor dat het fenomeen van racial profiling gerechtvaardigd wordt en dat de bevolking hier niet fel tegen gekant is (Welsh, 2007).

Vanaf de jaren '80 van de vorige eeuw ontstond racial profiling als onderdeel van de vele inspanningen die zijn geleverd om de War on Drugs aan te gaan. De Amerikaanse Drugs Enforcement Administration (DEA) verzamelden lijsten van de gemeenschappelijke fysieke eigenschappen van reeds gearresteerde drugskoeriers. Zo werd een profiel geschetst van hoe de typische drugskoerier er uitzag. Deze profielen werden door DEA-agenten gebruikt om vliegtuigpassagiers die verdacht werden van drugsmokkel te identificeren en te controleren. De DEA beweerde dat het gebruik van deze profielen een positieve invloed had op het arresteren van passagiers die drugs smokkelden. De Drug Enforcement Administration was overtuigd van de effectiviteit van deze methode, sterker nog: het werd niet eens in vraag gesteld. Vanaf het midden van de jaren '80 werden meer en meer de snelwegen gebruikt om illegale verdovende middelen te vervoeren. Het is hierbij van belang te weten dat de verkeerswetgeving in de Verenigde Staten van Amerika enorm gedetailleerd is waardoor bestuurders snel een overtreding maken op het veilig rijgedrag, wat kan resulteren in een controle van de bestuurder. Deze controles werden uitgevoerd in het kader van drugsmokkel onder het mom van verkeerscontroles. Door deze controles niet alleen uit te voeren op luchthavens maar ook op snelwegen, konden plots grotere aantallen Amerikanen worden gecontroleerd (Harris, 2006).

Met *Operation Pipeline* werden tienduizenden politieagenten uit alle hoeken van het land opgeleid om drugskoeriers te onderscheppen. De DEA heeft echter steeds met klem ontkend dat raciale of etnische kenmerken hier deel van uitmaakten. Desondanks zijn er voldoende impliciete en expliciete aanwijzingen dat dit niet geheel strookt met de realiteit. Zo werd hen

een verhoogde achterdochtigheid aangeleerd omtrent enkele etnische minderheidsgroepen. Er moest in bepaalde staten meer aandacht gevestigd worden op potentiële Jamaicaanse drugskoeriers die zich vaak kenmerken door het dragen van hun haar in traditionele lange vlechten. Voor diegene die voldeden aan deze beschrijving, maar geen drugs vervoerden, werd dit gezien als brute pech. Wanneer men een drugskoerier onderschepte die voldeed aan deze kenmerken werd dit gezien als een bewijs dat deze etnische minderheidsgroepen meer betrokken waren in criminele activiteiten dan de gemiddelde blanke Amerikaan. Hiernaast zijn er cijfers die doen vermoeden dat ras en etniciteit wel degelijk een rol speelt wanneer men overgaat tot een controle. In de staat Maryland is 17% van de bestuurders zwart, maar zij vormden wel 70% van alle controles. Dit wil zeggen dat nog geen vijfde van alle bestuurders in de staat verantwoordelijk waren voor bijna 75% van de controles (Harris, 2006).

Het feit dat meer dan de helft van de populatie van de gevangenen bevolkt wordt door zwarte Amerikanen en ze slechts 12% van de populatie uitmaken versterkt dit gevoel nog (Frank, 1999). Deze statistieken meten echter niet de gepleegde criminaliteit, maar veeleer de macht van de politiediensten om mensen te arresteren. Dit resulteert vervolgens in het fenomeen van *selffulfilling prophecy*. Politieagenten focussen zich op zwarte of Latijns-Amerikaanse bestuurders omdat ze vaker worden gearresteerd en opgesloten. Omwille van die focus worden deze personen meer gecontroleerd dan anderen waardoor de kans stijgt dat leden van etnische minderheidsgroepen meer worden gearresteerd (Harris, 2006). Verrassend genoeg wordt deze mening niet enkel gedeeld door blanke politieagenten, maar ook door zwarte en Latijns-Amerikaanse politieagenten. Hieruit kan worden geconcludeerd dat de etnische achtergrond van de politieagent geen enkele invloed heeft op het gedrag van de politieagent. Deze gedachtegang was dus duidelijk een weerspiegeling van de instelling en de waarden van de

politiestructuur (U.S. Department of Justice, 2001). In 2005 hadden 29 staten een wet aangenomen die etnisch profileren onmogelijk zou moeten maken door het enerzijds te verbieden en anderzijds politiediensten te verplichten om data te verzamelen (Harris, 2006).

Zoals eerder vermeld bestaat ethnocentrisme uit een positieve houding ten opzichte van de eigen sociale groep en een negatieve houding ten opzichte van een andere sociale groep (Billiet, Eisinga, & Scheepers, 1992). In het kader van etnisch profileren wordt dit onderscheid tussen de eigen en de andere sociale groep gemaakt op basis van ras of etniciteit. Al enkele honderden jaren worden zwarte Amerikanen anders behandeld dan de gemiddelde blanke Amerikaan. Zo waren er in het verleden enkele duidelijke voorbeelden die het onderscheid tussen zwart en blank zichtbaar maakten. Zwarten moesten achteraan de bus plaatsnemen, hun plaats afstaan aan blanken, andere toiletten gebruiken en eten in aparte restaurants. Dit onderscheid staat haaks op de onafhankelijkheidsverklaring van de Verenigde Staten die stelt dat blanken en zwarten gelijk zijn in de ogen van de staat en de burgerrechtenwetgeving en het daaropvolgend beleid inzake positieve discriminatie. In de huidige Verenigde Staten bestaan vooroordelen, discriminatie en racisme nog steeds ondanks de persoonlijke, sociale en politieke wil om deze fenomenen uit te roeien (Dovidio & Gaertner, 1986). Het proces waarbij racistische tradities en bevooroordeelde overtuigingen verlaten worden, blijkt moeilijker dan verwacht net omdat ze zo diep geworteld zitten in de Amerikaanse cultuur (Feagin & Feagin, 1978; Knowles & Prewitt, 1969). Grier en Cobbs (1968) beschrijven het als volgt: “De zwarte man vandaag bevindt zich aan het einde van een psychologisch continuüm dat teruggaat tot in de tijd van zijn tot slaaf gemaakte voorouders”.

De termen ‘vooroordelen’ en ‘discriminatie’ kunnen gezien worden als recente concepten van de 20ste eeuw aangezien studies naar deze fenomenen pas begonnen in de jaren ’20 van de vorige eeuw. Hiervoor werden vooroordelen niet gezien als een sociaal probleem of een wetenschappelijke constructie, maar veeleer als een natuurlijk en onvermijdbaar antwoord op groepsverschillen (Duckitt, 2010). In de 19^e eeuw werd zowel in Amerika als in Europa het idee dat een bepaald ras minderwaardig was geaccepteerd door de wetenschappelijke wereld en werden raciale vooroordelen niet gezien als een probleem. Hierbij werd de superioriteit van het blanke ras en de minderwaardigheid van zwarten en andere koloniale volkeren niet in vraag gesteld (Haller, 1971). Nadat vooroordelen waren ‘ontdekt’ onderging de term verschillende invullingen die onderhevig waren aan het sociaal beleid dat verschillende historische perioden domineerde. Sociale omstandigheden en historische gebeurtenissen in combinatie met de evolutie van kennis resulteerden in een specifieke aandacht voor verschillende problemen en vragen in elke periode (Duckitt, 2010). Ondanks het feit dat studies naar vooroordelen en discriminatie vrij recent zijn, is het duidelijk dat dit geen problemen zijn van de 20ste en de 21ste eeuw. Etnocentrisme heeft een veel rijkere geschiedenis en lijkt diep geworteld te zijn in de cultuur waarbij alle mensen onderhevig zijn aan vooroordelen. Personen gaan zich spontaan onderverdelen in homogene groepen en wij/zij-categorieën waarbij men zich comfortabeler voelt met de eigen groep en men slechts beperkt omgaat met de andere groep. Allport stelde dat categorisatie noodzakelijk is om ordelijk te leven en dat onderverdelingen essentieel zijn voor het mentale leven (Fiske, 2005).

3. Wetgevend kader

In dit onderdeel zal het wettelijk kader dat relevant is bij het fenomeen van etnisch profileren besproken worden. Als eerste zal de internationale wetgeving, meer bepaald Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en het Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten besproken worden. Vervolgens zullen de relevante artikelen van de Grondwet uiteengezet worden, namelijk de artikelen 10 en 11. Daarna zal de Antiracismewetgeving, die hierop verder gaat, besproken worden. Tot slot zullen enkele relevante artikelen van de Wet op het Politieambt (WPA) behandeld worden. Aangezien het fenomeen van etnisch profileren in de praktijk vooral resulteert in controles van voertuigen, fouilleringen en identiteitscontroles zullen de overeenkomstige artikelen worden bestudeerd.

3.1 De internationale wetgeving

Op internationaal niveau zijn hoofdzakelijk het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (verder: *EVRM*) en het Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten (verder: *IVBPR*) van belang. Hieronder zullen deze internationale verdragen en hun relevante artikelen, die het recht om niet gediscrimineerd te worden waarborgen, besproken worden (Geldof & Theunis, 2016).

3.1.1 Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens

Het EVRM kwam tot stand binnen het kader van de Raad van Europa die in 1949 werd opgericht. Een jaar later ondertekenden tien West-Europese landen het akkoord waarna later alle 47 lidstaten van de Raad van Europa het verdrag ondertekenden. Met het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens wou men een binden karakter geven aan de eerder op mondiaal

niveau tot stand gekomen Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. De lidstaten van de Raad van Europa wilden niet wachten tot het mondiaal verdrag een bindend karakter kreeg, wat pas gebeurde in 1966 met het Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten (Barkhuysen, 2004). Vooral artikel 14 van het EVRM is verder van toepassing en zal nader besproken worden. Artikel 14 luidt als volgt:

“Het genot van de rechten en vrijheden die in dit Verdrag zijn vermeld, moet worden verzekerd zonder enig onderscheid op welke grond ook, zoals geslacht, ras, kleur, taal, godsdienst, politieke of andere mening, nationale of maatschappelijke afkomst, het behoren tot een nationale minderheid, vermogen, geboorte of andere status.”

Het eerste deel van het artikel verwijst naar het feit dat artikel 14 steeds in combinatie met een recht dat gewaarborgd wordt in een ander artikel van hetzelfde verdrag gelezen moet worden. Dit wordt echter niet zo strikt genomen en zo volstaat het dat de rechten in het verlengde liggen van de rechten uit het EVRM en dat er niet rechtstreeks een recht uit het verdrag moet worden ingeroepen. De afdwingbaarheid van artikel 14 van het EVRM in zijn geheel wordt gewaarborgd door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Dit is verschillend in vergelijking met andere internationale verdragen zoals het IVBPR dat niet over een Hof beschikt dat de naleving van het verdrag kan afdwingen. De rechten kunnen wel afgedwongen worden via de nationale rechter (Geldof & Theunis, 2016).

Het tweede deel van het artikel geeft een opsomming die weergeeft op welke vlakken geen onderscheid mag worden gemaakt tussen mensen. Dit is echter geen limitatieve opsomming, maar deze gronden lijken als voorbeelden van ‘verboden’ onderscheidingscriteria te dienen. Recentere rechtspraak heeft aangegeven dat onderscheid op grond van homoseksuele oriëntatie

alleen toelaatbaar is als daarvoor ernstige gegronde redenen zijn. Hiermee wordt aangegeven dat onderscheid op basis van homoseksuele oriëntatie verboden is, ook al wordt het niet in de opsomming van artikel 14 opgenomen. De rechtmatigheid van de onderscheidingscriteria blijkt sterk te variëren in de tijd en is afhankelijk van heersende opvattingen. Vroeger werd onderscheid op basis van leeftijd en geslacht gezien als iets normaals, waar nu elk onderscheid op deze gronden onacceptabel is (Gerards, 2004).

Met de inwerkingtreding van het Twaalfde Protocol in 2005 krijgt het bestaande artikel 14 van het EVRM een algemene draagwijdte. Zoals eerder vermeld geeft het eerste deel van artikel 14 aan dat er een verbod van discriminatie geldt bij het uitoefenen van een ander door het verdrag gewaarborgd recht. Op grond van het Twaalfde Protocol komt het verbod van discriminatie op zichzelf te staan zodat alle rechten op het nationale niveau worden gewaarborgd, zelfs wanneer die niet binnen het toepassingsgebied van een EVRM-recht vallen (Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten, 2010). Voortaan zal elke discriminatie door elke openbare overheid voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg worden gebracht. Dat is een grote vooruitgang op het vlak van een algemeen verbod op discriminatie (Vlaams Parlement, 2016). Het Twaalfde Protocol beschermt in beginsel tegen discriminatie door de staat, maar het heeft ook betrekking op relaties tussen privépersonen die door de staat worden gereguleerd zoals de weigering van toegang tot werk, toegang tot restaurants of wanneer personen functies uitoefenen waarin ze beslissen over het openbaar aanbieden van goederen en diensten (Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten, 2010). In 2016 werd het protocol maar door 19 van de 47 lidstaten van de Raad van Europa geratificeerd waardoor de meerderheid van de landen, inclusief België, het Twaalfde Protocol niet toepassen (Vlaams Parlement, 2016). Tot op heden hebben slechts 20 lidstaten van de Raad van Europa het

Twaalfde Protocol geratificeerd en hebben maar liefst 18 landen, waaronder België, het protocol ondertekend zonder dat dit gevolgd werd door een ratificatie (Council of Europe, 2018). Dit heeft als gevolg dat er in de EU-lidstaten verschillende niveaus van verplichtingen in het Europese non-discriminatierecht bestaan (Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten, 2010). Om discriminatie op basis van de hierboven vermelde criteria te helpen bannen, zou het aangewezen zijn dat alle EU-lidstaten dit protocol ratificeren.

3.1.2 Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten

In 1948 werd de Universele Verklaring van de rechten van de mens aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. Hierdoor werd door de lidstaten de verplichting aangegaan om de rechten en de fundamentele vrijheden van de mens te eerbiedigen. Desondanks is de Universele Verklaring geen bindend instrument, wat een groot verschil vormt met de Europese variant. Daarbij is er ook geen toezichtsorgaan dat de naleving van deze rechten en vrijheden kan controleren. Bijgevolg was er dus nood aan een bindend verdrag dat aan deze tekortkomingen zou kunnen voldoen. In 1966 werd door de Algemene Vergadering het Internationaal Pact inzake burgerrechten en politieke rechten aangenomen. Vervolgens duurde het negen jaar vooraleer het Pact effectief in werking trad doordat 35 landen, waaronder slechts vijf Westerse landen, het Pact ratificeerden. Pas in 1983 ratificeerde België het Pact (Bossuyt, 1993). Hierdoor moet België de bepalingen van het verdrag naleven en kan het verdrag bij de rechtbanken ingeroepen worden (Verschuere, 1989).

In het IVBPR zijn er twee artikelen van belang, namelijk artikel 2, §1 en artikel 26. De eerste paragraaf van artikel 2 bepaalt het volgende:

“Iedere Staat die partij is bij dit Verdrag verbindt zich de in dit Verdrag erkende rechten te eerbiedigen en deze aan eenieder die binnen zijn grondgebied verblijft en aan zijn rechtsmacht is onderworpen te verzekeren, zonder onderscheid van welke aard ook, zoals naar ras, huidskleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, eigendom, geboorte of andere status.”

Dit artikel is qua inhoud grotendeels hetzelfde als artikel 14 EVRM en stelt dat de lidstaten die het verdrag ratificeerden de in het verdrag erkende rechten zonder discriminatie dienen te verzekeren. Net zoals in het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, met het Twaalfde Protocol buiten beschouwing te laten, is dit artikel slechts van toepassing in verband met de andere rechten in het verdrag (Geldof & Theunis, 2016). Naast artikel 2, §1 is ook artikel 26 IVBPR van belang aangezien het een algemeen verbod vormt op discriminatie en dat het artikel geen verband houdt met andere rechten in het verdrag (Tomuschat, 2008). Artikel 26 stelt het volgende:

“Allen zijn gelijk voor de wet en hebben zonder discriminatie aanspraak op gelijke bescherming door de wet. In dit verband verbiedt de wet discriminatie van welke aard ook en garandeert eenieder gelijke en doelmatige bescherming tegen discriminatie op welke grond ook, zoals ras, huidskleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, eigendom, geboorte of andere status.”

Dit artikel verschilt van artikel 14 EVRM omwille van verschillende redenen. Art. 26 heeft een algemene draagkracht waardoor het toepassingsgebied van deze bepaling niet beperkt is tot de rechten die verzekerd worden in het Verdrag zelf, maar alle terreinen van het overheidsoptreden zijn onderworpen aan de niet-discrimatieverplichting (Vande Lanotte & Van De Putte, 1993).

Eerst was er onduidelijkheid over het materieel toepassingsgebied, maar na verschillende interpretaties heeft het Comité voor de rechten van de mens beslist dat alle terreinen van het overheidsoptreden onderworpen zijn aan de niet-discrimatieverplichting (Verschueren, 1989). Zoals hierboven reeds vermeld bestaat er voor het IVBPR, in tegenstelling tot het EVRM, geen Hof dat de naleving en de uniforme interpretatie van het verdrag waarborgt, wel kunnen de rechten worden afgedwongen via een nationale rechter (Geldof & Theunis, 2016).

3.2 De Belgische Grondwet

Het toepassen van etnisch profileren is in strijd met het gelijkheidsbeginsel en is tevens een probleem voor het non-discrimatiebeginsel die beiden staan ingeschreven in de Grondwet. Het eerste beginsel zit vervat in artikel 10, het tweede in artikel 11 van de Belgische Grondwet. Beide artikelen hebben een gemeenschappelijke basis. Het gelijkheidsbeginsel houdt in dat iedereen gelijk moet worden behandeld, het beginsel van non-discriminatie houdt in dat niemand mag worden gediscrimineerd (Smis, Janssens, Mirgaux, & Van Laethem, 2011).

Artikel 10 Gw. stelt het volgende:

“Er is in de Staat geen onderscheid van standen. De Belgen zijn gelijk voor de wet; zij alleen zijn tot de burgerlijke en militaire bedieningen benoembaar, behoudens de uitzonderingen die voor bijzondere gevallen door een wet kunnen worden gesteld.”

Het feit dat gelijke gevallen gelijk moeten behandeld worden is erg vanzelfsprekend, maar niet zo eenvoudig als het op het eerste gezicht lijkt. Aan de hand van welke maatstaf wordt bepaald of gevallen al dan niet gelijk zijn? Wanneer mensen, om welke reden dan ook, anders zijn en niet worden beschouwd als gelijke gevallen is de kans groter dat zij ook niet gelijk behandeld

zullen worden. Met de huidige moderne blik op de maatschappij lijkt dit haast onmogelijk en onacceptabel, maar de kracht van vooroordelen mag niet onderschat worden. Naast het feit dat gelijke gevallen gelijk behandeld moeten worden, moeten ongelijke gevallen ongelijk behandeld worden naar de mate van hun ongelijkheid. Hierbij kan een voorbeeld worden aangehaald van een blind kind, dat net zoals andere kinderen, recht heeft op onderwijs. Hierbij is het kind echter niet gebaat met een gelijke behandeling zoals zijn leeftijdsgenoten die niet blind zijn. Bijgevolg is er differentiatie nodig die net ervoor zorgt dat gelijke behandeling, in dit geval het recht op onderwijs, naar een hoger niveau wordt getild (Loenen, 1998). Het gelijkheidsbeginsel is volgens het Hof van Cassatie gehandhaafd wanneer “al degenen die zich in dezelfde feitelijke toestand bevinden op gelijke voet worden behandeld”. Met andere woorden is een ongelijke behandeling van vergelijkbare gevallen of een gelijke behandeling van onvergelijkbare gevallen verboden tenzij daarvoor een “objectieve en redelijke” verantwoording bestaat. Voor een dergelijke verantwoording moet worden aangetoond dat de maatregel een legitiem doel nastreeft, objectief, pertinent en noodzakelijk is, en tot slot, evenredig is ten aanzien van het nagestreefde doel (Sottiaux, 2008).

Het differentiatie criterium is het onderscheidingscriterium om individuen in een bepaalde groep onder te verdelen met als doel ze verschillend te behandelen. Wanneer het Grondwettelijk Hof, dat bevoegd is om wetten aan het gelijkheidsbeginsel te toetsen, een schending vaststelt, volgt men altijd een vast stramien dat bestaat uit vijf stappen. Ten eerste gaat het Hof na of er wel degelijk een verschil in behandeling is tussen vergelijkbare categorieën van personen. Bij deze eerste stap moet er dus zowel sprake zijn van vergelijkbare categorieën en van een ongelijke behandeling. Bijgevolg is het verschillend regelen van twee niet vergelijkbare categorieën niet in strijd met het gelijkheidsbeginsel. Daarenboven moet de vergelijking betrekking hebben op

situaties die zich gelijktijdig voordoen. Vervolgens beoordeelt men of met de verschillende behandeling een legitiem doel nastreeft. Hierbij mag het doel niet in strijd zijn met andere nationale of internationale rechten en vrijheden. Ten derde onderzoekt men of het onderscheid objectief is en niet afhangt van persoonlijke appreciatie. Het onderscheidingscriterium moet hierbij berusten op concrete elementen, duidelijk, abstract en wettig zijn. Daarna moet er een redelijke verantwoording zijn voor de ongelijke behandeling, met andere woorden moet het onderscheid noodzakelijk zijn om het beoogde doel te bereiken. Tot slot moet het verschil in behandeling in verhouding staan tot het beoogde doel (Vande Lanotte & Goedertier, 2010). Het hoeft logischerwijs geen extra duiding dat het maken van een onderscheidingscriterium op basis van taal, ras, nationaliteit, etniciteit of huidskleur niet strookt met het gelijkheidsbeginsel zoals vervat in de Belgische Grondwet.

Artikel 11 Gw. ziet er als volgt uit: *“Het genot van de rechten en vrijheden aan de Belgen toegekend moet zonder discriminatie verzekerd worden. Te dien einde waarborgen de wet en het decreet inzonderheid de rechten en vrijheden van de ideologische en filosofische minderheden.”*

Het in artikel 11 Gw. vernoemde non-discriminatiebeginsel houdt in wezen hetzelfde in als het gelijkheidsbeginsel en voegt hieraan weinig toe. De tweede zin van het artikel benadrukt wel een specifiek element van het gelijkheidsbeginsel, namelijk het feit dat minderheidsgroepen niet mogen worden gediscrimineerd (Vande Lanotte & Goedertier, 2010). Het gelijkheids- en non-discriminatiebeginsel worden verder uitgewerkt in de Antidiscriminatiewet van 2007 (cfr. *infra*).

Het gelijkheids- of het niet-discriminatiebeginsel is ongetwijfeld de hoeksteen van de democratische rechtsstaat. In de eerste plaats is het van toepassing in de verhouding tussen de overheid en de burger. De overheid heeft hierbij enkele verplichtingen die ze moet waarborgen aan de burger zoals gelijke toegang tot het recht, gelijkheid voor de belastingen, gelijke toegang tot het militair en openbaar ambt, gelijke toegang tot overheidsopdrachten en de gelijkheid van en in het onderwijs. De overheid moet het gelijkheidsbeginsel eerbiedigen bij zowel de wetgevende, uitvoerende en rechterlijke taak (Van Heuven, 1991). De overheid mag niettegenstaande wel degelijk een onderscheid maken, maar dat onderscheid moet gerechtvaardigd zijn. Een niet-gerechtvaardigd onderscheid is een discriminatie. Een discriminatie kan vervolgens direct of indirect zijn. Bij een direct onderscheid bevat de wet zelf een niet gerechtvaardigd onderscheid. Bij een indirecte discriminatie wordt een bepaalde groep onevenredig benadeeld door een ogenschijnlijk neutraal beleid (Vande Lanotte & Goedertier, 2010).

3.3 Antidiscriminatiewet van 10 mei 2007

Er zijn doorheen de geschiedenis in België verschillende wetten geweest omtrent antiracisme of antidiscriminatie. De eerste wet kwam tot stand in 1981 en heette volledig de “Wet tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden”. Onder impuls van de Europese regelgeving onderging de antidiscriminatiewetgeving in 2003 een uitgebreide hervorming. De discriminatiegronden werden uitgebreid naar onder andere seksuele geaardheid, leeftijd, geloof of levensbeschouwing. In 2007 kwam er opnieuw een nieuwe wet die tot vandaag nog steeds van kracht is (Sottiauw, 2008; Unia, z.d.).

De wet van 10 mei 2007 verbiedt niet alleen discriminatie die gepleegd wordt door private (rechts)personen, maar ook discriminatie gepleegd door openbare overheden en ambtenaren. Laatstgenoemden waren reeds hiervoor al strafbaar aangezien de artikelen 10 en 11 van de Grondwet op hen van toepassing zijn (Vande Lanotte & Goedertier, 2010). Volgens artikel 14 van de Antidiscriminatiewet is elke vorm van discriminatie verboden. Hieronder worden verschillende zaken verstaan: directe discriminatie, indirecte discriminatie, opdracht tot discrimineren, intimidatie en weigering om redelijke aanpassingen te treffen ten voordele van een persoon met een beperking. Zonder twijfel zijn directe en indirecte discriminatie de centrale begrippen. Belangrijk is wel dat de wetgever het onderscheid maakt tussen discriminatie enerzijds en onderscheid anderzijds. In een eerste fase, de toetsingsingang, wordt vastgesteld of er een direct of indirect onderscheid bestaat dat rechtvaardiging behoeft. In een tweede fase, de rechtvaardigingsfase, wordt nagegaan of het onderscheid gerechtvaardigd kan worden. Zo niet is er sprake van discriminatie (Bayart & Deiteren, 2008).

Direct onderscheid is volgens de Antidiscriminatiewet *“de situatie die zich voordoet wanneer iemand ongunstiger wordt behandeld dan een ander in een vergelijkbare situatie wordt, is of zou worden behandeld op basis van één van de beschermde criteria”*². Directe discriminatie is *“het direct onderscheid op grond van een beschermd criterium dat niet gerechtvaardigd kan worden op grond van de bepalingen van titel II”*.³

Indirect onderscheid is volgens de Antidiscriminatiewet *“de situatie die zich voordoet wanneer een ogenschijnlijk neutrale bepaling, maatstaf of handelwijze personen gekenmerkt door een*

² Art. 4, 6° Antidiscriminatiewet

³ Art. 4, 7° Antidiscriminatiewet

*bepaald beschermd criterium, in vergelijking met andere personen bijzonder kan benadelen”.*⁴

Indirecte discriminatie is *“het indirect onderscheid op grond van een beschermd criterium dat niet gerechtvaardigd kan worden op grond van de bepalingen van titel II”.*⁵

Volledigheidshalve worden ook de andere vormen van discriminatie verduidelijkt. Onder opdracht tot discrimineren wordt het volgende verstaan: *“elke handelwijze die er in bestaat wie ook opdracht te geven een persoon, een groep, een gemeenschap of een van hun leden te discrimineren op grond van één van de beschermde criteria”.*⁶ Intimidatie wordt gezien als *“ongewenst gedrag dat met een van de beschermde criteria verband houdt, en tot doel of gevolg heeft dat de waardigheid van de persoon wordt aangetast en een bedreigende, vijandige, beledigende, vernederende of kwetsende omgeving wordt gecreëerd”.*⁷ Ten slotte wordt ook een weigering om redelijke aanpassingen te treffen ten voordele van een persoon met een beperking beschouwd als een verboden discriminatie.⁸

In het kader van etnisch profileren is vooral de Antiracismewet⁹ van belang. Die wet beschermt zowel een direct als een indirect onderscheid op basis van de volgende criteria: nationaliteit, ras, huidskleur, afkomst of nationale of etnische afstamming.¹⁰ Een direct onderscheid op grond van ras, huidskleur, afkomst of nationale of etnische afstamming vormt een directe discriminatie en is in principe nooit te rechtvaardigen, behalve in drie uitzonderingen. De eerste

⁴ Art. 4, 8° Antidiscriminatiewet

⁵ Art. 4, 9° Antidiscriminatiewet

⁶ Art. 4, 12° Antidiscriminatiewet

⁷ Art. 4, 10° Antidiscriminatiewet

⁸ Art. 14, Antidiscriminatiewet

⁹ Wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden, BS 8 augustus 1981.

¹⁰ Art. 4, 4° Antiracismewet

uitzondering is als een direct onderscheid op een van die criteria gerechtvaardigd wordt op basis van een wezenlijke en bepalende beroepsvereiste. Een goed voorbeeld is hier de huidskleur van een acteur die de rol van Martin Luther King moet vertolken. Een tweede uitzondering is als het directe onderscheid een maatregel van positieve actie inhoudt. Een laatste uitzondering wordt gevormd als het onderscheid wordt opgelegd door of krachtens een wet. Deze uitzonderingen houden wel een onderscheid in, maar discrimineren niet. Een direct onderscheid op grond van nationaliteit kan wel gerechtvaardigd worden tenzij dit direct onderscheid objectief gerechtvaardigd is door een legitiem doel en de middelen voor het bereiken van dit doel passend en noodzakelijk zijn. Een indirect onderscheid daarentegen kan voor alle beschermende criteria gerechtvaardigd worden en leidt dus niet automatisch tot een indirecte discriminatie (Aendenboom, 2007).

Specifiek voor etnisch profileren geldt qua bestraffing het volgende: *“Met een gevangenisstraf van twee maanden tot twee jaar wordt gestraft ieder openbaar officier of ambtenaar, iedere drager of agent van het openbaar gezag of van de openbare macht die in de uitoefening van zijn ambt een persoon discrimineert wegens een van de beschermde criteria”*.¹¹

3.4 Wet op het Politieambt

De Wet op het Politieambt (WPA) vormt het wettelijk kader waarin het politieambt wordt uitgevoerd. Deze wet vormt een belangrijke bron voor het referentiekader van het politieoptreden (De Raedt, Berkmoes, De Mesmaeker, & Liners, 2013). Hieronder zullen enkele relevante artikelen besproken worden die betrekking hebben op het onderwerp etnisch

¹¹ Art. 23 Antidiscriminatiewet

profilieren. Als eerste zal artikel 34 besproken worden dat de identiteitscontrole regelt. Aangezien de praktijk van etnisch profileren snel duidelijk wordt bij controles van personen is het belangrijk om weten wanneer een controle wetmatig is en wanneer niet. Als tweede zal de fouillering zoals vervat in art. 28 WPA behandeld worden: welke soorten er zijn en welke het meest van toepassing is in verband met etnisch profileren. Tot slot zal ook de controle van voertuigen en de wettige oorzaken die hieraan aan de basis liggen, zoals vervat in artikel 29 WPA, van naderbij bekeken worden.

3.4.1 Identiteitscontroles (Art. 34 WPA)

Artikel 34, § 1 bepaalt het volgende:

“De politieambtenaren controleren de identiteit van ieder persoon wiens vrijheid wordt benomen of die een misdrijf heeft gepleegd. Zij kunnen eveneens de identiteit controleren van ieder persoon, indien zij, op grond van zijn gedragingen, materiële aanwijzingen of omstandigheden van tijd of plaats, redelijke gronden hebben om te denken dat hij wordt opgespoord, dat hij heeft gepoogd of zich voorbereidt om een misdrijf te plegen of dat hij de openbare orde zou kunnen verstoren of heeft verstoord.”

Het eerste lid van art. 34 is vrij duidelijk en de kans op onduidelijkheden is hier vrij beperkt. Wanneer een persoon van zijn of haar vrijheid wordt benomen of een misdrijf pleegt, zelfs bij een overtreding, wordt de identiteit gecontroleerd. Vermits deze gronden objectiveerbaar en duidelijk zijn, voldoet het eerste lid van art. 34 WPA aan de eisen van het EVRM. Het tweede lid van datzelfde artikel is echter minder duidelijk en zou in de praktijk aanleiding kunnen geven tot interpretatie aangezien de politiediensten hier een zekere beoordelingsruimte hebben. Dit tweede lid voldoet niet aan de eisen van het EVRM aangezien de “redelijke gronden” dermate

uitgebreid zijn dat zelfs het feit dat de betrokkene zenuwachtig is volgens het Hof van Cassatie voldoende is voor een gerechtelijke identiteitscontrole. Hiermee wordt de deur opengezet voor discriminerende politionele praktijken (Goossens, 2006). De bewoordingen van *gedragingen, materiële aanwijzingen of omstandigheden van tijd of plaats en redelijke gronden* maken een ruime invulling mogelijk. De Hert wees er al eerder op dat ‘omstandigheden van tijd of plaats’ te gemakkelijk gebruikt kan worden. Zo kan het “schijnbaar doelloos rondzwerven op de parking van een cinema op het ogenblik dat de filmvoorstelling bezig is” gezien worden als een wettige grond voor een identiteitscontrole in het licht van “de inbraken op zo’n parkings” (Meerschaut & De Hert, 2007). De politie heeft quasi een onbeperkte discretionaire bevoegdheid op het vlak van identiteitscontroles. Straatsburg stelt dan ook zeer weinig voorwaarden. De zorg om veiligheid primeert hier duidelijk op de idee dat overheidsbevoegdheden controleerbaar moeten zijn (De Hert & Pyl, 2014). Om aan deze schijnbare tekortkomingen te voldoen kunnen enkele aanbevelingen geformuleerd worden. Ten eerste zou het een meerwaarde kunnen bieden om het verplicht te stellen dat de betrokkene ingelicht wordt van de reden van controle. De Europese Code inzake ethiek van de politie raadt deze informatieplicht aan, doch heeft het EVRM dit tot op heden niet verplicht. Ten tweede zouden de principes van proportionaliteit en subsidiariteit expliciet kunnen worden ingeschreven in art. 34 WPA. Ten derde zou ook verwezen kunnen worden naar de strafbepalingen van de Racismewet. Tot slot zou ook een verplichte rapportage van de incidenten aan de hiërarchische oversten soelaas kunnen bieden (Goossens, 2006).

De manier waarop identiteitscontroles worden uitgevoerd en de specifieke beoordelings-technieken die in sommige situaties moeten worden aangewend, moeten grondig aan bod komen in de opleiding van de toekomstige politie-inspecteur. Er moet te allen tijde vermeden

worden dat identiteitscontroles systematisch en frequent worden uitgevoerd (De Raedt, Berkmoes, De Mesmaeker, & Liners, 2013). De vraag kan vervolgens gesteld worden of de opleiding hier voldoende op inspeelt en in welke mate vooroordelen, die nogmaals niet onderschat mogen worden, doorwegen bij de beslissing tot identiteitscontrole. Volledigheidshalve kan er nog worden toegevoegd dat het Grondwettelijk Hof oordeelde dat aan het uitvoeren van een identiteitscontrole buiten de voorwaarden gesteld in artikel 34 WPA geen noodzakelijke nietigheid van het eruit verkregen bewijs wordt gekoppeld. Dit wordt volgens het Hof niet gezien als een schending van art 10, 11 en 21 Gw. (De Raedt, Berkmoes, De Mesmaeker, & Liners, 2013).

Het lijkt opportuun om in de toekomst stil te staan bij de bewoording die wordt gebruikt in het tweede lid van art. 34. In combinatie met de discretionaire bevoegdheid waarover de politiedienst beschikt kan dit aanleiding geven tot al dan niet onbewuste discriminerende politiepraktijken. De term ‘verdachte handelingen’ die vaak aan dit lid wordt gekoppeld, zijn te onnauwkeurig om etnisch profileren geheel uit te sluiten. Een limitatieve opsomming in de Wet op het Politieambt opnemen lijkt een allerminst eenvoudige oplossing. Een beter alternatief zou gevormd kunnen worden door het duidelijk stellen wat er onder ‘verdachte handelingen’ verstaan moet worden.

3.4.2 De fouillering van personen (Art. 28 WPA)

Artikel 28 Wet op het Politieambt maakt het mogelijk om fouilleringen uit te voeren op personen in het raam van zowel opdrachten van bestuurlijke politie als van gerechtelijke politie. Er zijn bijgevolg twee verschillende soorten fouilleringen: de veiligheidsfouillering en de

gerechtelijke fouillering, die elk onderworpen zijn aan eigen voorwaarden (De Raedt, Berkmoes, De Mesmaeker, & Liners, 2013).

3.4.2.1 De veiligheidsfouillering

Artikel 28, § 1 inzake veiligheidsfouillering bepaalt het volgende:

“De politieambtenaren kunnen bij het vervullen van hun opdrachten van bestuurlijke politie en om er zich van te vergewissen dat een persoon geen wapen draagt of enig voorwerp dat gevaarlijk is voor de openbare orde, een veiligheidsfouillering doen in de volgende gevallen :

1° Indien de politieambtenaar, op grond van de gedragingen van deze persoon, van materiële aanwijzingen of van de omstandigheden, redelijke gronden heeft om te denken dat de persoon die aan een identiteitscontrole wordt onderworpen in de gevallen en de voorwaarden bepaald in artikel 34, een wapen zou kunnen dragen of enig voorwerp dat gevaarlijk is voor de openbare orde;

2° wanneer een persoon het voorwerp uitmaakt van een bestuurlijke arrestatie of gerechtelijke vrijheidsbeneming;

3° wanneer personen deelnemen aan openbare bijeenkomsten die een reële bedreiging vormen voor de openbare orde;

4° wanneer personen toegang hebben tot plaatsen waar de openbare orde wordt bedreigd.

De veiligheidsfouillering gebeurt door het betasten van het lichaam en de kleding van de gefouilleerde persoon evenals door de controle van de bagage. Zij mag niet langer duren dan de daartoe noodzakelijke tijd en de persoon mag te dien einde niet langer dan één uur worden opgehouden.

In de in 3° en 4° bedoelde gevallen wordt de fouillering uitgevoerd op bevel en onder verantwoordelijkheid van een officier van bestuurlijke politie; zij wordt uitgevoerd door een politieambtenaar van hetzelfde geslacht als de gefouilleerde.”

Een bestuurlijke fouillering is een fouillering als onderzoeksdaad van bestuurlijke politie, wat betekent dat het een preventief optreden is om een misdrijf te voorkomen of om het verstoren van de openbare orde, de openbare veiligheid of de openbare gezondheid te voorkomen. Elke vorm van fouillering is een dwangmaatregel die een inbreuk vormt op het grondrecht op privacy. De dwangmaatregel kan opgelegd worden zonder toestemming of medewerking van de betrokkene, maar moet wel voldoen aan de wettelijke vereisten. Het recht op privacy mag niet meer geschonden worden dan nodig en de fouillering moet voldoen aan het principe van proportionaliteit. Er moet een goed evenwicht gevonden worden tussen de vrijwaring van de persoonlijke vrijheid enerzijds en de veiligheid van de gemeenschap anderzijds (De Raedt, Berkmoes, De Mesmaker, & Liners, 2013; Arnou, 2003).

In theorie zou de wet voldoende moeten beschermen tegen willekeurige veiligheidsfouilleringen aangezien de fouillering niet mag gebeuren op basis van een subjectief vermoeden. In het eerste lid van art. 28, § 1 staat de enige voorwaarde die aan politieambtenaren gesteld wordt om een veiligheidsfouillering uit te voeren. Een fouillering is gerechtvaardigd “om er zich van te vergewissen dat een persoon geen wapen draagt of enig voorwerp dat gevaarlijk is voor de openbare orde”. De bestuurlijke fouillering wordt niet gekoppeld aan de eis dat er een direct gevaar voor de veiligheid of het leven dreigt. Ook het subsidiariteitsprincipe dat zou stellen dat enkel gefouilleerd kan worden als het strikt noodzakelijk is, is niet opgenomen in het artikel. Dit alles zou op het terrein kunnen leiden tot praktijken die het gevolg

zijn van een te ruime omschrijving in het artikel (De Hert & Pyl, 2014). Er moet wel altijd eerst aanleiding zijn voor een identiteitscontrole vooraleer mag worden overgegaan tot een foullering indien er na de identiteitscontrole nog redelijke gronden zijn. Er werd hierboven reeds verwezen naar een voorbeeld van twee personen die aan een identiteitscontrole werden onderworpen op de parking van de cinema omdat ze zenuwachtig waren eens de politie hen naderde. Beide personen zijn na de identiteitscontrole onderworpen aan een foullering en bij een van de twee werd hasj aangetroffen. Zowel het Hof van Beroep te Brussel en het Hof van Cassatie vonden de zenuwachtigheid een objectieve omstandigheid die de foullering verantwoordde. Dat zorgt er natuurlijk voor dat de bestuurlijke foullering vrij laagdrempelig is waardoor de deur wordt opengezet om op relatief grote schaal bestuurlijke foulleringen uit te voeren (Arnou, De foullering na 10 jaar Wet op het politieambt, 2003). Indien de politie niet aan alle wettelijke voorwaarden voldoet om een foullering uit te voeren, zal de politieambtenaar toch kunnen overgaan tot foullering indien de betrokkene hiermee akkoord gaat (Van den Broeck, 2015).

3.4.2.2 De gerechtelijke foullering

De gerechtelijke foullering zoals beschreven in artikel 28, § 2 is minder van toepassing op het onderwerp van ethnic profiling. Aangezien het maken van een onderscheid tussen een bestuurlijke en een gerechtelijke foullering niet altijd eenvoudig is en het ook mogelijk is dat de ene foullering uitmondt in de andere foullering, wordt volledigheidshalve ook de gerechtelijke foullering kort besproken (Arnou, De foullering na 10 jaar Wet op het politieambt, 2003).

Artikel 28, § 2 bepaalt het volgende:

“Bij het vervullen van hun gerechtelijke opdrachten, kunnen de politieambtenaren een gerechtelijke fouillering verrichten van de personen die het voorwerp uitmaken van een gerechtelijke aanhouding, alsook van de personen ten aanzien van wie aanwijzingen bestaan dat zij overtuigingsstukken of bewijsmateriaal in verband met een misdaad of wanbedrijf bij zich dragen.

De gerechtelijke fouillering mag niet langer duren dan de daartoe noodzakelijke tijd en de persoon mag te dien einde niet langer dan zes uur worden opgehouden.

De gerechtelijke fouillering wordt uitgevoerd overeenkomstig de richtlijnen en onder verantwoordelijkheid van een officier van gerechtelijke politie.”

Een gerechtelijke fouillering kan niet gelijkgesteld worden aan een bestuurlijke fouillering aangezien zij een ander finaliteit heeft. Men gaat bij deze vorm van fouillering bewijsmateriaal proberen vergaren in het kader van een vooraf gekende misdaad of wanbedrijf of een vermoeden hiervan. Het misdrijf moet bijgevolg niet worden vastgesteld, maar er moeten wel ernstige, objectieve en voldoende reële aanwijzingen zijn dat de betrokkene een misdrijf heeft gepleegd. Het onderscheid tussen de twee verschillende soorten fouilleringen is, ondanks hun totaal verschillende finaliteit, niet altijd even duidelijk. Het doel dat de politieambtenaar in kwestie voor ogen had bij de aanvang van de fouillering zal hierbij doorslaggevend zijn. Hierboven werd reeds gewezen op de mogelijkheid dat de ene fouillering kan uitmonden in de andere (Bockstaele, et al., 2009). Zo zou bij wijze van voorbeeld een onrechtmatige veiligheidsfouillering die werd uitgevoerd als gevolg van etnisch profileren kunnen uitmonden in een gerechtelijke fouillering als er bij die persoon een wapen wordt gevonden en men vervolgens de fouillering verderzet met het oog op het vinden van andere wapens.

3.4.3 Het doorzoeken van een voertuig of van enig ander vervoermiddel (Art. 29 WPA)

Zoals hierboven reeds werd beschreven in de historiek werd in de Verenigde Staten veel gebruik gemaakt van etnisch profileren onder het mom van voertuigcontroles. Het is dus duidelijk dat de praktijk van etnisch profileren in België ook zou kunnen voorkomen in deze vorm van controle. Bijgevolg is het belangrijk om de wettelijke gronden van een voertuigcontrole te begrijpen om zo de onwettelijke gevallen te kunnen detecteren en gevallen van mogelijk etnisch profileren op te sporen.

Artikel 29 WPA bepaalt het volgende:

“De politieambtenaren kunnen overgaan tot het doorzoeken van een voertuig of enig ander vervoermiddel zowel in het verkeer als geparkeerd, op de openbare weg of op voor het publiek toegankelijke plaatsen indien zij, op grond van de gedragingen van de bestuurder of de passagiers, van materiële aanwijzingen of van omstandigheden van tijd of plaats redelijke gronden hebben om te denken dat het voertuig of vervoermiddel werd gebruikt, wordt gebruikt of zou kunnen worden gebruikt :

1° om een misdrijf te plegen;

2° om opgespoorde personen of personen die aan een identiteitscontrole willen ontsnappen een schuilplaats te geven of te vervoeren;

3° om een voor de openbare orde gevaarlijk voorwerp, overtuigingsstukken of bewijsmateriaal in verband met een misdrijf op te slaan of te vervoeren.

Zij kunnen dit eveneens wanneer de bestuurder weigert te laten controleren of zijn voertuig in overeenstemming is met de wet.

Het doorzoeken van een voertuig mag nooit langer duren dan de tijd vereist door de omstandigheden die het rechtvaardigen. Het voertuig mag niet langer dan één uur worden

opgehouden voor het doorzoeken uitgevoerd in het raam van het vervullen van de opdrachten van bestuurlijke politie.

Het doorzoeken van een voertuig dat permanent als woning is ingericht en dat op het ogenblik van het doorzoeken daadwerkelijk als woning wordt gebruikt, wordt gelijkgesteld met huiszoeking.”

Dit artikel verschilt van het vorig artikel in de Wet op het Politieambt in die mate dat er, in tegenstelling tot bij de fouillering, hier geen onderscheid gemaakt wordt tussen een controle van een voertuig door de bestuurlijke en de gerechtelijke politie. Beide vormen van voertuigcontrole kunnen onderscheiden worden door de finaliteit van de bestuurlijke en de gerechtelijke politie in acht te nemen. Ook hier heeft de politieambtenaar een bepaalde beoordelingsvrijheid die niet mag uitmonden in willekeur (De Raedt, Berkmoes, De Mesmaeker, & Liners, 2013). De aanwijzing om een voertuig te controleren moet redelijk zijn zodat een politieambtenaar niet zomaar op zijn of haar eigen subjectief gevoel mag steunen om te oordelen of een voertuig al dan niet wordt gebruikt om één van de drie genoemde redenen in het artikel. Er blijft dus een zekere beoordelingsruimte aan de politieambtenaar, bijvoorbeeld bij het beoordelen van het gedrag van de bestuurder. Om dit enigszins in goede banen te leiden is het verplicht om een gegronde reden in het proces-verbaal op te nemen. Bij een doorzoeking in het kader van gerechtelijke politie zal de reden vaak voor de hand liggen, zoals een geseinde nummerplaat. Bij een doorzoeking in het kader van bestuurlijke politie is het mogelijk dat deze redenen minder voor de hand liggen aangezien voertuigen worden doorzocht zonder dat er een ernstige aanwijzing van een misdrijf bestaat (Arnou, 1993).

Naar gelijkenis met de identiteitscontrole is de politieambtenaar niet verplicht om de redenen van de controle aan de burger bekend te maken, doch wordt dit aangeraden om de kans op een goed verloop van de doorzoeking te bevorderen. Belangrijk om te vermelden is dat bij een doorzoeking van het voertuig ook de inzittende(n) mogen gecontroleerd worden. Een verkeerscontrole waarbij de aanwezige boorddocumenten of de reglementaire uitrusting van het voertuig worden gecontroleerd, vormt geen doorzoeking zoals bepaald in art. 29 WPA. Deze vorm van controle is uiteraard steeds mogelijk, maar is beperkt tot haar doel. Wanneer de betrokkene echter dergelijke controle weigert, kan worden vermoed dat er een onwettige toestand bestaat en is een grondige algemene doorzoeking wel gerechtvaardigd. Net zoals bij een fouillering kan ook bij een doorzoeking van een voertuig een bestuurlijke doorzoeking uitmonden in een gerechtelijke doorzoeking. Aangezien hier geen onderscheid wordt gemaakt door art. 29 kan deze omschakeling vlot verlopen (De Raedt, Berkmoes, De Mesmaeker, & Liners, 2013).

4. Discretionaire bevoegdheid

Aangezien er geen directe controle is van de hiërarchische oversten van de politieambtenaren op het terrein, genieten zij over een aanzienlijke vrijheid. Hierdoor kunnen de inspecteurs in verschillende situaties, afhankelijk van hun eigen beoordeling van de feiten, verschillend reageren. Deze verschillende mogelijkheden van hoe ze kunnen reageren situeert zich op een continuüm. De politieambtenaren kunnen enerzijds een “oogje dichtknijpen” en slechts een mondelinge waarschuwing geven, maar ze kunnen anderzijds ook verbaliseren en processen-verbaal opmaken (Ruythooren & De Bondt, 2014). Dankzij de discretionaire bevoegdheid kan de politieagent dus naar eigen inzicht de bevoegdheden toepassen, meer bepaald of zij in een specifieke situatie al dan niet hun bevoegdheden benutten (Lasthuizen & van Halderen, 2013).

Bijgevolg kan de situatie zich voordoen dat eenzelfde politieagent in twee vergelijkbare situaties de context anders zal beoordelen of dat twee verschillende politieambtenaren in eenzelfde situatie anders reageren. Gilleir (2013, 73) beschrijft discretionaire ruimte als “de ruimte die uitvoerders expliciet krijgen toebedeeld of waarover ze impliciet beschikken en waarin ze binnen de wettelijke grenzen van hun ambtsverrichting keuzes kunnen maken”. Een bepaalde beslissingsruimte voor politiemensen is essentieel om te kunnen omgaan met de talloze diverse en complexe situaties waarmee zij dagelijks geconfronteerd worden. Er zijn namelijk geen kant-en-klare oplossingen voor elke situatie die zich kan voordoen op het terrein. In functie daarvan krijgen politiemensen een discretionaire ruimte, wat betekent dat men binnen een bepaald wettelijk kader kan kiezen tussen verschillende handelingsalternatieven (Noppe, 2016). De beslissingsmarge waarover een politieambtenaar beschikt kan mooi weergegeven worden met een metafoor. Het gat in een donut vormt de beoordelingsruimte waarover politiemensen beschikken, waar het gat ophoudt en het deeg begint wordt bepaald door de wettelijke basis (Dworkin, 1978).

Lipsky (2010) introduceerde het begrip van “Street-Level Bureaucrats”, waarmee hij de ambtenaren omschrijft die diensten verlenen die door de overheid ter beschikking worden gesteld. Het zijn die mensen die direct in contact staan met de burger en een aanzienlijke vrijheid genieten bij de uitvoering van hun job aangezien ze geen directe controle ervaren door hun hiërarchische meerderen. Hun oordeel bepaalt de aard, de hoeveelheid en de kwaliteit van zowel de voordelen als de sancties van de overheid die ze vertegenwoordigen. Zo kunnen politieambtenaren beslissen wie ze arresteren en van wie ze het gedrag door de vingers zien. Aangezien zoveel zaken strafbaar zijn gesteld, zijn ze quasi verplicht om de wet selectief toe te

passen. Het is onmogelijk om op alle inbreuken te reageren die ze gedurende de dag vaststellen en kunnen daarom, weliswaar beperkt, hun eigen prioriteiten stellen (Lipsky, 2010).

Street-level bureaucrats hebben dus een zekere discretionaire ruimte, die wel nog steeds ingeperkt wordt door verschillende regels en wetten die zijn opgesteld om willekeur te voorkomen. In de praktijk moeten ze vaak met weinig beschikbare informatie besluiten nemen die toch verregaande gevolgen kunnen hebben voor de burger. Dit kan in negatieve zin leiden tot favoritisme en stereotypering waardoor de gelijke behandeling in het gevaar komt (Kolthoff, Loyens, & Verhage, 2016). Wanneer al deze beslissingen van ambtenaren worden samengenomen, komt men tot de implementatie van het beleid dat wordt gevoerd in de praktijk. Hiermee ontstaat eigenlijk een nieuw beleid aangezien ze het beleid zelf vormgeven. Dit nieuwe beleid wordt vervolgens door beleidsmakers in wetgeving en richtlijnen verheven tot nieuw, officieel beleid. Wanneer echter deze beleidsmakers niet meebewegen, kan er een kloof ontstaan tussen het beleid in theorie en het beleid in de praktijk. Onder street-level bureaucrats horen niet alleen politieagenten, maar ook leerkrachten, rechters, advocaten, maatschappelijke werkers, hulpverleners en nog zoveel anderen die in direct contact staan met de burger en overheidsdiensten aanbieden. Hun werk heeft vaak een grote impact op bepaalde aspecten van het leven van de burger. Deze beslissingen worden vaak gemaakt op het moment zelf en zijn ook vaak volledig gebaseerd op het individu (Kolthoff, Loyens, & Verhage, 2016; Lipsky, 2010)

Het lijkt allerm minst aangewezen om te tornen aan de discretionaire ruimte van street-level bureaucrats, meer bepaald van politieambtenaren. Het lijkt in eerste instantie onmogelijk om alle inbreuken vast te stellen en er vervolgens een proces-verbaal van op te maken. Zo kunnen

politieambtenaren in een situatie op verschillende manieren reageren en een keuze maken tussen verschillende handelingsalternatieven. Een bepaalde discretionaire ruimte is nodig om te kunnen omgaan met de diverse en complexe situaties waarmee ze dagelijks te maken krijgen. De keerzijde van de medaille is echter dat deze beslissingsruimte kan ontaarden in favoritisme of stereotypering, wat bijgevolg zou kunnen uitmonden in etnisch profileren. Aangezien er op het terrein geen directe controle is door een hiërarchische overste, kunnen de politieambtenaren een eigen beoordeling van de feiten hanteren. Er worden daarbij geen data bijgehouden van de zaken die op het terrein door de vingers worden gezien. Men kan de keerzijde van de medaille vermijden door extra verantwoording af te leggen en de reden van een controle aan zowel de burger als aan de leidinggevenden mede te delen. Hierdoor zal de politieambtenaar in de mogelijkheid gesteld worden om aan zelfreflectie te doen, wat de gelijke behandeling van burgers alleen maar ten goede komt.

5. De theorie van de procedurele rechtvaardigheid

De theorie die gehanteerd zal worden in het verdere verloop van deze masterproef is die van de procedurele rechtvaardigheid van Tyler. Deze theorie zal de bril vormen waardoor het onderwerp bekeken zal worden. Hieronder wordt de procedurele rechtvaardigheid in het algemeen uiteengezet waarna deze theorie toegepast zal worden op de relatie tussen de burger en de politie. Verder zal de link met legitimiteit en gemeenschapsgerichte politiezorg of community oriented policing duidelijk worden. Het zal de theoretische achtergrond vormen wanneer de resultaten geïnterpreteerd worden.

De term “procedurele rechtvaardigheid” ontstond in de jaren '70 in het domein van de sociale psychologie, meer bepaald in de interactie tussen mensen. Mensen hechten minstens evenveel

belang aan het proces en de procedures van hoe ze behandeld worden dan aan de uiteindelijke uitkomst van de sociale interactie. De vraag: “Werd ik rechtvaardig behandeld door de partijen?” vindt men belangrijker dan de vraag “Heb ik een rechtvaardig deel gekregen?”. Er bestaat zowel objectieve als subjectieve procedurele rechtvaardigheid. Met de eerste variant wordt de mate waarin de procedure voldoet aan de normatieve standaarden van rechtvaardigheid bedoeld. De tweede variant gaat na in welke mate het individu de procedure als rechtvaardig beschouwt (Wittouck, Vanderlaenen, & Audenaert, 2016). In deze thesis zal vooral de nadruk liggen op de subjectieve procedurele rechtvaardigheid omdat de nadruk veeleer ligt op het gevoel van de burger dan op de normatieve standaarden die moeten voldaan zijn om te kunnen spreken van (on)rechtvaardigheid. Dit heeft als nadeel dat het ene individu procedurele rechtvaardigheid anders percipieert dan het andere waardoor het maken van onderlinge vergelijkingen tussen personen een moeilijk gegeven wordt.

Er zijn verschillende deelaspecten van procedurele rechtvaardigheid die samen bepalen in welke mate men zich rechtvaardig behandeld voelt. Deze aspecten zijn de volgende: 1) in welke mate ervaart men de procedures als eerlijk of neutraal, 2) de mate waarin de eigen mening geuit kan worden, 3) in welke mate men rekening houdt met die eigen mening, 4) de mate van respect waarmee men wordt behandeld, 5) de mate waarin men behandeld wordt vanuit een oprechte bezorgdheid en 6) de mate waarin men geïnformeerd wordt over de procedures (Wittouck, Vanderlaenen, & Audenaert, 2016; Lind & Tyler, 1998; Lind, Kanfer, & Earley, 1990). De mate van procedurele rechtvaardigheid heeft een grote positieve impact op de attitude, tevredenheid en emotionele en gedragsmatige reactie van mensen die zich rechtvaardig behandeld voelen (Tyler & Blader, 2003). Samenvattend kan worden gesteld dat de gepercipieerde of subjectieve rechtvaardigheid in combinatie met de gepercipieerde

effectiviteit van een instelling het vertrouwen van de burgers in een organisatie ten goede komt (Van Damme & Pauwels, 2013). Toegepast op deze masterproef is de instelling of de organisatie waarnaar wordt verwezen uiteraard de politie.

Procedurele rechtvaardigheid is vaak van toepassing op interacties tussen burgers, wetsovertreders of slachtoffers en politieambtenaren (Wittouck, Vanderlaenen, & Audenaert, 2016). “Toegepast op politie zal het vertrouwen hoog zijn wanneer de burger de politie percipieert als een instelling die burgers rechtvaardig behandelt en wanneer ze efficiënt en effectief is in de aanpak van criminaliteit en overlast.” (Van Damme & Pauwels, 2013, 182) Indien de gepercipieerde procedurele rechtvaardigheid hoog is en dus ook het vertrouwen in politie hoog is dan gaat de maatschappij de politie als legitiem beschouwen en zijn bijgevolg burgers ook meer tevreden over het optreden van politie. Hierdoor wordt publieke steun verworven voor de genomen beslissingen en de opgelegde regels (Hinds & Murphy, 2007). Legitimiteit wordt gezien als een eigenschap van een bepaalde autoriteit of instelling die ertoe leidt dat mensen het gevoel hebben dat die autoriteit of instelling het recht heeft om gehoorzaamd te worden en dat deze door de burger wordt erkend. De legitimiteit van de politie is gekoppeld aan het oordeel van burgers over de eerlijkheid van de van de processen wanneer de politie beslissingen neemt en autoriteit uitoefent. Als de politie eerlijk omgaat met burgers, zullen zij de politie meer als legitiem ervaren en zal de wil om samen te werken en de wet na te leven verhogen (Sunshine & Tyler, 2003). De acties van een individuele politieagent hebben een directe en fundamentele impact op de legitimiteit van de politie in zijn geheel. Dit kan zowel op een positieve als een negatieve manier ontwikkelen (Reiss, 1971).

Tyler & Fagan (2008) stellen dat er drie aspecten zijn die de procedurele rechtvaardigheid bij besluitvorming door de politie bepalen. Actieve participatie in de bespreking die plaatsvindt voor de besluitvorming is het eerste belangrijke element. Het gaat hier onder meer over de mogelijkheid die aan de burger gegeven wordt om hun visie op het gebeuren te verklaren. Vervolgens kan de neutraliteit en de objectiviteit van de besluitvorming door de politie de procedurele rechtvaardigheid op een positieve manier beïnvloeden. Een voorbeeld hiervan is dat iedereen gelijk behandeld wordt. Ten slotte is de mate van respect een belangrijke factor. Het is duidelijk dat bij de toepassing van etnisch profileren het tweede aspect van de gelijke behandeling al zeker geschonden wordt. Wanneer dan ook nog een van de twee andere elementen, of in het ergste geval alle aspecten geschonden worden, neemt de kans dat de burger een lage procedurele rechtvaardigheid ervaart exponentieel toe. Bijgevolg zal de legitimiteit van de politie in zijn geheel door die specifieke persoon in vraag gesteld worden wat de toekomstige samenwerking tussen burgers en politie bemoeilijkt.

Net die samenwerking tussen burgers en de politie is belangrijk voor het oplossen van lokale problemen die bronnen van onveiligheid vormen. Community oriented policing (COP) of gemeenschapsgerichte politiezorg is een basisconcept van de excellente politiezorg die de federale politie dagelijks nastreeft (Federale Politie, 2018). Dit model kwam er na het falen van het traditioneel crimefightersmodel en het gebrek aan legitimiteit van de politie. Dit model streeft naar een politie die geïntegreerd is in de maatschappij, ten dienste staat van de burgers en samen met de gemeenschappen op zoek gaat naar oplossingen voor onveiligheidsproblemen. Het is onmogelijk voor de politie om de waarden in de maatschappij alleen te handhaven, waardoor ze dit samen doet met relevante partners, waaronder de burgers. Community oriented policing vormt het model bij uitstek dat de kloof tussen burgers en politie kan dichten.

Aanwezigheid, permanentie en uitwisseling tussen de betrokken actoren spelen hierbij een doorslaggevende rol. Men moet een nauwe band met de bevolking creëren zodat men de aard van de sociale problemen beter kan begrijpen (Ponsaers, Van Branteghem, Van de Sompel, & Boekaert, 2007; Van Altert, Enhus, & Stol, 2009).

De relatie tussen politie en etnische minderheden gekenmerkt door wantrouwen en afstand staat al enige tijd onder druk omwille van de negatieve percepties, visies en verwachtingen, maar ook omwille van structurele buurtfactoren zoals achterstelling en demografische heterogeniteit. Deze context vormt een obstakel die de gemeenschapsgerichte politiezorg niet ten goede komt. In de praktijk komt de politie, in tegenstelling tot wat het COP-model voorop stelt, slechts in contact met delen van de gemeenschap die de zogenaamde ‘problematische buurten’ vormen. Anderzijds zijn er ook groepen in een gemeenschap waarmee de politie nauwelijks mee in contact komt. De personen uit de “problematische buurten” die veel in contact komen met de politie vormen de zogenaamde “vaste klanten” die het voorwerp vormen van *overpolicing*. De groepen die weinig gekend zijn bij de politie vormen het voorwerp van *underpolicing*. Eenzelfde buurt kan zowel bestaan uit groepen die het voorwerp zijn van over- en underpolicing. Samenvattend kan gesteld worden dat de politie slechts met delen van de gemeenschap in contact komt en dus zeker niet met de gemeenschap in zijn totaliteit. Daardoor is het ervaringsmateriaal waaruit politiemensen een beeld schetsen van een bepaalde buurt te fragmentarisch (Easton, et al., 2010).

Het vertrouwen in de werking van de politie heeft een impact op het naleven van wetten en medewerking van de burgers met de politie, wat uiteraard de effectiviteit van de politie bevordert. De politie kan via het eigen gedrag zoals eerlijkheid, rechtvaardig en effectief

handelen het gedrag van de burgers zoals het naleven van de wet en het meewerken met de politie beïnvloeden. Het is dus belangrijk om als politiedienst publieke steun te verwerven. Vertrouwen en legitimiteit zijn twee nauw verbonden concepten binnen de gepercipieerde procedurele rechtvaardigheid (Van Damme & Pauwels, 2013). Als de politie als legitiem aanzien wordt door de burgers, zal ook het vertrouwen in de politie toenemen. Hiermee zullen de samenwerking en de naleving van de wet stijgen. Belangrijk om te onthouden is dat politiemensen met hun gedrag het gedrag van de burger kunnen beïnvloeden, waar de politie op termijn de vruchten van zal plukken.

6. Overzicht van de reeds verschenen relevante empirische studies omtrent etnisch profileren

In dit onderdeel zal een overzicht geboden worden van enkele empirische studies die onderzoek doen naar etnisch profileren. Het al dan niet aanwezig zijn van etnisch profileren kan op verschillende manieren gemeten worden. Ten eerste kan men kijken naar de gegevens die voortkomen uit het uitvoeren van observaties van politiefunctionarissen. Ten tweede kunnen ook individuen bevestigd worden omtrent hun opvattingen en/of ervaringen over etnisch profileren. Zo kan enerzijds de politie bevestigd worden omtrent hun attitudes ten aanzien van etnisch profileren, maar ook de opvatting van de bevolking omtrent hun ervaringen met etnisch profileren kan gemeten worden. Bij deze laatste vorm van onderzoek wordt, in tegenstelling tot de kwantitatieve studies, gekeken naar de gepercipieerde discriminatie door politiediensten. Desondanks zijn het uitvoeren van observaties de meest geschikte methode om zicht te krijgen op hoe de politie in de praktijk optreedt. Interviews en enquêtes geven veeleer een gekleurd beeld van de werkelijkheid. Wanneer politieambtenaren hieromtrent bevestigd worden is de

neiging groot om sociaal wenselijk te antwoorden (Svensson, Sollie, & Saharso, 2011). Elke vorm van onderzoek heeft zijn sterke kanten en de ene is niet superieur aan de andere aangezien ieder onderzoek een andere inkijk kan bieden op de realiteit. Omwille van die reden zullen ook de verschillende soorten van onderzoek aan bod komen.

Veel onderzoeken kunnen met de gevonden resultaten niet stellen of er al dan niet sprake is van etnisch profileren, maar kunnen hier wel aanwijzingen voor geven. Etnisch profileren kan enkel worden vastgesteld door het daadwerkelijke politieoptreden te onderzoeken (Landman & Sollie, 2018). Uiteraard is het niet mogelijk om een exhaustieve lijst te geven van alle onderzoeken die de mate van etnisch profileren onderzoeken. Hieronder zal getracht worden om een overzicht te geven van enkele studies uit verschillende landen die methodologisch sterk zijn en duidelijke conclusies weergeven. Als eerste zullen enkele landen die reeds verscheidene studies gepubliceerd hebben besproken worden. Vervolgens zal de huidige situatie in België onderzocht worden. Hierbij zal steeds eerst de methodologie van de studie in kwestie besproken worden waarna de resultaten van het desbetreffende onderzoek worden uiteengezet.

6.1 Onderzoek naar etnisch profileren in Nederland

In Nederland is er al uitvoerig onderzoek gevoerd naar etnisch profileren en de mate waarin het voorkomt. Er zal een overzicht geboden worden van enkele empirische studies die handelen over de criminele stereotypering van etnische minderheidsgroepen. De studies die zullen besproken worden, zijn grotendeels gebaseerd op de onderzoeken die worden aangehaald in de literatuurstudie van Landman & Sollie (2016). In dit onderzoek worden de verschillende

empirische studies aan een kritische toets onderworpen. Dit vormde het startpunt om zo de studies in kwestie verder te bestuderen en de belangrijkste resultaten weer te geven.

6.1.1 Het onderzoek van Van der Leun et al. (2014)

In het onderzoek van Van Der Leun en collega's (2014) werd het contact tussen politieambtenaren en burgers in drie verschillende buurten in Den Haag onderzocht. Den Haag is een grote stad met een sterk uitgesproken multicultureel karakter. Hierbij werden zowel observaties uitgevoerd als interviews met politieambtenaren afgenomen. Uit de observaties werden de visies van agenten en gebeurtenissen en interacties uit de dagelijkse politiepraktijk duidelijk. Er werd nooit de indruk gecreëerd dat de politieambtenaren hun gedrag aanpasten aan het feit dat er een onderzoeker met hen meeliep. In de interviews stonden de relaties en contacten met de burger en de opvattingen over etnisch profileren centraal. Daarnaast werden maar liefst 205 gestructureerde interviews van jongvolwassenen omtrent hun ervaringen en opvattingen met en over de politie afgenomen (van der Woude & van der Leun, 2013).

Tijdens de observaties werden 139 situaties onderscheiden waarvan in 60 situaties werd gehandeld vanuit hun discretionaire bevoegdheid. Deze situaties zijn interessant omdat de politieagenten hier op eigen initiatief en in alle vrijheid besloten te handelen. Hierbij werd gekeken welke aanwijsbare factoren aanleiding gaven voor deze handeling. Hierdoor kan bepaald worden in welke mate de beslissing tot handelen objectief en gerechtvaardigd was. Dit was het geval als deze beslissingen gebaseerd waren op concreet gedrag, concrete informatie of concrete situationele omstandigheden. Wanneer dit niet zo was, kon dit een indicatie zijn voor etnisch profileren. De 60 situaties kunnen onderverdeeld worden in drie categorieën, namelijk: situaties naar aanleiding van 1) een waargenomen strafbaar feit, 2) een vermoedelijk

strafbaar feit en 3) factoren die opvallen maar niet meteen op een strafbaar feit wijzen. In de eerste categorie waren er geen aanwijzingen dat huidskleur of het hebben van een niet-Nederlandse achtergrond een rol speelde. Bij de tweede categorie waren de aanwijzingen, met name concrete gedragingen, informatie of situationele omstandigheden, voor een strafbaar feit tamelijk sterk. In deze categorie is er meer ruimte voor etnisch profileren dan in de voorgaande categorie. Desondanks waren er geen aanwijzingen dat huidskleur of etniciteit een rol speelden bij de beslissing tot handelen. In de laatste categorie speelden meerdere factoren zoals gedrag, het voorkomen van een persoon, het type voertuig, het gedrag in het verkeer, het tijdstip en de locatie een rol. Het waren vaak zaken die de aandacht van de politieagenten op het terrein trokken, maar die niet direct op een strafbaar feit wezen. Ook hier zijn er geen aanwijzingen dat etniciteit of huidskleur een rol heeft gespeeld in het handelen van de politieambtenaren. De onderzoekers hadden tevens niet de indruk gekregen dat gedrag meer als opvallend werd gecatalogeerd bij personen met een andere etnische achtergrond. Huidskleur of etniciteit speelde in alle categorieën slechts een rol wanneer dit voldeed aan een signalement wat een duidelijke objectieve en redelijke rechtvaardiging uitmaakt (van der Leun, van der Woude, Vijverberg, Vrijhoef, & Leupen, 2014).

Wanneer aan de politieambtenaren werd gevraagd of etnisch profileren in hun werkgebied, of meer algemeen in Den Haag voorkomt dan verklaarden ze dat dit effectief voorkomt, maar de meningen waren verdeeld over de mate waarin het voorkomt. Bijna alle politieambtenaren stelden dat wanneer etnisch profileren voorkomt dit te wijten is aan de veronderstelling dat personen met een migratieachtergrond meer betrokken zijn bij bepaalde vormen van criminaliteit. Bijgevolg worden die mensen met een migratieachtergrond vaker gecontroleerd. Een deel van de bevraagde politiefunctionarissen leek een weinig kritische houding aan te

nemen tegenover het meewegen van de hoge criminaliteitscijfers bij de beslissingen op straat wat niet wil zeggen dat ze daarom etnisch gaan profileren.

Van de 205 jongvolwassenen die werden bevraagd, gaf net iets meer dan de helft aan in het afgelopen jaar door de politie te zijn aangesproken of gestopt omwille van diverse redenen. In de helft van die gevallen heeft de politie duidelijk de reden van de controle duidelijk uitgelegd. In slechts een derde van de gevallen luisterde de politie goed naar het verhaal van de jongere. Precies de helft van de jongeren verklaarde vervolgens dat ze eerlijk werden behandeld door de politie. Tenslotte werd aan de jongeren gevraagd of zij tijdens hun contact met de politie beleefd werden behandeld. Bijna de helft antwoordde hier positief op (van der Leun, van der Woude, Vijverberg, Vrijhoef, & Leupen, 2014). Hier moet worden opgemerkt dat deze zaken die aan de jongeren gevraagd werden allemaal verband hielden met de aspecten die de gepercipieerde procedurele rechtvaardigheid beïnvloeden. Die aspecten zijn, zoals reeds hierboven vermeld, actieve participatie, objectiviteit en neutraliteit en respect (Tyler & Fagan, 2008). Het is opmerkelijk dat doorgaans slechts de helft van de jongvolwassenen aangaf dat de politie goed scoort op deze aspecten. Wil men de gepercipieerde rechtvaardigheid en bijgevolg de legitimiteit en het vertrouwen van en in de politie versterken, dan zal men als organisatie beter moeten scoren op de genoemde criteria. Van der Leun et al. (2014) gaven aan dat alle bevraagde jongeren een gemiddelde score van 6 op 10 geven voor wat betreft het vertrouwen in politie.

Op het vlak van etnisch profileren gaf ruim 70 % van de jongeren aan dat dit fenomeen in Den Haag veel voorkomt. Jongeren met een niet-Nederlandse achtergrond waren significant vaker van oordeel dan Nederlandse jongvolwassenen dat etnisch profileren veel voorkomt. De meerderheid van laatstgenoemden waren er, voor alle duidelijkheid, ook ruimschoots van

overtuigd dat etnisch profileren een probleem vormt. Bijna 40 % van de jongeren gaf aan wel eens het gevoel te hebben gehad te zijn gestopt vanwege hun etniciteit of huidskleur (van der Leun, van der Woude, Vijverberg, Vrijhoef, & Leupen, 2014).

Samenvattend kan worden gesteld dat er bij de observaties geen aanwijzingen konden gevonden worden voor etnisch profileren. Tijdens deze observaties werden wel veel personen met een migratieachtergrond benaderd, maar dit bleek in de grote meerderheid van de gevallen te rechtvaardigen omwille van de concrete gedragingen, informatie of situationele omstandigheden. In slechts één van de 60 situaties was er sprake van stereotypering die niet gerechtvaardigd kon worden. Deze conclusie viel echter niet in dezelfde lijn als de opvattingen van zowel politieambtenaren als jongeren over etnisch profileren. Zij geven beiden aan dat etnisch profileren meer voorkomt dan wat er werd vastgesteld tijdens de observaties (van der Leun, van der Woude, Vijverberg, Vrijhoef, & Leupen, 2014).

6.1.2 Het onderzoek van Svensson, Sollie, & Saharso (2011)

In het onderzoek van Svensson, Sollie, & Saharso (2011) omtrent gelijke behandeling werden observaties uitgevoerd die zowel een kwalitatief als een kwantitatief karakter hebben. De bevindingen werden enerzijds verwerkt op een observatieformulier, anderzijds werden de gebeurtenissen beschreven in tekstvorm. Er werden in dit onderzoek 51 contacten tussen politie en jongeren bestudeerd. Hiernaast werden ook interviews afgenomen met politieambtenaren over de toegepaste kennis en ervaring tijdens de contacten die zich voordeden tijdens de dienst.

Het merendeel van de contacten met jongeren gebeurden op initiatief van de agenten. In bijna de helft van de contacten deden de agenten aan netwerken en informatie-uitwisseling. In het

aandeel van de categorieën jongeren die contact hadden met de politie in vergelijking met het aandeel van diezelfde jongeren in de jeugdige bevolking bleek een oververtegenwoordiging van jongens met een Turkse of Marokkaanse achtergrond. Deze duidelijke oververtegenwoordiging hoeft niet noodzakelijk te wijzen op een ongelijke behandeling. De kans dat jongens met deze migratieachtergrond worden aangetroffen op de plaatsen en tijdstippen waar de politie surveilleert is gewoonweg groter. Hierbij komt ook dat de contacten met deze jongeren vaak het gevolg zijn van hun gedrag dat de aandacht van de agenten trekt, zoals door het zich verzamelen in grote groepen (Svensson, Sollie, & Saharso, 2011).

In het merendeel van de contacten waren de agenten vriendelijk en betrokken, toonde ze oprecht interesse in de jongere(n) en luisterden ze goed naar hen. Er waren ook enkele gevallen waarbij de agenten kort of nors reageerden en weinig tegenspraak dulden. In andere gevallen knepen ze net een oogje toe wanneer er een overtreding werd vastgesteld. Hieruit bleek dat hun discretionaire ruimte wel degelijk gebruikt werd. Het verschil in het gedrag van de politieambtenaren werd vooral verklaard door het gedrag van de jongere(n) en dus niet door hun huidskleur of etniciteit. Uit de observaties kon niet worden afgeleid dat agenten harder optraden tegen jongeren met een migratieachtergrond. In de aanloop naar de contacten met de jongeren kwam etnische achtergrond nauwelijks ter sprake. Een beperking van het onderzoek was dat het gedrag van de politieambtenaren kon worden beïnvloed door de aanwezigheid van de observanten. Desondanks hadden de observanten niet de indruk dat de agenten zich sociaal wenselijk gedroegen (Svensson, Sollie, & Saharso, 2011).

Uit een survey bleek dat wanneer aan jongeren naar hun ervaringen met proactief politieoptreden werd gepeild, ze over het algemeen vrij positief waren. Een enkele negatieve

ervaring kan hieraan echter veel veranderen en heeft bijgevolg ook een aanzienlijke impact op het vertrouwen in de politie. Jongeren waren minder overtuigd van de gelijke behandeling en diegene met een migratieachtergrond waardeerde de contacten met politie duidelijk minder. Uit een andere survey bleek dat jongeren met een andere etniciteit of huidskleur meer te maken kregen met proactief contact dan hun leeftijdsgenoten met een Nederlands voorkomen. Dit leek in eerste instantie te wijzen op ongelijke behandeling, maar dit kon verklaard worden door het gedrag van de jongeren, de aanwezigheid op straat, het vertonen van delinquent gedrag en het optrekken met delinquente *peers*. Jongeren met een migratieachtergrond ervoeren niet significant vaker politiecontact, hadden geen significante andere oordelen over hun politiecontact en hadden ook geen significante andere oordelen over de legitimiteit van de politie. Uit deze bevindingen kon niet worden geconcludeerd dat jongeren met een andere etnische achtergrond ongelijk werden behandeld. Zorgen over ongelijke behandeling waren echter niet overdreven aangezien veel jongeren de eerlijkheid en rechtvaardigheid van het politieoptreden tegenover minderheden in twijfel trokken (Svensson, Sollie, & Saharso, 2011).

6.1.3 Het onderzoek van Landman en Kleijer-Kool (2016)

In het onderzoek van Landman en Kleijer-Kool (2016) werd in totaal 30 diensten van ongeveer acht uur meegedraaid in zowel een stedelijk als een landelijk werkgebied. Naast deze observaties die werden gevoerd aan de hand van semigestructureerde observatiekader werden ook informele interviews afgenomen van politieambtenaren. Met dit onderzoek wou men het proactief politieoptreden in kaart brengen. De resultaten van het etnografisch veldwerk werden zowel kwantitatief als kwalitatief geanalyseerd.

De volgende resultaten zijn enkel afkomstig van de interventies waarbij er een vermoeden was dat er zich een strafbaar feit had afgespeeld. Bij deze interventies waren in iets meer dan de helft van de gevallen een of meer personen met een migratieachtergrond, herkenbaar aan hun (licht)getinte huidskleur, het voorwerp van de interventie. In stedelijke gebieden was in 92 % van de staandehoudingen een of meer personen met een migratieachtergrond betrokken terwijl dit maar in 28 % van de situaties het geval was in de meer landelijke gebieden. In de stedelijke gebieden bestaat de populatie uit 54 % allochtonen terwijl dit maar 21 % is in de meer landelijke gebieden. Hieruit blijkt dat er sprake lijkt van een oververtegenwoordiging van burgers met een migratieachtergrond in proactieve politiecontroles wanneer wordt uitgegaan van de samenstelling van de populatie die in desbetreffende gebieden woont. Er is echter enkel sprake van etnisch profileren wanneer hier geen objectieve en redelijke rechtvaardiging voor bestaat. Van de 29 situaties waarin burgers met een migratieachtergrond waren betrokken, was er in ongeveer 60 % van de gevallen sprake van een objectieve en redelijke rechtvaardiging. In de overige gevallen kon er vermoed worden dat er sprake was van etnisch profileren (Landman & Kleijer-Kool, 2016).

Samenvattend kunnen enkele conclusies van dit onderzoek worden geformuleerd. Ten eerste werd de zichtbare etnische achtergrond van burgers door politieambtenaren gebruikt bij het genereren van verdenking ten opzichte van burgers. Ten tweede werden burgers onder meer op basis van hun migratieachtergrond staande gehouden. Ten derde was het aantal burgers met een migratieachtergrond in deze observaties oververtegenwoordigd ten opzichte van het aandeel burgers die behoren tot deze etnische minderheidsgroepen in de populatie. Er was hier dus sprake van een disproportionele verhouding. Ten slotte was er in 40 % van de gevallen geen sprake van een objectieve en redelijke rechtvaardiging. Hierbij moet wel de opmerking gemaakt

worden dat de term “objectieve en redelijke rechtvaardiging” door de onderzoekers zelf geoperationaliseerd werd. Het is een term die voor interpretatie vatbaar is en hier vrij ‘streng’ werd gedefinieerd. Een andere operationalisering kan leiden tot andere resultaten wat niet wegneemt dat er nog steeds situaties waren die in geen geval objectief en redelijk te rechtvaardigen waren. Deze mogelijke brede invulling geeft aan dat het ook voor politieambtenaren allerm minst eenvoudig is om te werken in deze ongedefinieerde ruimte (Landman & Kleijer-Kool, 2016).

6.1.4 Het onderzoek van Çankaya (2012)

In het onderzoek van Çankaya werden 103 diepte-interviews met politieagenten uitgevoerd, aangevuld met 200 uur observaties waarbij alle dagelijkse bezigheden van de noodhulp werden gevolgd. In tegenstelling tot de reactieve politie wil de proactieve politie niet wachten op meldingen van burgers, maar wordt getracht om criminaliteit op tijd te verstoren en ontwrichten. De proactieve controle gaat daarom niet uitsluitend strafbare feiten opsporen, maar ook de stap die hieraan vooraf gaat controleren. Om dit vlot te laten verlopen worden in hoofde van politiemensen risicoprofielen opgemaakt van personen waarbij de kans groot is dat ze crimineel gedrag zullen vertonen (Çankaya, 2012; Çankaya, 2015).

In dit onderzoek werd door Çankaya vastgesteld dat agenten verschillende typologieën hanteren waarbij sommige enkel verwijzen naar etniciteit en andere een samenstelling vormen van verschillende variabelen. Het meest gebruikte politiewoord werd gebruikt om te refereren naar gemarginaliseerde jongeren met een Marokkaanse herkomst en mensen uit Centraal- en Oost-Europa. Deze selecties kunnen gezien worden als stereotypen die een eigen onafhankelijk bestaan leiden. Agenten definiëren iemand als verdacht deels omdat ze het uiterlijk van

bepaalde burgers op een negatieve wijze percipiëren. De agenten gaven aan dat eerdere ervaringen de selectieve aandacht voor bepaalde doelgroepen bepalen omdat deze groepen de zichtbare criminaliteit plegen. Het idee is dat groepen die oververtegenwoordigd zijn in de criminaliteitsstatistieken volgens hen meer gecontroleerd moeten worden. De indicatoren die wijzen op een risicovolle burger zijn onder meer een getinte huidskleur, jongeren, mannen, tatoeages, het dragen van een petje, bontkraag, sportieve kledij en onverzorgde uitstraling. Hieruit bleek dat niet enkel etniciteit en huidskleur een rol speelt, maar het veeleer een combinatie van factoren was die afwijkt van het 'normale plaatje'. Wanneer er een incongruentie is tussen een persoon en een locatie kan dit eveneens aanleiding geven tot een controle. Huidskleur kan mede aan de basis liggen van deze onsamenhangendheid (Çankaya, 2012; Çankaya, 2015).

Samenvattend kan worden gesteld dat zichtbare etnische achtergrond en huidskleur van burgers een rol spelen in het beslissingsproces van politieagenten tijdens een proactieve controle. Uit het onderzoek bleek dat politieagenten zich tijdens het proactief politiewerk baseren op 'verdachte burgers' waarbij etniciteit, huidskleur en leeftijd onder meer een rol spelen met als gevolg dat jonge mannen uit etnische minderheden vaker werden gecontroleerd. In de meeste gevallen ontbreekt een redelijke en objectieve rechtvaardiging. Dit bleek echter niet effectief te zijn aangezien deze proactieve controles zelden leiden tot een arrestatie (Amnesty International, 2013).

6.1.5 Het onderzoek van Spoelstra (2014), Duijndam & Prins (2017) en Schuilenburg, Besseling & Vitendeel (2017)

Deze onderzoeken worden samengenomen aangezien ze allen peilen naar de beleving die burgers met een migratieachtergrond ervaren bij hun contact met de politie. Aangezien ook subjectieve procedurele rechtvaardigheid en ervaren discriminatie bij politieoptreden hun belang hebben bij deze masterproef, mogen dit type onderzoeken zeker niet uit het oog verloren worden. In het eerste onderzoek werd in 24 interviews en 19 focusgesprekken gepeild naar de ervaringen van etnische minderheden tijdens selectieve politiecontroles en welke invloed deze ervaringen hadden op het beeld dat men heeft van de politie. Het onderzoek vond plaats in Rotterdam en Breda, twee plaatsen die op enkele vlakken van elkaar verschillen. Rotterdam is een grote stad waarbij het aantal niet-Westerse allochtonen een kwart hoger ligt dan het landelijk gemiddelde. In de gemeente Breda wonen beduidend minder inwoners en de achtergrond van die inwoners ligt ongeveer gelijk met het landelijk gemiddelde (Spoelstra, 2014). In het tweede onderzoek werden 42 jongeren tussen de 18 en de 27 jaar woonachtig in de Schilderswijk in Den Haag bevestigd. Hiernaast namen zeven jongeren deel aan twee focusgesprekken. In dit onderzoek kwamen zowel persoonlijke ervaringen als ervaringen die kennissen van de respondenten hadden meegemaakt met de politie aan bod en welk effect dat had op hun relatie met de politie (Duijndam & Prins, 2017). In het laatste onderzoek werden enerzijds 95 enquêtes en 38 interviews uitgevoerd en anderzijds werden een maand lang observaties uitgevoerd die de interacties tussen de burgers en de politie in kaart brachten. Dit onderzoek werd uitgevoerd in de Rotterdamse wijk Bloemhof omwille van het lage vertrouwenscijfer in de overheid en de grote diversiteit van de wijk (Schuilenburg, Besseling, & Uitendaal, 2017).

Uit het onderzoek van Spoelstra (2014) bleek dat vooral jongeren met een allochtone achtergrond zich geselecteerd voelen op basis van hun afkomst en bijgevolg anders werden behandeld dan autochtone jongeren. Er waren ook jongeren die geen negatieve ervaringen hebben met de politie, maar het merendeel hiervan kenden personen in hun omgeving die hier wel al mee te maken kregen. Hiernaast waren er jongeren die de nuance maken dat er volgens hen niet wordt gecontroleerd op afkomst, maar veeleer op gedrag waardoor staandhoudingen en identiteitscontroles volgens hen niet altijd discriminerend georiënteerd zijn. De respondenten gaven aan dat de manier waarop de politie hen behandelt een invloed heeft op de eerlijkheid en de legitimiteit van de politie (Spoelstra, 2014). In het onderzoek van Duijndam & Prins (2017) kwam in een aantal interviews naar voor dat de politie discriminatoir of racistisch handelt. Agenten met een Nederlandse achtergrond zouden hen op basis van huidskleur of religie minder welwillend behandelen. Zij zien het als iets wat onveranderbaar is en waarmee ze moeten leren leven (Duijndam & Prins, 2017). Ook uit het onderzoek van Schuilenberg, Besseling & Uitendaal (2017) bleek dat het vertrouwen in de politie onder druk staat. Het percentage dat stelde dat de politie gelijke gevallen ongelijk behandelt ligt met 33 % een stuk hoger dan de 22 % van de bewoners die meende dat iedereen gelijk wordt behandeld. De respondenten gaven aan dat de politie vooroordelen hanteert, allochtonen sneller verdenkt, aanspreekt, om een identiteitskaart vraagt of fouilleert (Schuilenberg, Besseling, & Uitendaal, 2017). Het is duidelijk dat deze drie studies allemaal in dezelfde lijn liggen waaruit kan geconcludeerd worden dat etnisch profileren, althans volgens de burgers, voorkomt in Nederland. Deze onderzoeken geven nogmaals aan dat ongelijke behandeling een effect heeft op het vertrouwen en de legitimiteit van de politie. De politie heeft er dus alle belang bij om etnisch profileren aan te pakken.

6.2 Onderzoek naar etnisch profileren in het Verenigd Koninkrijk

In dit onderdeel worden enkele empirische studies omtrent etnisch profileren in het Verenigd Koninkrijk besproken. In dit land mag, in tegenstelling tot bijvoorbeeld Nederland en België, de etniciteit van een persoon worden genoteerd. Het gaat hier in alle duidelijkheid over de etniciteit en niet over de nationaliteit. In het Verenigd Koninkrijk wordt er gebruik gemaakt van stopformulieren waarop politiefunctionarissen bij elke controle volgende zaken moeten noteren: de reden en de uitkomst van de controle, de naam en het bureau van de betrokken politieambtenaar en de relevante persoonsgegevens van de gecontroleerde persoon zoals het geslacht, de leeftijd en de etnische afkomst (Rodrigues & Van der Woude, 2016). Hieruit kan bijgevolg veel data worden geëxtraheerd die een idee kan geven over het al dan niet aanwezig zijn van etnisch profileren in het Verenigd Koninkrijk.

6.2.1 Het onderzoek van Ariel en Tankebe (2018)

In dit onderzoek van Ariel en Tankebe (2018) werden 53.858 controles tussen 2006 en 2011 geanalyseerd. In Engeland en Wales wordt de etniciteit van de persoon in kwestie genoteerd. In de praktijk mag het individu zijn of haar lidmaatschap van een etnische groep vermelden waarna de politieambtenaar het zo noteert op het formulier.

Leden van minderheidsgroepen hadden meer kans om na een controle gearresteerd te worden dan blanke Britten. Personen met een migratieachtergrond kregen minder formele waarschuwingen dan blanken. Dit is niet contradictorisch met de eerste bevinding aangezien een formele waarschuwing niet het meest ernstige was wat een individu kon ervaren, dat was een arrestatie. Hiernaast leek de etniciteit van een persoon de afloop van een controle mede te bepalen. Andere factoren die hierbij meespeelden waren geslacht, criminele voorgeschiedenis,

of de ontmoeting plaatsvond in een criminele *hotspot* en of er illegale eigendommen werden aangetroffen. Dit laatste had het grootste effect aangezien het in een later stadium als bewijsmateriaal kon worden gebruikt tegen de verdachte. Het ging hier bijvoorbeeld over gestolen goederen, wapens of drugs. Het bewijs werd in dit onderzoek geleverd dat leden van etnische minderheidsgroepen vaker werden gestopt, meer werden gefouilleerd en meer werden gearresteerd dan de blanke meerderheid. Personen met een donkere huidskleur werden tot zes keer meer gecontroleerd dan blanken. Dit moet echter genuanceerd worden omdat de context in welke de controles plaatsvinden hier niet in beschouwing werd genomen (Ariel & Tankebe, 2018).

6.2.2 Het onderzoek van Waddington, Stenson en Don (2004)

Deze studie onderzocht in welke mate de disproportionaliteit van bepaalde rassen in controles te wijten waren aan politiefunctionarissen die zich selectief richten op minderheidsgroepen. Het onderzoek werd uitgevoerd in Reading en Slough, beide gelegen in Berkshire. Enerzijds werd de zichtbaarheid van etnische minderheden op straat en de impact op de beslissing om controles uit te voeren onderzocht. Anderzijds werd onderzocht of de disproportionaliteit indirect kon voortvloeien uit de manier waarop de politie hun inspanningen richtte op bepaalde tijdstippen, plaatsen en soorten voertuigen. Om hier een antwoord op te bieden werden verschillende onderzoeksmethoden gebruikt. Als eerste gingen onderzoekers directe observaties uitvoeren om zo de samenstelling van de bevolking op straat te kunnen inschatten. Er werd in beide steden een route afgelegd waar veel controles uitgevoerd worden. De onderzoekers noteerden het geslacht, de leeftijd en de ogenschijnlijke etniciteit. Ten tweede werden de CCTV-camera's van het stadscentrum van een van de twee steden bekeken. Hier met hetzelfde doel: om inzicht te verwerven in de populatie die zich op straat bevond. Aangezien een voetgangersgebied in

het centrum van Reading een *hotspot* was voor controles en omwille van veiligheidsredenen werd ervoor gekozen om de camerabeelden te bekijken. Ten derde werd de “stop and search” database van beide steden geanalyseerd en ten slotte werden 30 politieambtenaren in elke stad bevraagd over hun recente uitgevoerde controles (Waddington, Stenson, & Don, 2004).

Wanneer de etniciteit van de personen die werden gecontroleerd door de politie werd vergeleken met de bevolkingsgroepen die in de twee steden woonachtig zijn, wezen de cijfers op institutioneel racisme. Dit werd echter genuanceerd door de populatie die zich op straat bevond. Zwarte en Aziatische personen bevonden zich zowel in Reading als in Slough veel meer in het straatbeeld. Hierdoor vormden de controles in Reading een perfecte afspiegeling van de personen op straat terwijl in proportie in Slough veel meer blanken werden gecontroleerd. Er kan dus een verschillende conclusie worden geformuleerd wanneer de controles worden vergeleken met de inwoners of met de ‘beschikbare populatie’ op straat. Volgens de studie waren er geen aanwijzingen dat de politie van beide steden zich schuldig maakt aan etnisch profileren. Het is volgens de onderzoekers belangrijk om te begrijpen dat het concept institutioneel racisme vrij complex is en meer is dan enkel de vraag of politiemensen personen viseren op basis van stereotypen. De focus van het concept is de invloed van routinematige, onderliggende institutionele praktijken en ook de structurele omstandigheden waarin politiewerk en strafrechtspleging werken. Etnische minderheden kunnen dus meer gecontroleerd worden dan blanken, maar dit moet vergeleken worden met de beschikbare populatie op straat. Samenvattend kan gesteld worden dat er geen enkele aanwijzing was dat de politie van beide steden etnisch profileert ondanks het feit dat etnische minderheden meer gecontroleerd werden. Wanneer dit gegeven werd vergeleken met de bevolkingsgroepen in de stad, dan kunnen verkeerde conclusies worden getrokken. Alle studies die de overrepresentatie

van minderheden in politiecontroles linken aan een discriminerende politie, trekken volgens de auteurs hierbij de verkeerde conclusies (Waddington, Stenson, & Don, 2004).

6.2.3 Het onderzoek uitgegeven door het Ministerie van Justitie van het Verenigd Koninkrijk (2017)

Volgens sectie 95 van de *Criminal Justice Act* van 1991 verschijnt er elk jaar een rapport, namelijk het *Statistics on Race and the Criminal Justice System*. Deze gegevens worden verzameld door rechtbanken, politiediensten en andere instellingen in Engeland en Wales met als doel het verhinderen van discriminatie op basis van ras, geslacht of elke andere ongeschikte gronden. Deze publicatie verschaft een inzicht in de typische ervaringen van etnische minderheden. Het laatste rapport dat op het moment van schrijven verschenen is, dateert van 2016-2017. Hieronder zullen de belangrijkste resultaten worden overlopen.

In 2016/17 werden, in vergelijking met de blanke meerderheidsgroep, evenredig met de populatieomvang acht keer meer controles uitgevoerd bij zwarte personen, twee tot drie keer meer controles bij mensen van gemengde etniciteit, net iets meer dan twee keer meer controles bij de Aziatische etnische groep en een anderhalf keer meer controles bij de Chinese of andere etnische groepen. Het is belangrijk om nogmaals te vermelden dat deze cijfers moeten gezien worden in het licht van het aandeel van de etnische groep binnen de populatie. Zo waren zwarte verdachten verantwoordelijk voor 20 % van alle controles terwijl ze slechts 3 % van de gehele bevolking uitmaken. Blanke verdachten waren in absolute aantallen het meest verantwoordelijk voor controles, maar van alle controles werden 63 % uitgevoerd bij blanken terwijl ze wel 87 % van de populatie uitmaken. In verhouding tot hun aandeel in de populatie hebben personen van Afrikaanse afkomst dus het meeste kans om gecontroleerd te worden. Vermoedelijk bezit

van drugs of gestolen goederen vormden de twee meest frequent voorkomende redenen om iemand te controleren, ongeacht de etniciteit. Negroïde verdachten werden in een vijfde van de gevallen gecontroleerd voor het bezit van wapens (Ministry of Justice, 2017).

Ongeveer een vijfde van alle controles resulteerden in een arrestatie. Hierbij was de reden van de controle ook de reden van de arrestatie, de politieambtenaar vond dus waar hij of zij naar op zoek was. Blanken hadden het meeste kans om het resultaat “geen verdere actie” te krijgen in vergelijking met alle andere etnische minderheidsgroepen. 22 % van de controles van negroïde verdachten resulteerde in een arrestatie. In vergelijking met de blanke meerderheidsgroep evenredig met de populatie werden zwarte personen tot drie en een half keer meer gearresteerd, voor groepen van gemengde etniciteit was dit twee keer zo veel. Deze resultaten lagen in dezelfde lijn als de controles en de arrestaties die volgden na de controles. Samenvattend kan worden gesteld dat in verhouding met hun aandeel in de bevolking etnische minderheden meer aan een controle werden onderworpen dan de blanke meerderheidsgroep. Ook op het vlak van arrestaties kunnen dezelfde conclusies gemaakt worden (Ministry of Justice, 2017). Het kan handig zijn dat deze gegevens verzameld worden en ze geven een algemeen idee over hoeveel etnische minderheden in contact komen met de politie, maar hieruit kan niet geconcludeerd worden dat de politie etnisch profileert. De context van deze controles werd niet meegenomen in de resultaten waardoor geen harde uitspraken over etnisch profileren op basis van dit rapport kunnen gemaakt worden.

6.3 Onderzoek naar etnisch profileren in Hongarije

In Hongarije is er al veel empirisch onderzoek omtrent etnisch profileren verschenen. In dit land heersen sterke vooroordelen tegenover Roma. Bij een uitgevoerde survey in 2009 ging

maar liefst 62 % akkoord met de stelling dat de neiging om criminaliteit te plegen inherent in de natuur van de Roma ligt (Pap, 2007).

6.3.1 Het onderzoek van Kadar & Pap (2009)

In het onderzoek van Kadar & Pap (2009) focuste men op de controles die door de Hongaarse politie werden uitgevoerd op de grootste etnische minderheidsgroep in Hongarije, de Roma. Net zoals in België is het voor de Hongaarse politie onmogelijk om gegevens omtrent de etnische afkomst te verwerken tijdens een identiteitscontrole. Daarom werd aan de politieambtenaren in het kader van dit onderzoek gevraagd om de waargenomen etniciteit van de persoon in kwestie op een afzonderlijk en anoniem “STEPSS” formulier te vermelden. Deze formulieren werden gescheiden van de formulieren die opgemaakt moeten worden bij het uitvoeren van een identiteitscontrole. Deze “STEPSS” formulieren werden ontworpen om disproportionele controles van minderheidsgroepen in kaart te brengen en vormden zo een hulpmiddel bij de controle hiervan (Kadar & Pap, 2009).

Uit de dataverzameling bleek dat vooral mannen werden onderworpen aan een identiteitscontrole. Maar liefst 43 % van alle controles gebeurden bij personen tussen de 14 en de 29 jaar terwijl deze groep slechts 22 % van de Hongaarse populatie uitmaakt. Hiernaast toont het onderzoek aan dat de identiteit van Roma disproportioneel werd gecontroleerd. Met andere woorden werden Roma veel meer gecontroleerd in verhouding met hun aandeel in de Hongaarse populatie. Maar liefst 22 % van de identiteitscontroles werd uitgevoerd bij Roma terwijl ze slechts 6,2 % van de Hongaarse populatie uitmaken. Indien enkel de identiteitscontroles van jongeren tussen de 14 en de 16 jaar in beschouwing werden genomen, vormden ze zelf 32 % van alle identiteitscontroles. Als we echter kijken naar de effectiviteit

van deze controles kan geconcludeerd worden dat het niet productiever is om Roma te controleren in vergelijking met niet-Roma. In 78 % waren de identiteitscontroles van Roma “onsuccesvol” omdat er geen verdere maatregelen volgde. Hiermee scoorden de Roma even goed als de Hongaren zelf waardoor de inefficiëntie van deze disproportionele controles werd aangetoond. Samenvattend stellen de auteurs dat etnisch profileren een bestaand probleem is in Hongarije en dat wordt aangetoond dat de efficiëntie van disproportionele controles van Roma een mythe is (Kadar & Pap, 2009).

6.3.2 Het TARKI-onderzoek (2005)

Dit onderzoek had als doel informatie te verzamelen over de ervaringen en meningen van de burgers over identiteitscontroles door de politie. Deze studie bestond uit twee luiken: een kwantitatief en een kwalitatief luik. In het kwantitatieve luik werden vragenlijsten afgenomen van een representatieve steekproef bestaande uit 1000 personen. In het kwalitatieve luik werden zes focusgroepen, 80 interviews met politieambtenaren en 20 interviews met burgers afgenomen (Toth & Kadar, 2011).

Uit het onderzoek bleek dat Roma meer frequent aan een identiteitscontrole werden onderworpen dan de meerderheidsgroep en dit zowel op straat als in bars en publieke evenementen. Enkel identiteitscontroles terwijl de persoon achter het stuur zat werden meer uitgevoerd bij de meerderheidsgroep. Bijna een vierde van de bevraagde politieambtenaren gaven toe dat ze bepaalde groepen, vooral Roma, meer controleerden dan anderen. Dit deden ze omdat ze ervan overtuigd waren dat Roma meer criminaliteit pleegden. Er was dus wel degelijk sprake van openlijke racistische stereotypen bij politieagenten (Toth & Kadar, 2011). In deze studie konden geen uitspraken worden gedaan over de eventuele objectieve en redelijke

rechtvaardigingen die er waren voor de identiteitscontroles wat een enorme methodologische beperking van het onderzoek inhield.

6.4 Onderzoek naar etnisch profileren in België

Het is moeilijk om een duidelijk beeld te krijgen in welke mate etnisch profileren voorkomt in België omdat hierover weinig precieze en betrouwbare gegevens beschikbaar zijn. Er is in de toekomst nood aan meer wetenschappelijk onderzoek om de precieze omvang van het probleem te meten (Janssens & Forrez, 2015). Hieronder zal ondanks de beperkte empirische studies toch een overzicht geboden worden van de onderzoeken die etnisch profileren als onderwerp hebben. Hierin kan meestal de vraag beantwoord worden of er een vermoeden is van etnisch profileren in België, maar er kan geen eenduidig antwoord geformuleerd worden, laat staan over de mate waarin de problematiek zich voordoet. Deze studies werden geselecteerd door de mate waarin ze naar verwezen werden in Belgische wetenschappelijke onderzoeken omtrent etnisch profileren.

6.4.1 Het onderzoek van Van Roeden (2016)

In deze studie werd onderzocht in welke mate jongeren met een niet-Belgisch uiterlijk ongelijk behandeld werden ten opzichte van jongeren met een Belgisch uiterlijk. Wanneer er objectieve rechtvaardigingsgronden bestonden voor contacten met jongeren met een migratieachtergrond werd dit niet gezien als ongelijke behandeling. Onder objectieve rechtvaardigingsgronden werden beschikbaarheid, individuele delinquentie of individueel gedrag en groepsdelinquentie of het omgaan met delinquente vrienden verstaan. Met beschikbaarheid werd de aanwezigheid van jongeren met een migratie achtergrond op straat bedoeld. Aangezien zij mogelijk meer tijd

doorbrengen op straat, zijn ze meer beschikbaar op straat wat kan leiden tot meer proactieve politiecontroles. Om ongelijke behandeling van etnische minderheden door de politie te onderzoeken werden 87 vragenlijsten afgenomen van jongeren in Antwerpen. Er is in de samenstelling van de *sample* gepoogd om de verhouding tussen jongeren met een Belgisch voorkomen en jongeren met een niet-Belgisch voorkomen gelijk te houden. Belangrijk om te vermelden is dat dit onderscheid werd gemaakt door de onderzoekers op basis van het uiterlijk van de respondenten (Van Roeden, 2016).

Uit de statistische analyse van de vragenlijsten bleek dat jongeren met een niet-Belgisch voorkomen significant meer proactieve politiecontroles ervaren dan jongeren met een Belgisch voorkomen. Geslacht bleek een significante invloed te hebben op de mate waarin proactief contact met de politie werd ervaren. Mannelijke jongeren werden veel vaker benaderd door de politie dan vrouwelijke jongeren. Ook wanneer gecontroleerd werd voor objectieve rechtvaardigingsgronden bleven jongens met een migratieachtergrond meer proactief politiecontact ervaren dan jongens met een Belgisch uiterlijk. Individueel gedrag en geslacht bleken de beste voorspellers te zijn van het hebben van proactief politiecontact. Er werd geen aanwijzing gevonden dat vrouwen met een migratieachtergrond meer gecontroleerd werden dan vrouwen met een Belgisch uiterlijk. Aangezien objectieve rechtvaardigingsgronden de relatie tussen etnisch voorkomen en het ervaren van proactief politiecontact niet konden verklaren, kon dit als een aanwijzing gezien worden van etnisch profileren die niet genegeerd kan worden (Van Roeden, 2016). Uiteraard moet hier de kritische bedenking gemaakt worden dat in dit onderzoek werd gepeild naar subjectieve ervaringen en niet naar observaties van onafhankelijke onderzoekers. Desondanks hebben deze resultaten ook hun belang omdat ze onderzoek doen

naar de ervaren discriminatie door de politie en mogen ze bijgevolg niet als minderwaardig worden beschouwd.

6.4.2 Het onderzoek van Amnesty International (2018)

In deze recent uitgegeven studie werd er onderzocht of er sprake was van etnisch profileren door het uitvoeren van kwalitatieve interviews. Als eerste werden 48 politieambtenaren, waaronder zowel leidinggevenden als politiemensen op het terrein, uit drie Brusselse, drie Waalse en drie Vlaamse politiezones bevestigd. Daarnaast werd ook personeel van het kabinet van de minister van Binnenlandse Zaken, de Federale Politie, de Vaste Commissie voor de Lokale Politie, Comité P, Unia en verantwoordelijken voor verschillende politieopleidingen geïnterviewd. Tot slot werd ook naar de ervaringen van 20 mensen van etnische minderheden gepeild naar hun ervaringen met de politie (Amnesty International, 2018).

Maar liefst de helft van de bevestigde politieambtenaren gaven aan dat het probleem van etnisch profileren door de politie bestaat. Desondanks werd er vastgesteld dat de politieleiding in de bevestigde politiezones geen toezicht, richtlijnen, training en tools aanreikt om etnisch profileren te voorkomen omdat men ervan uitgaat dat de politieambtenaren op het terrein weten wat de redelijke gronden zijn, zoals vervat in art. 34 WPA, om tot een identiteitscontrole over te gaan. In de praktijk bleek toch dat er een gebrek is aan duidelijke regels over hoe de redelijke gronden moeten worden geïnterpreteerd. Aangezien dat leidinggevenden onder meer door een gebrek aan dataverzameling weinig controle hadden over de situaties op het terrein, waren politieambtenaren aangewezen op hun eigen interpretatie of buikgevoel bij de beslissing om al dan niet iemand te controleren. Elf politieambtenaren gaven aan dat ze bij controles afdaan op hun buikgevoel. Politieambtenaren moeten in de toekomst getraind worden om kritisch te

reflecteren en niet zomaar af te gaan op hun buikgevoel dat bevooroordeeld kan zijn. Politieambtenaren vielen vaak terug op negatieve stereotyperingen die vervolgens konden doorwegen in de beslissing om een identiteitscontrole uit te voeren. De huidige opleiding over hoe politieambtenaren discriminatie bij identiteitscontroles kunnen vermijden heeft een beperkt bereik en is meestal optioneel. Hierbij komt ook nog eens het feit dat de opleidingen in de verschillende politiescholen niet gelijk zijn (Amnesty International, 2018).

In dit onderzoek gaven sommige politieambtenaren enkele redenen die volgens hen volstaan om iemand aan een identiteitscontrole te onderwerpen. Zo is het vermijden of het wegstappen van de politie volgens sommigen al voldoende om een persoon te controleren. Dit is echter in veel gevallen subjectief en vormt dus geen objectieve reden. Maar liefst 25 politieambtenaren gaven aan dat huidskleur of etniciteit geen rol mag spelen bij controles, maar zij gaven allemaal later in het interview een voorbeeld waaruit blijkt dat negatieve stereotyperingen toch een rol spelen in hun beslissing om iemand te controleren. Uit de studie bleek dat enkele politieambtenaren denken dat ras, huidskleur, taal religie, nationaliteit of nationale of etnische afkomst zonder objectieve en redelijke rechtvaardiging redenen kunnen zijn voor een identiteitscontrole (Amnesty International, 2018).

In slechts drie van de negen politiezones werd etnisch profileren expliciet erkend als een bestaand probleem en zijn er plannen om dit probleem aan te pakken. In de politiezone Mechelen/Willebroek werkt men aan een registratiesysteem, in Brussel-Noord worden vormingen omtrent etnisch profileren voor het operationele middenkader georganiseerd en in Antwerpen is er aandacht voor etnisch profileren in de voortgezette opleidingen (Amnesty International, 2018). Uit de resultaten van het onderzoek kan blijken dat er minstens een

vermoeden bestaat dat etnisch profileren een bestaand probleem is. Aangezien de helft van de bevroegde politieambtenaren stelde dat het effectief een probleem vormt, dan wordt dit vermoeden enkel maar bevestigd. De kanttekening moet wel opnieuw gemaakt worden dat het hier gaat over indrukken van politieambtenaren en niet over vastgestelde situaties van onafhankelijke onderzoekers zoals in studies in Nederland wel het geval is.

6.4.3 Het onderzoek van Vanassche en Verhage (2015)

Om de percepties en ervaringen van allochtone jongeren omtrent het racistisch optreden door de politie in kaart te brengen, wordt het onderzoek van Vanassche en Verhage (2015) aangehaald. Dit onderzoek ging aan de hand van een focusgroep met zes deelnemers en negen half gestructureerde interviews na in welke mate allochtone jongeren racistische attitudes van politiemensen ervaarden in het uitgaansmilieu in Kortrijk. Het is een stad gelegen aan de grens met Frankrijk waardoor veel Noord-Afrikaanse jongeren uit Noord-Frankrijk ook deelnemen aan het uitgaansleven in Kortrijk.

Alle allochtone jongeren gaven aan dat personen met een migratieachtergrond extra worden gecontroleerd en dat de politie meer patrouilleert in buurten waar meer allochtone jongeren uitgaan. Opmerkelijk was dat er soort van ‘begrip’ ontstond vanuit de jongeren inzake etnisch profileren omdat volgens sommige respondenten Marokkanen meer criminaliteit plegen en het dus logisch is dat ze geïsoleerd worden. Specifiek voor het uitgaansleven in Kortrijk gaven de respondenten aan dat jongeren met een andere origine vaker worden gecontroleerd dan autochtone jongeren. Ondanks deze uitspraak waren ‘slechts’ de helft van de participanten reeds gecontroleerd tijdens het uitgaan in Kortrijk. Dit nam niet weg dat ze allemaal wel al minstens een keer getuigen waren van dergelijke gedragingen van de politie tegenover allochtone

jongeren. Samenvattend kon worden gesteld dat allochtone jongeren racistische attitudes ervaren tijdens het uitgaansmilieu in Kortrijk. Een beperking van het onderzoek is dat hier slecht gepeild werd naar ervaring van enkele jongeren en dat dit niet gestaafd kon worden met objectief cijfermateriaal (Vanassche & Verhage, 2015).

6.5 Enquête van de Europese Unie naar minderheden en discriminatie

Omwille van het tekort aan gegevens heeft het European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) beslist om de EU-MIDIS-enquête op te stellen waarbij 23.500 leden van etnische minderheden en immigranten in de EU-lidstaten werden bevroegd. Deze resultaten vormen belangrijk bewijsmateriaal over de ervaringen van etnische minderheden met het politieoptreden in elke lidstaat (Bureau van de Europese Unie voor de Grondrechten, 2011). Hieronder zullen de cijfers die van belang zijn voor België verder worden besproken.

Naast leden van minderheidsgroepen werden in België ook mensen uit de meerderheidsbevolking bevroegd over hun ervaringen met politiecontroles. Hierdoor konden de resultaten van de minderheidsgroepen en de meerderheidsbevolking met elkaar worden vergeleken. Cijfers tonen aan dat in België ongeveer een vierde van de Noord-Afrikaanse minderheid minstens één keer werd tegengehouden door de politie in de laatste 12 maanden. Hiervan waren iets meer dan de helft ervan overtuigd dat ze werden tegengehouden omwille van hun etnische afkomst of omwille van het feit dat ze immigrant waren. 18 % van de Turkse minderheidsgroep werd minstens één keer tegen gehouden waarvan ongeveer een derde overtuigd was dat dit het gevolg was van hun etnische afkomst. In vergelijking met deze percentages werd slechts 12 % van de meerderheidsbevolking minstens één keer staande gehouden in de laatste twaalf maanden. De bevroegde Noord-Afrikanen gaven aan dat ze

gemiddeld 2,6 keer werden gecontroleerd, Turken werden evenveel staande gehouden door de politie als leden van de meerderheidsbevolking, namelijk 1,9 keer. In een vraag die peilde naar het respect dat de politie uitte tijdens de laatste controle antwoordde 85 % van de meerderheidsgroep dat ze respectvol werd behandeld. Slechts 5 % stelde dat ze respectloos werden behandeld door de politie. De minderheidsgroepen werden minder respectvol behandeld, 35 % van de Noord-Afrikanen en 20 % van de Turken gaf aan dat ze respectloos behandeld werden tijdens hun laatste contact met de politie (Bureau van de Europese Unie voor de Grondrechten, 2010)

Minderheden die het gevoel hadden slachtoffer te zijn geweest van etnische profilering hadden in het algemeen minder vertrouwen in de politie dan andere minderheidsgroepen. Uit de resultaten van het onderzoek bleek dat 29 % van de Noord-Afrikanen, 26 % van de Turken en 12 % van de Belgische controlegroep geen vertrouwen had in politie. Om hier een antwoord op te kunnen bieden moeten de lidstaten overwegen om de negatieve impact van het politieoptreden te onderzoeken en moet er initiatief genomen worden om het vertrouwen van minderheidsgemeenschappen in de politie te herstellen. Algemeen kan gesteld worden dat leden van etnische minderheden meer aangehouden werden dan de rest van de bevolking. Hieruit mag echter niet geconcludeerd worden dat dit overtuigend bewijs is van het feit dat de politie discriminerend profileert. Het is aangeraden om, net zoals het Verenigd Koninkrijk, alle politiecontroles te registreren die ook informatie over de etniciteit van aangehouden persoon bevat. Deze gegevens zijn van essentieel belang om een mogelijk buitenproportioneel gebruik van controles gericht op bepaalde gemeenschappen te herkennen (Bureau van de Europese Unie voor de Grondrechten, 2010).

6.6 Conclusie

In dit onderdeel werd er een overzicht geboden van de reeds verschenen empirische studies in Nederland, het Verenigd Koninkrijk, Hongarije en België. Omwille van de beperkte empirische gegevens in België werd ook de enquête van de Europese Unie naar minderheden en discriminatie gebruikt om toch over enige kwantitatieve gegevens te beschikken. Nederland werd gekozen omwille van de vele interessante onderzoeken die er reeds uitgevoerd zijn. Het Verenigd Koninkrijk werd in de studie opgenomen omdat dit het enige land is in de Europese Unie die etniciteit bij een controle mag registreren in de vorm van stopformulieren. Uit de literatuur bleek dat er onderzoek op grote schaal werd uitgevoerd in Hongarije wat voor een meerwaarde zorgde in dit onderzoek. Tot slot werd de situatie in België bestudeerd om een huidige stand van zaken in kaart te brengen.

Als eerste werden maar liefst zeven Nederlandse onderzoeken besproken. Op basis van bestaand onderzoek lijkt het gerechtvaardigd om aan te nemen dat er indicaties zijn dat er etnisch geprofileerd wordt in Nederland. Net zoals in vele andere landen kunnen er ook bij onze noorderburen geen uitspraken worden geformuleerd over de mate waarin etnisch profileren voorkomt. De problematiek is omwille van de definitie niet gemakkelijk vast te stellen waardoor ook moeilijk een uitspraak kan worden gedaan over de omvang van het probleem. Desondanks kan worden vastgesteld dat de relatie tussen de politie en burgers met een migratieachtergrond zeker niet optimaal is en het vertrouwen in de politie, door onder meer de proactieve controles, veeleer laag is. Deze conclusie kan vooral worden afgeleid wanneer gepeild wordt naar de ervaringen die jongeren met een migratieachtergrond hebben met de politie (Landman & Sollie, 2018). Het is hierbij niet mogelijk om uitspraken te formuleren over de vraag of Nederlanders met een migratieachtergrond disproportioneel vaker worden

gecontroleerd dan autochtone Nederlanders omdat er niet stelselmatig gegevens worden verzameld over de uitvoering van politiebevoegdheden. Er zijn wel veel onderzoeken naar de ervaring van minderheidsgroepen, maar deze gegevens zijn niet hard genoeg om eenduidig aan te tonen dat er sprake is van ongelijke behandeling door politiediensten (Spoelstra, 2014).

In het Verenigd Koninkrijk kan dankzij het registreren van de etniciteit op de stopformulieren worden vastgesteld dat etnische minderheden in vergelijking met de blanke meerderheidsgroep en evenredig met de populatie vaker staande worden gehouden, gefouilleerd en gearresteerd. Hieruit mag volgens Britse onderzoeken niet worden geconcludeerd dat de politie zich schuldig maakt aan etnisch profileren omdat deze verhoudingen niet vergeleken worden met de beschikbare populatie op straat, maar wel met de gehele omvang van de populatie. Als de statistieken vergeleken zouden worden met de bevolking die zich daadwerkelijk op straat begeeft, zouden er andere resultaten worden gegenereerd.

In Hongarije zijn de onderzoekers ervan overtuigd dat etnisch profileren in hun land een probleem vormt. Onderzoek toont aan dat de grootste etnische minderheidsgroep, de Roma, disproportioneel wordt gecontroleerd. Daarnaast geeft maar liefst een kwart van de politieambtenaren toe dat ze Roma meer controleren dan anderen. Ook hier zijn er sterke aanwijzingen voor etnisch profileren, maar kan er na een kritische visie niet geconcludeerd worden dat de politie zich hieraan schuldig maakt.

Ondanks de beperkte empirische gegevens werd toch getracht om een overzicht te bieden van de beschikbare onderzoeken in België. Afgezien van het feit dat ook in België niet kan worden geconcludeerd dat de politie etnisch profileert, is het opvallend dat de jongeren met een

migratieachtergrond die werden benaderd tijdens de studies wel degelijk de perceptie hebben dat dit wel het geval is. Aangezien reeds in het begin van deze studie het belang van de ervaren discriminatie aangehaald wordt, mogen deze meningen van jongeren niet zomaar worden gerelativeerd. Wanneer ook de helft van de bevroegde politieambtenaren stelt dat etnisch profileren bestaat, wordt dit vermoeden enkel maar bevestigd. Het EU-MIDIS onderzoek stelt dat leden van etnische minderheden meer aangehouden worden dan de rest van de bevolking. Hieruit mag echter niet geconcludeerd worden dat dit overtuigend bewijs is van het feit dat de politie discriminerend profileert.

7. Maatregelen die bijdragen tot de bestrijding van etnisch profileren

Ondanks dat er geen cijfers zijn over de omvang van het fenomeen en er enkel indicaties zijn dat etnisch profileren in België bestaat, worden hier enkele zaken besproken die het fenomeen een halt kunnen toeroepen. Het is niet eenvoudig om naar oplossingen te zoeken als er niet kan worden hard gemaakt dat er effectief een probleem is. Hiermee lopen we op de zaken vooruit en slaan we een stap over. Deze oplossingen zijn zowel gebaseerd op literatuur als op de kwalitatieve interviews die werden afgenomen (cf. infra). In het literatuuronderzoek van Landman & Sollie (2018) werden op basis van ander onderzoek zeven verschillende interventies voor het tegengaan van etnisch profileren beschreven. Naast de interventies te benoemen worden ook de effecten van elke interventie besproken. Deze literatuurstudie vormt hierbij het uitgangspunt van dit onderdeel.

7.1 Een aangepast wetgevend kader

In België is door verschillende wetgeving alreeds gesteld dat discriminatie door overheidspersoneel strafbaar is waardoor impliciet gesteld wordt dat etnisch profileren door politie verboden is. Etnisch profileren wordt niet expliciet vermeld in de Belgische wetgeving. Wat wel wettelijk verankerd is, zijn de redelijke gronden die een identiteitscontrole rechtvaardigen zoals vervat in art. 34 WPA. Uit het onderzoek van Amnesty International (2018) blijkt dat er nog steeds verwarring is over hoe deze redelijke gronden moeten worden geïnterpreteerd. Dit zet de deur open naar onwettige identiteitscontroles die worden uitgevoerd onder het mom van een verdachte handeling. De omschrijving in het bewuste artikel maken met de bewoordingen van *gedragingen, materiële aanwijzingen of omstandigheden van tijd of plaats en redelijke gronden* een ruime invulling mogelijk waardoor het te makkelijk kan worden gebruikt (Meerschaut & De Hert, 2007). Volgens Goossens (2006) voldoet deze ruime invulling die de Belgische rechtspraak geeft aan de gronden voor een identiteitscontrole niet aan de vereiste van legaliteit en moet bijgevolg de principes van proportionaliteit en subsidiariteit ingeschreven worden in dit artikel. Ook tijdens de kwalitatieve interviews gaven de respondenten aan dat een duidelijkere omschrijving van de verdachte handelingen zou kunnen bijdragen tot de bestrijding van etnisch profileren. Anderzijds moet in acht genomen worden dat de discretionaire bevoegdheid van de politie niet dermate mag worden beperkt omdat aan politiemensen nog steeds een bepaalde ruimte moet worden gegeven bij het uitvoeren van hun dagelijkse taken. Deze evenwichtsoefening zou voorwerp moeten uitmaken van verdere discussie op het beleidsniveau.

7.2 Invoeren van stopformulieren

Naar voorbeeld van het Verenigd Koninkrijk zouden in België ook stopformulieren kunnen worden ingevoerd ter bestrijding van etnisch profileren. Op een stopformulier moet de politieagent een aantal gegevens omtrent de controle invullen. Deze gegevens kunnen variëren, maar bevatten hoofdzakelijk de reden van de staandehouding en een aantal kenmerken van de betrokkene. Deze stopformulieren zouden verschillende effecten teweeg kunnen brengen. Ten eerste zou dit kunnen leiden tot meer reflectie bij de politieagent waardoor die meer bewust wordt van de redenen die de controle rechtvaardigen. Ten tweede zou het mogelijk worden om de omvang van de identiteitscontroles te registreren en te analyseren wat kan bijdragen aan de beeldvorming van het probleem. Vervolgens kunnen leidinggevendenden op basis hiervan een aangepast beleid voeren. Tot slot versterkt het de rechtspositie van de burger omdat er onder meer een dialoog ontstaat tussen de burger en de agent (Woestenburg, De Ridder, & De Krol, 2016).

De analyse en het effect van de stopformulieren worden gedaan aan de hand van de vier hierboven vermelde functies: reflectie, monitoring, beleid en rechtspositie van de burgers. Op het vlak van reflectie blijkt de houding van de politieagenten ten aanzien van het stopformulier een doorslaggevende rol te spelen. Indien politieambtenaren hier positief tegenover staan, gaan agenten beter nadenken over het gebruik van hun bevoegdheden en kunnen ze dit beter naar de burger communiceren. Verder lijkt training een gunstig effect te hebben op de positieve houding van de politieagenten ten aanzien van stopformulieren. Ten tweede biedt de registratie van controles, waaronder etniciteit, de beste mogelijkheid om inzicht te verwerven in de effectiviteit van het proactief politieoptreden. Deze registraties geven een inzicht in de omvang waarin etnisch profileren voorkomt. Hierdoor kunnen leidinggevendenden op het vlak van beleid

keuzegedrag bespreekbaar maken en bijsturen indien nodig. Tot slot is het nog steeds onduidelijk hoe burgers het gebruik van stopformulieren ervaren. De waardering van de burger hangt vooral af van de houding en het gedrag van de politieambtenaren die het formulier opstellen. Indien de burger met respect behandeld wordt en de politieagent duidelijk de reden van de controle communiceert, staan de burgers hier positief tegenover. Op basis van de beschikbare gegevens kan het effect van stopformulieren op etnisch profileren niet worden vastgesteld. Dit omwille van het feit dat de invoering van deze formulieren nooit een alleenstaande maatregel was, maar telkens deel uitmaakte van een groter samenhangend pakket. Deze geheel van maatregelen, waarvan het stopformulier een belangrijk onderdeel vormt, kan etnisch profileren terugdringen en de effectiviteit van het politieoptreden vergroten. Deze maatregelen zijn onder meer de houding en gedrag van agent en burger, contact met minderheidsgroepen en beleid. Wat zeker is, is dat de registratie van etniciteit wel bijdraagt aan de bewustwording van politie (Woestenburg, De Ridder, & De Krol, 2016; Landman & Sollie, 2018).

7.3 Het gebruik van bodycams

De bodycam wordt niet primair gebruikt om etnisch profileren tegen te gaan, maar veeleer om het geweld tegen politie terug te dringen, strafbare feiten te registreren en klachten te behandelen. Desondanks zouden deze technologische hulpmiddelen kunnen worden gebruikt in een poging om ook etnisch profileren te bestrijden. Het effect van het gebruik van bodycams op proactieve controles werd nog niet onderzocht (Landman & Sollie, 2018). In de Verenigde Staten werd er in de jaren '80 zogenaamde *dash cams* in politievoertuigen geïnstalleerd om zo verkeerscontroles op basis van ras te vermijden en het vertrouwen van de burger in de politie te herstellen. Het feit dat deze camera nu ook kan worden aangebracht op het lichaam van de

politieagent verandert hier niets aan en streeft dus hetzelfde doel na (Flight, 2017; Taylor, 2016). Of bodycams daadwerkelijk kunnen bijdragen aan het bestrijden van etnisch profileren zal verder onderzoek moeten uitwijzen.

7.4 Het verhogen van de diversiteit binnen de politie

Het belang van het streven naar diversiteit bij de politie heeft verschillende redenen. Ten eerste draagt diversiteit bij tot de legitimiteit van de politie. Als de samenleving, die bestaat uit verschillende etniciteiten, zich herkent in de politie bestaat er een draagvlak voor de politie. De politie moet als het ware een afspiegeling vormen van de maatschappij. Ten tweede kan een divers samengestelde korps effectiever optreden in multiculturele maatschappij. Tot slot moet de politie het potentieel van de gehele arbeidsmarkt benutten om te kunnen beschikken over gekwalificeerde medewerkers (Janssens J. , 2015). Met andere woorden stijgt het vertrouwen en de legitimiteit onder burgers met een migratieachtergrond als de samenstelling van de politie meer overeenkomt met de demografische gegevens van de populatie. Op basis van de bestaande literatuur kan geen uitsluitsel gegeven worden over de effecten van een divers samengestelde korps op etnisch profileren. Er is meer nodig dan de personele samenstelling van de politie om de relatie tussen de politie en burgers met een migratieachtergrond te verbeteren. Er is bijgevolg nood aan meer onderzoek die het effect van diversiteit bij de politie op het bestrijden van etnisch profileren onderzoekt (Landman & Sollie, 2018).

7.5 Bestrijden van impliciete vooroordelen en stereotypen door middel van training

Hierboven werd meermaals de rol geduid die vooroordelen en stereotypen spelen bij etnisch profileren. Om etnisch profileren te bestrijden is het bijgevolg logisch dat de vooroordelen en

stereotypen waarover sommige politieagenten beschikken, aangepakt worden. Door deze impliciete vooroordelen gaan politieagenten personen met een migratieachtergrond veeleer als verdacht beschouwen dan burgers met een Belgische achtergrond. Dit zijn vooroordelen die zich buiten het actieve bewustzijn bevinden, maar wel het gedrag beïnvloeden. Deze kunnen het best aangepakt worden door middel van opleidingen en trainingen. Het hoofddoel hierbij is om politieagenten bewust te maken van de van deze onbewuste vooroordelen en hen een houvast te bieden bij het reguleren van deze. Meer bepaald worden er bij trainingen op volgende zaken ingezet. Ten eerste wordt aan de politieagent geleerd dat impliciete vooroordelen menselijk zijn en dit niet wil zeggen dat men bewust discrimineert. Ten tweede wordt bewustzijn gecreëerd zodat hen wordt geduid op de aanwezigheid van onbewuste vooroordelen. Door middel van rollenspel worden ze geconfronteerd met hun eigen vooroordelen. Ten derde wordt, eens het bewustzijn er is, getracht om bestaande vooroordelen te ontcrachten. Tot slot worden zij met behulp van denkstrategieën in staat gesteld om hun impliciete vooroordelen te vervangen door meer neutrale opvattingen (Landman & Sollie, 2018).

Ondanks het feit dat traingingen die impliciete vooroordelen en stereotypen een populaire interventie zijn, werden de effecten van deze trainingen op politieagenten nog niet onderzocht. Wat wel reeds werd onderzocht zijn de effecten van trainingen op andere doelgroepen waaruit bleek dat impliciete vooroordelen op korte termijn afnemen. Op lange termijn zijn deze zaken echter nog niet onderzocht. Deze bevindingen kunnen niet worden doorgetrokken naar politieagenten omdat dit nog te weinig onderzocht is. Om te bepalen hoe nuttig deze trainingen zijn bij politieagenten is er verder onderzoek nodig (Landman & Sollie, 2018; Smith, 2015). Hiernaast wordt in de studie van Landman & Sollie (2018) geduid op het belang van trainingen die professioneler proactief controleren als doel hebben. Hierbij wordt aandacht besteed aan het

juridisch kader, het bewuster selecteren en de kennis en vaardigheden die een rol spelen bij het uitvoeren van een proactieve controle.

7.6 Bevorderen van de procedurele rechtvaardigheid

Hierboven werd reeds voldoende op het belang van de procedurele rechtvaardigheid geduid om het vertrouwen en de legitimiteit van de politie te verhogen en zo de relatie tussen politie en burgers met een migratieachtergrond te verbeteren. Hierdoor stijgt ook de wil om samen te werken met de politie. Ondanks het feit dat een correcte behandeling van de burger de schadelijke effecten van etnische profileren kan verminderen, kan het etnisch profileren niet tegengaan (Landman & Sollie, 2018; Landman & Kleijer-Kool, 2016).

7.7 De effectiviteit van gecombineerde maatregelen

In dit onderdeel werd aan de hand van het literatuuronderzoek van Landman & Sollie (2018) enkele maatregelen besproken die etnisch profileren zouden kunnen bestrijden. Deze maatregelen hebben betrekking op het aanpassen van het wettelijk kader, het invoeren van stopformulieren, het gebruik van bodycams, het verhogen van de diversiteit binnen de politie, het bestrijden van impliciete vooroordelen door middel van training en het bevorderen van de procedurele rechtvaardigheid. Uit voorgaande blijkt dat sommige maatregelen een grotere potentiële hulp bieden bij het bestrijden van etnisch profileren dan andere. Landman & Sollie (2018) stellen dat vooral een combinatie van voorgaande interventies effectief kan zijn. Deze maatregelen mogen en kunnen dus nooit op zichzelf een significante verbetering teweegbrengen. Het is veeleer de synergie tussen de verschillende maatregelen die een positief effect kunnen generen bij het bestrijden van etnisch profileren.

Hoofdstuk II: Kwalitatief empirisch onderzoek

1. Inleiding

In dit hoofdstuk zal het empirische luik van de studie worden besproken. In eerste instantie werd getracht om een politiezone te betrekken in het onderzoek. Hier gingen vervolgens zowel politieambtenaren die actief zijn op het terrein als leidinggevenden bevroegd worden omtrent hun opvattingen en ervaringen in verband met etnisch profileren. Zo zou er informatie verkregen worden over de kennis van het fenomeen in de praktijk en zou er gepeild worden naar hun inschattingen over de toepassing van etnisch profileren tijdens het politiewerk. Na verschillende politiezones gecontacteerd te hebben werd van elk van hen een negatief antwoord ontvangen en dit omwille van uiteenlopende redenen. Enkele redenen waren dat er reeds werd meegewerkt aan een soortgelijk onderzoek of dat de politiezone in kwestie reeds werd overstelpt met vragen om deel te nemen aan diverse onderzoeken. Een politiezone bevestigde mijn vermoeden en gaf als reden aan dat het onderwerp vrij gevoelig ligt en soortgelijk onderzoek alreeds aanleiding heeft gegeven tot enige commotie in de pers. Hierdoor werd er voor een andere aanpak gekozen aangezien inzichten van in de praktijk vaak een meerwaarde bieden.

2. Methodologie

Als alternatief werd er gekozen voor een kwalitatief empirisch onderzoek aan de hand van half gestructureerde vragenlijsten. Hierbij werd geopteerd voor het bevroegen van enkele

deskundigen die omwille van hun expertise in het onderwerp een significante bijdrage kunnen leveren aan het onderzoek. In samenspraak met de promotor werd de keuze van de deskundigen vastgelegd. Ondanks alweer enkele negatieve antwoorden te ontvangen, werd er ook bereidwillige medewerking geuit van enkele experts. Meer bepaald werden zes personen bevraagd die elk hun eigen kijk hebben op het fenomeen vanuit een ander referentiekader. Als eerste werd iemand van mensenrechtenorganisatie Amnesty International bevraagd die reeds onderzoek heeft gevoerd naar etnisch profileren. Ten tweede werden de politiescholen in Oost- en West-Vlaanderen bevraagd, vooral omtrent de opleiding die hierover gegeven wordt. Beide personen geven les aan de toekomstige inspecteurs. Om op de opleiding ook een andere kijk te hebben werd een aspirant bevraagd over de ervaringen van het lessenpakket rond etnisch profileren. Deze inspecteur in opleiding had tevens reeds uitgebreide ervaring inzake het fenomeen waardoor ook in een hoedanigheid als expert werd geantwoord op de vragen. Vervolgens werd iemand van de politievakbond NSPV bevraagd, voluit Nationaal Syndicaat voor het Politie- en Veiligheidspersoneel. In dit interview werd enerzijds gevraagd naar de opvattingen en ervaringen en anderzijds werd er gepeild naar het standpunt van de vakbond over het registratiesysteem dat in mei 2017 zijn intreden heeft gedaan in de politiezone Mechelen/Willebroek. Aangezien uit een mediaberichtgeving duidelijk werd dat de andere politievakbond VSOA een ander standpunt innam inzake het registratiesysteem werd het interessant om hier in een interview meer duiding over te vragen (Het Laatste Nieuws, 2017). Jammer genoeg werd door de VSOA omwille van tijdsgebrek negatief op mijn vraag geantwoord. Tot slot werd een deskundige bevraagd die op dit moment in samenwerking met een politiezone een onderzoek voert naar de mate waarin etnisch profileren een probleem vormt in België. Dit interview bracht naast interessante meningen en opvattingen ook relevante literatuur op.

Alle respondenten kregen een *informed-consent* formulier waarbij hen werd verzekerd dat alle gegevens anoniem verwerkt zouden worden en dat ze op elk moment zich aan het interview mochten onttrekken. Ook werd de belofte gemaakt dat hen een exemplaar van de masterproef zou worden toegestuurd. Hiernaast werd hen ook een informatiebrief bezorgd met het doel van het onderzoek en de contactgegevens van de onderzoeker. Geen van de bevroegden onttrokken zich vroegtijdig aan het onderzoek. Ook werd de toestemming gevraagd om het interview op te nemen met behulp van een dictafoon om in een later stadium de transcriptie te vergemakkelijken. Ook hier werd dit door geen van de respondenten geweigerd. De interviews werden door de onderzoeker mede dankzij een vooraf opgestelde vragenlijst in goede banen geleid. Deze vragenlijsten waren hoofdzakelijk gelijklopend, maar werden aangepast naargelang het werkgebied waarin de respondent zich bevond. Hierdoor konden de antwoorden op de gemeenschappelijke vragen in het stadium van de analyse met elkaar vergeleken worden¹². Tot slot werden de interviews getranscribeerd en later gecodeerd en geanalyseerd aan de hand van het programma Nvivo 11.

3. Resultaten

Hieronder zullen de belangrijkste resultaten die uit de interviews naar voor kwamen worden besproken. Als eerste zal dieper ingegaan worden op hoe de respondenten selectiviteit in het politieoptreden en meer specifiek etnisch profileren definiëren. Aansluitend werd aan de respondenten gevraagd hoe zij de situatie in België inschatten en of dit evolueert doorheen de tijd. Daaropvolgend werd gepeild naar de rol van de vierde macht, de media, in dit verhaal. Vervolgens zal besproken worden wat volgens hen als oorzaak van dit fenomeen kan worden

¹² De verschillende vragenlijsten worden als bijlage toegevoegd

gezien. Hierna werd de nationale wetgeving en meer specifiek art. 34 WPA aan de bevrageden voorgelegd. De vraag die hierbij hoorde was of de verwoording in dit artikel niet te vaag is geformuleerd. Vervolgens zal besproken worden wat de respondenten denken van het registratiesysteem dat werd uitgebouwd in de politiezone Mechelen/Willebroek. Tot slot zal overlopen worden welke elementen de deskundigen aanhalen zodat etnisch profileren in de toekomst vermeden kan worden. Hieronder zal een overzicht geboden worden van de resultaten die worden ondergebracht in verschillende categorieën. Om die resultaten beter te duiden zal gebruik gemaakt worden van citaten. Deze citaten zullen gelinkt worden aan de respondenten met behulp van een nummer¹³.

3.1 Definiëring van het fenomeen

In eerste instantie is het volgens de respondenten belangrijk om een onderscheid te maken tussen selectiviteit en etnisch profileren. Onder selectiviteit wordt verstaan dat politiemensen tijdens het proactief politiewerk er mensen uitpikken en om welbepaalde redenen zoals persoonlijkheidskenmerken gaan controleren. Dit is echter niet per se gelinkt met huidskleur of etniciteit. Men gaat op die manier personen gaan labelen aan criminaliseringsprocessen. Een respondent stelt dat labelen op zich niet erg is, maar het pas problematisch wordt als men groepen gaat labelen aan criminaliteit met als gevolg dat er een stigma gaat ontstaan. Selectiviteit vormt op die manier een overkoepelende term waarvan etnisch profileren een onderdeel uitmaakt.

¹³ De volgorde van de nummers stemt niet overeen met de beschrijving van de respondenten die in het onderdeel 'Methodologie' besproken werden.

Men spreekt van etnisch profileren als er op basis van één van de beschermende criteria die in de antidiscriminatie wet voorkomen, namelijk etniciteit – huidskleur – origine of religie, een onderscheid wordt gemaakt en waarmee een causaal verband met criminaliteit wordt gekoppeld. Het zijn zaken die een wezenlijk deel van iemands identiteit vormen. Het zijn die zaken die niet behoren tot de gronden die een identiteitscontrole rechtvaardigen volgens de Wet op het Politieambt. Men gaat een persoon staande houden, controleren of fouilleren vanuit de veronderstelling dat die persoon verdacht is omwille van zijn of haar getinte huidskleur. Een belangrijke toevoeging is dat dit disproportioneel moet gebeuren en dus geen weerspiegeling vormt van de realiteit. Een respondent stelt dat meer zaken een rol spelen dan enkel huidskleur, het zijn *the other* die worden geïdentificeerd. Deze respondent verwoordt het als volgt:

*“In etnisch profileren is het wel belangrijk dat het niet alleen etniciteit is, maar etniciteit is
blijkbaar wel altijd aanwezig. Als men er mensen gaat uitpikken zit de huidskleur op een of
andere manier wel ergens in aanwezig, maar het is niet alleen dat. Het is niet het feit dat het
een Marokkaan is, maar het is het feit dat het een Marokkaan is die een training en een Hugo
Boss-zak heeft. Een vrouwelijke Marokkaanse met een training en een Hugo Boss-zak zal er
niet uitgepikt worden. Men linkt deze zaken met criminaliteit” (Respondent 1)*

Dit citaat geeft een belangrijk element weer dat het veeleer een combinatie is van factoren dan enkel huidskleur. In de andere interviews kwam het ook vaak aan bod dat meer mannen dan vrouwen met een migratiegrond worden gecontroleerd waaruit blijkt dat ook gender een rol speelt. Deze conclusie is ook terug te vinden in empirisch onderzoek (Ariel & Tankebe, 2018; Ministry of Justice, 2017; Waddington, Stenson, & Don 2004). Naast gender spreekt deze respondent ook van materiële zaken die ertoe bijdragen dat de kans op een controle toeneemt.

Hiermee stelt de respondent dat de kans op een controle verschilt wanneer de persoon met een getinte huidskleur een training of een maatpak draagt. Het is dus volgens deze respondent veeleer een combinatie van factoren die ervoor zorgt dat men aan een controle wordt onderworpen dan enkel en alleen huidskleur.

3.2 De situatie in België

In dit onderdeel werd er aan de respondenten gevraagd of etnisch profileren een probleem vormt in België en of het fenomeen is geëvolueerd doorheen de tijd. In tegenstelling tot de vorige categorie zijn er hier in België weinig tot geen empirische gegevens voorhanden. Hier werd dus gepeild naar het loutere gevoel van de respondent en waar ze hun bijgevolg op baseren.

Alle respondent waren van mening dat er in België etnisch geprofileerd wordt door politiediensten. Dit moet meteen genuanceerd worden omdat het in enkele interviews naar voor kwam dat dit slechts in beperkte mate voorkomt door enkelingen in de politie en het dus geen structureel probleem vormt. Een respondent stelt dat uit literatuur in de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Schotland, Nederland, Duitsland, Frankrijk en Hongarije blijkt dat etnisch profileren geen mythe is en wel degelijk een probleem vormt bij de politie in deze landen. Deze respondent stelt zich vervolgens de vraag of het dan niet pretentief is om te denken dat het in België geen probleem vormt. Er werd echter meermaals terecht gesteld dat het enkel vermoedens zijn en dat er geen cijfers bestaan waar we ons op kunnen baseren. Er zijn indicatoren die doen vermoeden dat er etnisch geprofileerd wordt, maar er is geen onderzoek die dat bevestigt, laat staan dat we een idee hebben van in welke mate het wordt toegepast. Een respondent met een getinte huidskleur was hier echter rotsvast van overtuigd omdat die zich baseert op eigen ervaringen. In de omgeving van de respondent werden meerdere

malen dergelijke verhalen verteld. Deze vermoedens worden tevens door het beschikbaar onderzoek in België, weliswaar in beperkte mate, bevestigd (Van Roeden, 2016; Amnesty International, 2018; Vanassche & Verhage, 2015; Bureau van de Europese Unie voor de Grondrechten, 2011). Een respondent vat het samen als volgt:

“De politie is een doorsnede van de maatschappij en in de maatschappij heb je een aantal mensen met vooroordelen. We moeten niet ontkennen dat het bij de politie ongetwijfeld ook zo zal zijn, maar ik ben daar zeker van dat dit een heel kleine minderheid is. We moeten daar wel aandacht aan besteden omdat ook die kleine minderheid er één te veel is.” (Respondent 2)

Over de vraag naar de evolutie van het fenomeen doorheen de tijd in België waren de meningen meer verdeeld. Het was hier duidelijk dat de respondenten zich niet kunnen baseren op wetenschappelijke literatuur en elk een eigen verklaring geven voor de stijging of daling van de toepassing van het fenomeen. Zij die stelden dat er een stijging is, gaven de verhoogde terreurdreiging, de verharding en polarisering van het debat, het stijgende aantal vluchtelingen en de verhoogde aandacht van het fenomeen aan als redenen. Zij die stelden dat er sprake is van een daling gaven de opleiding en de bewustwording aan als redenen. Een respondent stelt dat er nu eenmaal geen evolutie kan worden vastgesteld omdat in deze huidige maatschappij personen met een migratieachtergrond *the other* vormen en dat was niet het geval in een ander tijds kader. Deze respondent stelt het volgende:

“Uit literatuur blijkt dat men in de eeuwwisseling in de 19de eeuw dat ook al deed en the other had. Toen was dat de werkende arbeidsklasse en dus zag the other er anders uit, vandaag is the other de vreemdeling over het algemeen die zich anders kleedt en gedraagt, maar ook de

gemarginaliseerden zoals daklozen en drugsverslaafden die ook heel veel worden geïnterviewd door de politie.” (Respondent 1)

3.3 De rol van de media

Alle respondenten waren het erover eens dat de rol van de media niet mag onderschat worden. Aangezien er geen harde cijfers zijn die etnisch profileren aantonen of ontkennen, kan de media deze rol op zich nemen. Ze creëert de perceptie dat discriminatie door de politiediensten al dan niet een probleem vormt in onze huidige maatschappij. Specifiek was de vraag aan de respondenten of de media het probleem van etnisch profileren uitvergroot of net het fenomeen onderbelicht laat. Ook hier waren de antwoorden verdeeld waarbij sommige respondenten stelden dat er te weinig media-aandacht is en sommigen stelden dat er veel selectieve aandacht voor het probleem was. Een respondent gaf aan dat de media de indruk schetst dat etnisch profileren een probleem is van deze tijd waardoor er een verkeerde perceptie wordt gecreëerd wat zijn invloed heeft op politiemensen en hun relatie tot de burger. Een andere respondent wees erop dat er bij mediaberichtgeving steeds enige nuance moet aangebracht worden omdat deze nuance vaak bij de media verloren gaat. Uit individuele gevallen van etnisch profileren trekt men vervolgens de conclusie dat het een algemeen probleem vormt bij de politie. Nog een andere respondent zei min of meer hetzelfde en stelde dat de media vaak subjectief en selectief te werk gaat waardoor vaak maar één kant van het verhaal onder de aandacht komt. Twee respondenten stelden dat er te weinig media-aandacht is voor het probleem omwille van het feit dat de gebrekkige informatie beschikbaar is waardoor ze hun beweringen niet hard kunnen maken. Er zijn *facts and figures* nodig om dit te kunnen staven aangezien het anders aan geloofwaardigheid ontbreekt. Een respondent vat de rol van de media samen in volgend citaat:

“Ik heb de indruk dat wanneer het nu in de media komt het vaak over één incident gaat zoals Zouzou Ben Chikha die stoofvlees gaat halen en wordt gecontroleerd door de politie op een vernederende manier. Dit gaat dan over één geval wat voor de media interessant is. [...] Het bredere plaatje heb ik de indruk dat het minder aan bod komt in de media dan individuele zaken. Omdat er geen bredere onderzoeken beschikbaar zijn, moeten ze het met die individuele zaken doen.” (Respondent 3)

3.4 Oorzaak van etnisch profileren

In deze categorie werd gepeild naar wat respondenten zien als de voedingsbodem van etnisch profileren. Hier werden verschillende oorzaken aangeduid die hieronder worden gebundeld in categorieën.

3.4.1 Vooroordelen en stereotypen

Wat veel als antwoord naar voor kwam waren de vooroordelen en de stereotypen die aan de basis lagen van het etnisch profileren. Deze vooroordelen zitten vaak hard ingebakken in het individu waardoor ze niet eenvoudig kunnen worden bijgesteld. Een respondent verwoordt het als een aangekweekt wantrouwen ten aanzien van mensen met een andere huidskleur. Politie mensen moeten wel in vele situaties wantrouwig zijn en de burgers niet altijd op hun woord geloven, maar dat wantrouwen mag niet gebaseerd zijn op etniciteit of huidskleur. Deze mensen zijn overtuigd van hun stereotype beelden en wijken hier niet snel vanaf. Hiernaast zijn er ook bepaalde individuen die wel nog openstaan voor veranderingen ondanks hun vooroordelen. Deze personen kunnen worden getriggerd om eens extra kritisch te zijn bij

bepaalde situaties. Dit is iets waarop moet worden ingezet tijdens de basisopleiding zodat tijdens de praktijk anders kan worden gereageerd.

Hoe deze vooroordelen en stereotypen tot stand komen in hoofde van politiemensen heeft volgens de respondenten verschillende redenen. Een respondent haalt aan dat politieambtenaren tijdens hun werk vaak geconfronteerd worden met verdachten die een andere etniciteit hebben dan de Belgische etniciteit. Als men vaak in contact komt met verdachten met een andere huidskleur, wordt er (onbewust) een profiel opgemaakt van een typische verdachte. Bijgevolg ziet en gelooft men minder in het goede van die groep mensen. Een andere respondent verwoordt het anders en stelt dat men racist wordt als men in Brussel werkt aangezien een overgrote meerderheid van de mensen die politieambtenaren arresteren personen zijn met een andere huidskleur. Vervolgens begint in het hoofd te spelen dat alle mensen met een andere huidskleur criminelen zijn. De nuance dat personen met een andere huidskleur de grote meerderheid van de inwoners van de hoofdstad vormen, gaat vaak verloren. Als er in een Vlaamse gemeente met weinig inwoners met een andere etniciteit toch veel personen met een andere huidskleur worden gearresteerd dan is er volgens de respondent wel een probleem. Een andere reden die aan de basis kan liggen van vooroordelen en stereotypen is het feit dat er weinig kennis is van etnische minderheidsgroepen. Deze denkbeelden kunnen worden doorprikt eens meer wordt omgegaan met deze groepen en dus de kennis hierover toeneemt. Hierdoor zullen ook positieve ervaringen worden ondervonden die deze stereotype beelden kunnen neutraliseren.

“Wel heb ik al gehoord dat je een racist wordt als je in Brussel werkt. Brussel is brandweerpolitie en die rijden van de ene interventie naar de andere en dan zie je alle dagen

mensen met een migratieachtergrond. Ik denk dat je uw wereldbeeld aanpast en dat het wel ergens in uw hoofd blijft hangen. Is het dan bewust dat ze racist worden? Ik denk dat niet en ik denk dat dit eerder onbewust is.” (Respondent 4)

Een ander verschijnsel dat verbonden is met vooroordelen en stereotypen en dit ook in stand houdt is het fenomeen van de *selffulfilling prophecy*. Als men zich voortdurend richt op een bepaalde groep omdat men hiervan een bepaald beeld heeft en ze volgens de politieambtenaren meer in de criminaliteitsstatistieken voorkomen, is de kans groter dat zaken worden ontdekt die niet door de beugel kunnen. Het is dus een vicieuze cirkel waarbij het beeld alsmaar wordt versterkt wat volgens een respondent leidt tot slecht politiewerk. Dit omwille van de blinde vlek die gecreëerd wordt aangezien een bepaalde groep veel meer gecontroleerd wordt dan een andere. Als er meer gecontroleerd zou worden bij meerderheidsgroepen zou volgens de respondent de criminaliteitsstatistieken er volledig anders uitzien.

3.4.2 Factoren buiten de wil van de politieagent

Naast de vooroordelen en de stereotypen die eigen zijn aan de politieagent in kwestie zijn er ook nog zaken buiten de persoon die kunnen bijdragen aan het feit dat men etnisch gaat profileren. Een respondent wijst op het feit dat naast microniveau, ook het meso- en het macroniveau een rol speelt. Een politieagent behoort tot een korps, hoe dat korps zich gedraagt en welk beleid dat er gevoerd wordt is heel belangrijk. Een korpschef die niet wilt dat er etnisch geprofileerd wordt en daar een beleid rond voert geeft al een heel ander signaal naar zijn politiemensen dan een korpschef die dit probleem onder de mat veegt. Zo kan ook groepsdruk een factor op mesoniveau zijn die een invloed uitoefent op het gedrag van het individu. Hiernaast is er nog de wereld waarin we leven, vandaag leven we in een wereld van terrorisme

en radicalisering wat volgens een respondent ook een rol speelt. Volgens een respondent is de vage formulering van de Wet op het Politieambt een factor die ertoe bijdraagt dat in de praktijk etnisch kan worden geprofileerd. Deze respondent verwoordt het als volgt:

“Omdat er heel weinig regels zijn, baseren politiemensen zich op hun eigen referentiekader. Als politieagent moet je heel snel reageren en je komt vaak in verschillende probleem- en stresssituaties. Er zullen politieagenten zijn die enkel met mensen met een migratieachtergrond in contact komen via hun werk en als dit altijd in een situatie van een dader is dan leggen ze misschien onbewust die link. Als ze ergens binnenkomen en ze zoeken een dader en dan gaan ze naar een bepaald profiel zonder naar andere zaken te kijken. Het vergt veel om tegen die reflex in te gaan want het is wel nodig om snel en goed te kunnen beslissen.” (Respondent 3)

3.5 Wettelijk kader

Verdergaand op het feit dat volgens een respondent een vage formulering van de wet kan bijdragen tot etnisch profileren, wordt dit hieronder verder besproken. Aan de respondenten werd gevraagd of de zogenaamde verdachte handelingen in art. 34 WPA niet te breed zijn geformuleerd en bijgevolg voor interpretatie vatbaar zijn. Hiernaast werd gevraagd of het wettelijk kader voldoende garanties biedt om etnisch profileren tegen te gaan. Ook hier waren de antwoorden verschillend en werden er interessante standpunten ingenomen.

Sommige respondenten geven aan dat de wetgeving te vaag is geformuleerd. Een respondent gaf aan dat het niet altijd duidelijk is wat onder verdachte handelingen moet worden verstaan. Dit is enerzijds niet goed voor de burger en anderzijds leidt dit tot veel onzekerheid voor de

politie mensen op het terrein omdat ze in sommige gevallen niet weten wanneer ze iemand wel of niet aan een identiteitscontrole mogen onderwerpen. Een andere respondent stelde dat het probleem van de definitie is dat men onder verdachte handelingen alles kan plaatsen. Mensen die van slechte wil zijn, kunnen dingen zodanig verdraaien dat het uiteindelijk toch verdacht wordt. De verwoording zoals vervat in art. 34 betreffende de omstandigheden van tijd en plaats zijn volgens een andere respondent vaag geformuleerd terwijl net dit heel duidelijk zou moeten zijn zodat het voor de politieagenten zelf duidelijk wordt in welke situaties ze mogen controleren. Bepaalde respondenten gaven zelfs aan dat etnisch profileren een eigen kader behoeft omdat het moeilijk is om als slachtoffer te bewijzen dat je benadeeld bent door de politie. Men zou graag de registratieplicht wettelijk verankerd zien zodat ook etniciteit kan worden genoteerd bij de identiteitscontrole wat een positief effect zou hebben op de beeldvorming van het probleem.

“Nu is het moeilijk wat precies verdacht is, als je dat echt gaat definiëren dan weet de inspecteur perfect dat als ze zich aan dat houden dat ze dan perfect binnen de lijntjes lopen en dan is er geen discussie over nodig. [...] Er moet gewoon een duidelijk wettelijk kader zijn dat strikt is afgelijnd waarbij de politiemensen perfect weten waaraan ze zich moeten houden.” (Respondent 5)

Andere respondenten geven aan dat wanneer de wet te nauw geformuleerd wordt, er zich ook problemen zullen voordoen. Dit zou kunnen leiden tot een beperkte beoordelingsvrijheid van de politieambtenaren en hen verplichten om in bepaalde zaken een controle uit te voeren in plaats van zaken te controleren op basis van gezond verstand. De discretionaire ruimte is volgens deze respondenten belangrijk zodat een politieagent bepaalde keuzes kan maken die

beperkt zijn tot wat de wet hem of haar toelaat. Men geeft ook aan dat het wetgevend kader al complex genoeg is en dat extra regels geen verbetering inhouden. Volgens een respondent kunnen de dag van vandaag zaken worden opgelost net omwille van die vage formulering. Tijdens de opleiding wordt er namelijk voldoende aandacht besteed aan redenen die een identiteitscontrole rechtvaardigen. Een andere respondent stelt dat door een meer gedetailleerde omschrijving men zichzelf gaat vastrijden en dat het huidig wetgevend kader duidelijk genoeg is.

“Als je wetgeving te gedetailleerd gaat opstellen dan ga je jezelf vastrijden. Je hebt een aantal elementen: de wet, de omzendbrieven, rechtspraak en rechtsleer en als je dat allemaal samen neemt dan is dat voor mij duidelijk genoeg en ik denk niet dat we in de wet veel meer details moeten zetten want dat loopt meestal slecht af.” (Respondent 2)

3.6 Het registratiesysteem in de PZ Mechelen/Willebroek

In de politiezone Mechelen/Willebroek wordt sinds mei 2017, in het kader van een pilootproject, voortaan de reden van de controle medegedeeld aan de betrokkene. Hiernaast worden de identiteitscontroles geregistreerd die vervolgens worden geanalyseerd door onafhankelijke onderzoekers. Aan de respondent werd in eerste instantie gevraagd in welke mate ze op de hoogte waren van dit project en wat hun verwachtingen hieromtrent zijn. Er werd gevraagd of dit een potentiële oplossing zou kunnen zijn voor het vermoeden dat er etnisch geprofileerd wordt door politiediensten. Tot slot werd hen gevraagd of ze dergelijk systeem graag nationaal uitgebouwd zien.

De respondenten waren het er unaniem over eens dat het mededelen van de reden van de controle de regel moet worden in België. Hiertoe zijn politiemensen niet verplicht, maar het staat wel in hun deontologische code. Als men consequent de reden aan de betrokkene zou mededelen zou dit de legitimiteit van de politie ten goede komen. De burger krijgt zo minder het gevoel dat de controles een willekeurig karakter hebben, maar dat de politie zich aan hun wetgevend kader en regelgeving houdt. Het is tevens ook positief voor de politieagenten zelf aangezien men politiemensen bewust gaat maken door te dwingen om de reden van de controle mede te delen. Men zal dus aan de burger verantwoording moeten afleggen voor de controle waardoor ze een reflectie moeten maken over de rechtmatigheid van de controle. Op die manier kunnen ze later ook niet in de problemen komen als iemand een klacht tegen hen indient. Een respondent vat het als volgt samen:

“Door het mededelen ga je ook meteen de dialoog aan met de betrokkene en kan je het ook uitleggen want heel veel zaken kan je oplossen door dialoog. Als er op de luchthaven wordt gevraagd om uw handtas open te doen dan weet je ook waarom dat wordt gedaan en dat kan je vragen. Dat zijn beveiligingszaken als gevolg van de aanslagen en iedereen aanvaardt dat. Maar gewoon op straat zomaar zou ik mij ook de vraag stellen waarom ik gecontroleerd wordt.[...] Die verantwoording is ook één van de vier pijlers van community oriented policing dus we moeten dat ook doen en dat is dus niets extra dat je vraagt aan de politie.”

(Respondent 6)

Op het vlak van de registratie van de identiteitscontroles stellen de respondenten zich meer vragen. Van zodra politiemensen een identiteitscontrole uitvoeren, moeten ze dit meegeven aan de meldkamer die vervolgens de controle in het systeem verwerkt. Een van de kritische vragen

die een respondent zich stelt is hoe de controle op deze registratie precies gebeurt. Een groot nadeel is dat etniciteit bij deze controle niet mag worden geregistreerd. Met andere woorden kan er op het vlak van etnisch profileren niets worden vastgesteld aangezien men enkel de nationaliteit en niet de etniciteit van een persoon mag registreren. Volgens een respondent moet het in de toekomst mogelijk worden om etniciteit op te nemen bij een registratie. Het zou dan, net zoals in het Verenigd Koninkrijk, mogelijk worden om de beeldvorming op het vlak van etnisch profileren te verbeteren. Hierbij zou de burger zelf mogen kiezen welke etniciteit hij of zij geregistreerd wil zien.

De meeste respondenten zagen geen probleem in het feit dat er door middel van een registratiesysteem een controle wordt ingebouwd. Wel stelden de respondenten zich vragen bij de context die bij deze registraties geen plaats krijgt. Een respondent stelt dat uit naakte cijfers weinig kan worden afgeleid en dat de cijfers bijgevolg gecontextualiseerd moeten worden. Diezelfde respondent geeft aan de hand van een voorbeeld aan dat er verschillende contexten denkbaar zijn wanneer drie Marokkaanse jongeren worden gecontroleerd op de hoek van de straat. In het ene geval kunnen dit de enige Marokkaanse jongeren zijn in de straat en worden net die jongeren gecontroleerd. In het andere geval lopen er nog veel andere personen met een migratieachtergrond in die straat. Met dit voorbeeld wil de respondent aangeven dat de cijfers die voortkomen uit de registratieplicht, zelfs wanneer etniciteit genoteerd zou worden, weinig zeggen over de context waarin de controle heeft plaatsgevonden.

“Ik denk dat je met die registratie heel weinig aantoont. Als je dat doet dan vind ik dat je aan de mensen moet zeggen waarom je een identiteit opvraagt. Als het dan geregistreerd wordt dan moet het breder worden gekaderd en moet worden vermeld wie er waar is gecontroleerd

in welk kader en niet enkel welke personen gecontroleerd zijn die dag want daar bewijs je niets mee.” (Respondent 4)

Ook over de gevolgen en resultaten die de registratie met zich mee kan brengen waren er verschillende meningen. Een respondent stelde zich de vraag of er niet minder identiteitscontroles zullen volgen omdat politiemensen bang zijn dat er een negatieve evaluatie of tuchtsanctie zou dreigen terwijl ze wel een wettelijke basis hebben om tot een identiteitscontrole over te gaan. Een andere respondent gaf aan dat tijdens een proefproject in Fuenlabrada in Spanje de controles met de helft waren gedaald, maar dat de pakkans wel drie keer zo groot geworden was. De ongelijkheid tussen de verschillende nationaliteiten nam af en de controles werden veel effectiever. Een andere respondent gaf aan dat de registratieplicht er ook voor kan zorgen dat de identiteitscontroles doelgerichter zullen zijn. Men zal zich dankzij zelfreflectie steeds kunnen verantwoorden om welke redenen beslist werd dat iets verdacht was. De meeste respondenten waren het er wel over eens dat de registratie van identiteitscontroles niet kunnen aantonen dat er etnisch geprofileerd wordt net omwille van het feit dat etniciteit niet mag worden geregistreerd. Men denkt wel dat er een bewustwording en zelfreflectie zal worden gecreëerd door de mensen op het terrein. Deze respondent stelt zich de volgende kritische vraag:

“Ik weet niet of het de effecten teweegbrengt die men wil. Zou het een positief effect hebben voor de bevolking dat er minder aan etnisch profileren wordt gedaan als het geregistreerd wordt?” (Respondent 5)

De meeste respondenten namen een afwachtende houding aan wat betreft de resultaten van het pilootproject. Het was dan ook logisch dat men niet meteen het registratiesysteem wenst uit te breiden op nationaal niveau, maar eerder de resultaten wou afwachten. Een respondent verwacht zelfs dat het project een stille dood zal sterven.

3.7 Maatregelen tot indijking van het fenomeen

Wanneer er aan de respondenten werd gevraagd hoe etnisch profileren zou kunnen worden voorkomen in de toekomst kwamen er verschillende mogelijke oplossingen aan bod. Deze maatregelen zullen hieronder verder besproken worden.

Een eerste maatregel die een respondent voorstelt is de gebrekkige werking van de dienst rekrutering & selectie van de federale politie. Deze respondent stelt dat er op de politiescholen veel rechtse aspiranten zijn en deze een gevolg zijn van een fout in de selectieprocedure. Een andere respondent stelt zich vragen bij de samenstelling van de selectiecommissie. Er is hier sprake van een zekere vooringenomenheid bij de personen die deel uit maken van deze commissie. Er moet gekeken worden naar het profiel van deze mensen en welke waarden ze voorop stellen. Een andere respondent zegt dat de politie en bijgevolg de aspirant-inspecteurs een doorsnede vormen van de maatschappij en het dus mogelijk is dat sommige toekomstige inspecteurs over doorgedreven vooroordelen beschikken. Het is vervolgens niet uit te sluiten dat al deze personen worden geweerd tijdens de selectieprocedure.

Een volgend punt dat zou kunnen bijdragen aan het voorkomen van etnisch profileren zijn de basisopleidingen en de voortgezette opleidingen. Volgens de meeste respondenten komt discriminatie en racisme en dus bijgevolg etnisch profileren wel aan bod, maar is er nog ruimte voor verbetering tijdens de basisopleiding. Zo geeft een respondent aan dat er meer aandacht

geschonken moet worden aan dilemmatrainingen in plaats van het geven van pure theorie. Volgens een andere respondent wordt er veel te weinig les rond gegeven en moet de opleiding in zijn geheel langer en uitgebreider worden. Stereotypen en vooroordelen zitten zodanig vervat in ons denken dat er meer nodig is om het bewustzijn te creëren dat dit geen onderdeel mag uitmaken van het dagelijkse politiewerk. Naast het belang van de basisopleiding geeft een respondent ook aan dat het belangrijk is om hierop in te zetten tijdens de voortgezette opleidingen. Een extra opleiding die handelt over het omgaan met etnische minderheden lijkt de respondent een goede zaak. Het probleem met voortgezette opleidingen is dat vrij weinig mensen hieraan deelnemen aangezien deze niet verplicht zijn, maar vaak op vrijwillige basis zijn. Hierdoor komen steeds dezelfde mensen naar deze opleidingen en worden de mensen die er het meeste nut van zouden ervaren vaak niet bereikt. Een respondent geeft aan dat het verplichten van voortgezette opleidingen niet de oplossing is omdat men dan vaak niet openstaat voor de zaken die daar worden verteld.

Een derde punt die volgens enkele respondenten een oplossing voor het fenomeen zou kunnen inhouden is het invoeren van bodycams. Deze technologie zou een oplossing kunnen bieden voor het probleem over de context die vaak niet meegenomen wordt wanneer men identiteitscontroles gaat registreren. Sommige politieambtenaren zijn hier ook voorstander van omdat in de media enkel selectieve beelden aan bod komen. Vaak wordt er niet getoond wat er voor of na het incident heeft plaatsgevonden. Vaak zijn dat ook relevante zaken die de perceptie kunnen veranderen. Volgens een andere respondent zijn bodycams niet de oplossing aangezien de beslissing tot etnisch profileren gebeurt in het hoofd van de politieagent en dit vooraf gaat aan de interactie met de persoon. Dit is iets wat niet kan worden geregistreerd met dergelijke

technologische hulpmiddelen. Volgens deze respondent kan het echter wel voor bewijsmateriaal zorgen wanneer er een interactie fout loopt.

Vervolgens werd aan de respondenten gevraagd in welke mate zij in een verhoging van de diversiteit bij de politie een potentiële oplossing zien voor het probleem. Hierover bestonden verschillende meningen. Enkele respondenten geven aan dat wanneer de diversiteit bij de politie verhoogt de stereotype beelden over *the other* verminderen omdat men meer met mensen met een migratieachtergrond in aanraking komt. Hierdoor worden de criminaliseringsprocessen niet meer gelinkt aan huidskleur of etniciteit. Deze respondent geeft aan dat de korpsen vaak te blank zijn en dus geen realistische afspiegeling vormen van de maatschappij. Hieraan wordt wel degelijk aandacht besteed door de dienst rekrutering & selectie. Een andere respondent stelt dat het een factor kan zijn die ertoe kan bijdragen dat er minder gediscrimineerd wordt door politie, maar dat dit zeker geen heilige oplossing inhoudt. Het garandeert dus niet dat er minder etnisch geprofileerd zal worden. Een respondent stelt dat politieagenten met een origine soms zelf voor een tegengesteld effect kunnen zorgen door compenserend gedrag. Zo stelt deze respondent dat Marokkaanse agenten in Antwerpen het gevoel hadden om zich tegenover hun collega's extra te bewijzen. Met compenserend gedrag wordt hier bedoeld dat ze extra wilden aantonen dat ze niemand een voorkeursbehandeling geven. Een respondent vat het als volgt samen:

“Eigenlijk wil ik gewoon zeggen dat diversiteit bij de politie belangrijk is omdat het een gezicht is van de staat dat veel in contact komt met mensen en dat is ook heel nuttig om veel perspectieven binnen een korps te hebben, maar het is niet voldoende als maatregel tegen

etnisch profileren. Ik kan mij voorstellen dat als je een heel divers korps hebt dat je als collega beter kan over discussiëren, maar dat is geen garantie.” (Respondent 3)

Een respondent gaf hiernaast ook aan dat de aandacht voor het *procedural justice* verhaal ook een rol kan spelen bij het voorkomen van etnisch profileren. Hiermee duidt de respondent het belang aan van een gelijke behandeling. Dit kan bestendigd worden door een correcte houding ten aanzien van de burger en door de reden van de controle systematisch mede te delen. Zoals hierboven reeds vermeld zijn alle respondenten het er unaniem over eens dat het meedelen van de reden van de controle een stap is in de goede richting aangezien er verantwoording wordt afgelegd aan de burger. Onder een correcte houding ten aanzien van de burger worden verschillende zaken verstaan waaronder een respectvolle houding, beleefdheid, de burger zijn of haar uitleg laten doen en de burger serieus nemen. Ondanks het feit dat de politie zich in een machtspositie bevindt zijn sommige respondenten van mening dat de politie respectvol met de burger moet omgaan om op hun beurt respect van de burger te krijgen. Een respondent gaat zelf een stap verder en zegt dat een extra inspanning van de politiemensen zoals het aanleren van een vreemde taal heel wat teweeg kan brengen bij personen met een migratieachtergrond.

Tot slot moeten er volgens een meerderheid van de respondenten consequente maatregelen genomen worden wanneer het duidelijk is als een politieambtenaar zich schuldig maakt aan etnisch profileren. Dit kan gaan van een negatieve evaluatie tot een tuchtsanctie en zelf ontslag. Hierdoor kan vanuit de korpsleiding het signaal gegeven worden dat dergelijke praktijken geen plaats hebben in het korps. Een respondent geeft aan om deze consequenties al een stap vroeger mogelijk te maken. Deze respondent merkt op dat politiescholen amper mensen aan de deur durft te zetten. Eens binnen in de politieschool slaagt de overgrote meerderheid en is de kans

miniem dat men niet als inspecteur aan de slag mag gaan. Dit komt door het feit dat de politiescholen reeds in deze toekomstige politie-inspecteurs geïnvesteerd hebben. Het zal volgens de respondent de politie veel meer kosten, niet desnoods op het financiële vlak, om deze persoon aan boord te houden dan wanneer je een persoon die zich tijdens de opleiding al racistisch uitlaat meteen aan de deur te zetten. Deze respondent argumenteert dat er voor deze personen geen plaats is binnen de politie.

4. Conclusie

In dit onderdeel werd het woord gegeven aan zes deskundigen over verschillende onderwerpen die door de onderzoeker vooraf werden vastgelegd. Ondanks het feit dat het oorspronkelijke onderzoeksopzet geen gevolg kende, werd door deze respondenten een meerwaarde aan het onderzoek verschaft. Hun meningen werden zo goed mogelijk weerspiegeld in dit onderzoek met behulp van citaten. Elk van hen hebben vanuit hun expertise een positieve inbreng gegeven aan deze masterproef. Hiervoor wil ik hen nogmaals van harte bedanken.

Bij wijze van inleiding werd aan de respondenten gevraagd wat zij onder selectiviteit in het politieoptreden en meer bepaald etnisch profileren verstaan. Hoofdzakelijk kwamen hierbij dezelfde zaken terug, soms met andere accenten. Alle respondenten gaven aan dat er indicaties waren dat er etnisch geprofileerd wordt door politiediensten in België. Mede door het gebrek aan empirisch materiaal kan hiervan geen accurate inschatting gemaakt worden van de mate waarin het probleem zich voordoet. Vervolgens stelden alle respondenten dat de invloed van de media op de perceptie van dit fenomeen zeker niet onderschat mag worden. Desondanks waren de meningen verdeeld of de media het probleem groter stelt dan het in werkelijkheid is of net omgekeerd en het probleem onvoldoende aandacht geniet. Ten vierde werd gevraagd

naar de oorzaken die de voedingsbodem van het fenomeen vormen. Hierbij werd zowel op het belang van de vooroordelen en de stereotypen binnen het individu als factoren buiten het individu geduid. Het is duidelijk dat dé oorzaak van etnisch profileren niet bestaat en veeleer een combinatie van factoren aan de grondslag ligt. In een volgende vraag werd gepeild naar de mening van de respondenten omtrent het wettelijk kader. Meer specifiek werd gevraagd of het huidige wetgevend kader voldoende garanties biedt zodat etnisch profileren zo veel mogelijk wordt ingedijkt. Hiernaast werd ook gevraagd of de formulering in art. 34 WPA niet te vaag is geformuleerd. Hierover waren de meningen echter verdeeld. Sommige respondenten wilden de wetgeving nauwer formuleren waardoor ook de discretionaire ruimte van de politieagenten significant zou verkleinen. Andere respondenten vonden het goed hoe de situatie nu is en wijzen op een correcte toepassing van de wetgeving. Daarna werd er gepeild naar de meningen omtrent het registratiesysteem in de PZ Mechelen/Willebroek. Dit pilootproject maakt het enerzijds verplicht om de reden van de controle systematisch aan de betrokkene mede te delen en anderzijds alle identiteitscontroles te registreren. Alle respondenten waren unaniem positief over het mededelen van de reden van de controle. Over het registratiesysteem waren de meningen meer verdeeld. Aangezien bij deze controles etniciteit niet mag worden geregistreerd zal dit op het vlak van etnisch profileren geen meerwaarde kunnen bieden naar beeldvorming toe. De meesten nemen een afwachtende houding aan en kijken vol spanning uit naar de resultaten van het pilootproject. Tot slot werd er aan de respondenten gevraagd welke maatregelen genomen konden worden zodat etnisch profileren in de toekomst voorkomen kan worden. Hier werden volgende zaken als mogelijke oplossingen aangegeven: een goede rekrutering & selectie, een kwaliteitsvolle basisopleiding en voortgezette opleidingen, het invoeren van bodycams, het verhogen van de diversiteit bij de politie, het consequent

doorvoeren van het *procedural justice* verhaal en het nemen van consequente maatregelen tegenover politieambtenaren die zich schuldig maken aan etnisch profileren.

Hoofdstuk III: Algemene conclusie

In dit finale hoofdstuk zal de algemene conclusie van deze masterproef plaatsvinden. Dit zal gedaan worden aan de hand van het beantwoorden van de onderzoeks- en deelvragen. Deze antwoorden werden gevonden door het uitvoeren van uitgebreide literatuurstudie en een eigen kwalitatief empirisch onderzoek. Hieronder zal per onderzoeksvraag, met de daarbij horende deelvragen, een antwoord geformuleerd worden. Ter verduidelijking zullen de vragen nogmaals vermeld worden. Tot slot zal afgesloten worden met een discussie en aanbevelingen voor verder onderzoek.

Conclusie

De eerste onderzoeksvraag luidde als volgt: “Wat houdt etnisch profileren precies in en hoe verhoudt zich dit tot het wettelijk kader?” Deze vraag zal worden beantwoord aan de hand van de antwoorden op de deelvragen.

- 1) Wat is de historiek van dit fenomeen en in welke mate is dit een probleem van de 21ste eeuw?

Etnisch profileren lijkt zijn oorsprong te vinden in de Verenigde Staten van Amerika waar discriminatie en racisme lang deel hebben uitgemaakt van de geschiedenis. Zo heeft dat land een rijke geschiedenis wat betreft slavernij van Afro-Amerikanen en de idee ontwikkelde zich dat criminaliteit vooral gepleegd werd door deze groep. Recenter in de geschiedenis van het land ontstond etnisch profileren als onderdeel van de War on Drugs. Door de DEA werden profielen opgemaakt van de typische drugskoerier. Later bleek dat etniciteit en huidskleur wel degelijk een rol speelden bij de samenstelling van

dit profiel. Ondanks het feit dat studies naar vooroordelen en discriminatie vrij recent zijn, is het duidelijk dat dit geen problemen zijn van de 20ste en de 21ste eeuw. Etnocentrisme heeft een veel rijkere geschiedenis en lijkt diep geworteld te zijn in de cultuur waarbij alle mensen onderhevig zijn aan vooroordelen. Een deskundige gaf aan dat *the other* doorheen de geschiedenis altijd al geïsoleerd werd. Vroeger zag deze Andere er anders uit en werd de werkende arbeidsklasse vaak uitgesloten. Vandaag is *the other* onder meer de vreemdeling met een andere huidskleur en etniciteit.

2) Welke definities zijn er in de literatuur te vinden?

Er werd in hoofdstuk 1 een niet-exhaustieve lijst van verschillende definities aangehaald (De Schutter & Ringelheim, 2008; Weitzer & Tuch, 2002; Meeks, 2002; Barlow & Barlow, 2002; Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding, 2014b; van der Leun, van der Woude, Vijverberg, Vrijhoef, & Leupen, 2014). Er zijn in de literatuur nog andere definities te vinden. Aangezien deze definiëringen hoofdzakelijk wel gelijk liepen, maar op bepaalde vlakken verschilden, werd een eigen stipulatieve definitie geformuleerd die luidt als volgt:

“Er is sprake van etnisch profileren wanneer bij de uitoefening van proactieve politiecontroles zoals een identiteitscontrole of fouillering uitsluitend of overwegend burgers worden geselecteerd omwille van hun zichtbare etnische achtergrondkenmerken en/of huidskleur, zonder dat daar een objectieve en redelijke rechtvaardiging voor bestaat.”

- 3) Welke elementen liggen aan de basis van dit fenomeen en vormen zo de voedingsbodem van etnisch profileren?

Om deze deelvraag te beantwoorden werd er enerzijds gekeken naar de rol die vooroordelen en stereotypen spelen bij de bevolking en anderzijds naar discriminatie en racisme. Er werd gesteld dat ondanks de subjectiviteit ervan de ervaren discriminatie centraal staat. Het is belangrijk omdat enkel zo de effectieve perceptie van de bevolking gemeten kan worden. De impact van vooroordelen en stereotypen op de algemene bevolking en bijgevolg ook de politieagenten mag niet onderschat worden. Aangezien het vaak gaat over impliciete vooroordelen zijn de politieambtenaren er zich vaak niet bewust van dat het hun gedrag beïnvloedt. Hiernaast hebben volgens enkele deskundige ook nog andere factoren die zich buiten de wil van de politieagent bevinden een invloed op etnisch profileren. Politieagenten zijn onderhevig aan het beleid dat gevoerd wordt door de leidinggevenden in het politiekorps. Ook de wereld waarin politieagenten leven die gekenmerkt wordt door terrorisme en radicalisering speelt volgens bepaalde respondenten een rol.

- 4) Biedt het wettelijk kader voldoende waarborgen om etnisch profileren te voorkomen?

In deze masterproef werd er ruim ingegaan op de verschillende nationale en internationale wetgeving die bij dit fenomeen van belang zijn. Op het eerste zicht biedt, omwille van de vele regelgeving, het huidige wettelijk kader voldoende garanties om etnisch profileren te voorkomen. Discriminatie door overheids personeel is strafbaar waardoor impliciet gesteld wordt dat etnisch profileren door politie verboden is. Wanneer vervolgens specifiek naar artikel 34 WPA wordt gekeken, dat de redelijke gronden van de identiteitscontrole bevat, kan worden vastgesteld dat de *gedragingen*,

materiële aanwijzingen of omstandigheden van tijd of plaats en redelijke gronden een ruime invulling mogelijk maakt waardoor de zogenaamde verdachte handelingen ruim geïnterpreteerd kunnen worden. Goossens (2006) pleit voor een aanpassing van het artikel waarbij de principes van proportionaliteit en subsidiariteit worden ingeschreven in het artikel. Ook sommige respondenten gaven aan dat een duidelijkere omschrijving zou kunnen bijdragen tot de bestrijding van etnisch profileren. In deze masterproef wordt aangeraden om dit artikel te herbekijken en indien nodig aan te passen. Het is evenwel niet de bedoeling om de discretionaire ruimte van de politie dermate in te perken. Deze evenwichtsoefening moet voorwerp uitmaken van discussie op het beleidsniveau.

De tweede onderzoeksvraag was de volgende: “In welke mate is er in België effectief een probleem van ethnic profiling door politiediensten?”. Ook deze onderzoeksvraag werd onderverdeeld in verschillende deelvragen waarop hieronder telkens een antwoord zal worden geformuleerd.

- 1) Wat zijn de algemene bevindingen van de reeds verschenen empirische studies gevoerd naar het fenomeen in België?

In deze studie werd meermaals aangetoond dat de empirische gegevens omtrent etnisch profileren in België vrij schaars zijn. Er zijn bijgevolg geen gegevens die kunnen stellen dat de politie zich schuldig maakt aan het discrimineren van etnische minderheden, laat staan in welke mate het wordt toegepast in België. Desondanks kwam er in verschillende onderzoeken wel naar voor dat zowel jongeren met een migratieachtergrond als politieambtenaren de inschatting maken dat er etnisch wordt

geprofileerd (Van Roeden, 2016; Amnesty International, 2018; Vanassche & Verhage, 2015). In het EU MIDIS onderzoek werden leden van etnische minderheidsgroepen bevraagd in de EU-lidstaten, waaronder ook in België. Hieruit blijkt dat etnische minderheden meer aangehouden worden dan de rest van de bevolking. Toch kan niet de conclusie worden geformuleerd dat de politie etnisch profileert omdat de redelijke en objectieve gronden die een controle kunnen rechtvaardigen niet in acht genomen worden. Evenmin wordt rekening gehouden met de beschikbare populatie die zich op straat begeeft.

- 2) Wat zijn de algemene bevindingen van de reeds verschenen empirische studies gevoerd naar het fenomeen in andere Europese landen?

In deze masterproef werden naast België ook de stand van zaken in Nederland, het Verenigd Koninkrijk en Hongarije bestudeerd. In Nederland lijkt het op basis van bestaand onderzoek gerechtvaardigd om aan te nemen dat er indicaties zijn dat er etnisch geprofileerd wordt bij onze noorderburen. Er kan echter niet met zekerheid worden gesteld dat dit fenomeen een probleem vormt in Nederland omdat er niet stelselmatig gegevens worden verzameld over de uitvoering van politiebevoegdheden.

In het Verenigd Koninkrijk kan ondanks het gebruik van stopformulier waar de etniciteit wordt geregistreerd niet worden vastgesteld dat de politie etnisch profileert. Dit omdat deze cijfers niet worden vergeleken met de beschikbare populatie op straat maar met het aandeel van de minderheidsgroepen in de populatie. Een onderzoek geeft nochtans aan dat wanneer vergeleken wordt met de meerderheidsgroep, etnische minderheden veel vaker aan een controle worden onderworpen (Ministry of Justice, 2017).

In Hongarije zijn de onderzoekers ervan overtuigd dat etnisch profileren in hun land een probleem vormt. Onderzoek toont aan dat de grootste etnische minderheidsgroep, de Roma, disproportioneel wordt gecontroleerd. Hiernaast geeft maar liefst een kwart van de politieambtenaren toe dat ze Roma meer controleren dan anderen. Ook hier zijn er sterke aanwijzingen voor etnisch profileren, maar de nuance van de beschikbare populatie op straat of de redelijke en objectieve gronden die een controle rechtvaardigen wordt hier niet gemaakt.

3) Wat zijn de algemene bevindingen van de verschillende bevraagde deskundigen ?

Alle respondenten waren van mening dat er in België etnisch geprofileerd wordt door politiediensten. Dit moet meteen genuanceerd worden omdat het in enkele interviews naar voor kwam dat dit slechts in beperkte mate voorkomt door enkelingen in de politie en het dus geen structureel probleem vormt. Er werd meermaals terecht gesteld dat het enkel vermoedens zijn en dat er geen cijfers bestaan waar we ons op kunnen baseren. Er zijn indicatoren die doen vermoeden dat er etnisch geprofileerd wordt, maar er is geen onderzoek die dat bevestigt, laat staan dat we een idee hebben van in welke mate het wordt toegepast. Jongeren met een migratieachtergrond geven in meerdere onderzoeken wel aan dat de politie zich wel schuldig maakt aan etnisch profileren (van der Leun, van der Woude, Vijverberg, Vrijhoef, & Leupen, 2014; Spoelstra, 2014; Duijndam & Prins, 2017; Schuilenburg, Besseling, & Vintendeel, 2017)

- 4) Welke elementen worden in rekening genomen wanneer politieambtenaren overgaan tot een identiteitscontrole?

Het onderzoek van Van der Leun et al. (2014) toonde aan dat wanneer politieagenten handelen op basis van hun discretionaire bevoegdheid, situaties kunnen onderverdeeld worden in drie categorieën: situaties naar aanleiding van 1) een waargenomen strafbaar feit, 2) een vermoedelijk strafbaar feit en 3) factoren die opvallen maar niet meteen op een strafbaar feit wijzen. Er werd vastgesteld dat de beslissingen vaak gebaseerd werden op concreet gedrag, concrete informatie of concrete situationele omstandigheden. Wanneer dit niet het geval was kon dit een indicatie zijn voor etnisch profileren. Çankaya (2012) stelt dat de indicatoren die wijzen op een risicovolle burger onder meer een getinte huidskleur, jongeren, mannen, tatoeages, het dragen van een petje, bontkraag sportieve kledij en onverzorgde uitstraling zijn. Hieruit blijkt dat niet enkel etniciteit en huidskleur een rol speelt, maar het veeleer een combinatie van factoren die afwijken van het 'normale plaatje'.

De laatste onderzoeksvraag waar met behulp van deelvragen een antwoord wordt op geformuleerd is de volgende: "Welke zaken zouden het probleem van etnisch profileren in de toekomst kunnen tegengaan en hoe zou dit precies selectiviteit kunnen verhinderen?"

- 1) Hoe zou de theorie van de procedurele rechtvaardigheid kunnen bijdragen aan de strijd tegen etnisch profileren?

Hierboven werd reeds voldoende op het belang van de procedurele rechtvaardigheid geduid om het vertrouwen en de legitimiteit van de politie te verhogen en zo de relatie tussen politie en burgers met een migratieachtergrond te verbeteren. Hierdoor stijgt ook

de wil om samen te werken met de politie. Ondanks het feit dat een correcte behandeling van de burger de schadelijke effecten van etnische profileren kan verminderen, kan het etnisch profileren niet tegengaan. Ook in het eigen kwalitatief onderzoek kwam naar voor dat procedurele rechtvaardigheid een belangrijke factor zou kunnen zijn bij de bestrijding van etnisch profileren. De reden van de controle meegeven en een respectvolle houding ten aanzien van burgers zijn volgens de respondenten de belangrijkste factoren.

- 2) In welke mate kan de uitbouw van een nationaal registratiesysteem, naar het voorbeeld van de politiezone Mechelen/Willebroek, selectiviteit in het politieoptreden verhinderen?

Aangezien etniciteit bij de registraties van identiteitscontroles in de PZ Mechelen/Willebroek niet mogen worden geregistreerd kan dit weinig bijdragen aan de vermindering van selectiviteit in het politieoptreden. Omwille hiervan kan het zelf niets aan de beeldvorming van etnisch profileren bijdragen. Bij deze registratie moet tevens de reden van de identiteitscontrole worden meegedeeld aan de betrokkene. Hierover zijn de respondenten wel positief aangezien politieagenten hierdoor aan zelfreflectie gaan doen over de rechtmatigheid van de controle. Desondanks is het nog wachten op de resultaten van het pilootproject, maar er wordt verwacht dat de bijdrage aan de strijd tegen etnisch profileren verwaarloosbaar is.

- 3) In welke mate zijn technische hulpmiddelen zoals bodycams een potentieel hulpmiddel bij het tegengaan van etnisch profileren?

De bodycam wordt niet primair gebruikt om etnisch profileren tegen te gaan, maar veeleer om het geweld tegen politie terug te dringen, strafbare feiten te registreren en klachten te behandelen. Desondanks zouden deze technologische hulpmiddelen kunnen worden gebruikt in een poging om ook etnisch profileren te bestrijden. Het effect van het gebruik van bodycams op proactieve controles werd nog niet onderzocht en zal dus voorwerp van verder onderzoek moeten uitmaken om de rol van deze technologie bij het bestrijden van etnisch profileren te duiden (Landman & Sollie, 2018).

Na het uitvoeren van de literatuurstudie en het kwalitatief onderzoek bleek dat nog maatregelen een invloed kunnen hebben op het bestrijden van etnisch profileren. Zo kan een aanpassing van de vage formulering in art. 34 WPA een bijdrage leveren. Naar het voorbeeld van het Verenigd Koninkrijk zouden stopformulieren kunnen worden ingevoerd waarbij ook de etniciteit van de betrokkene wordt geregistreerd. Dit zou kunnen bijdragen aan de beeldvorming van het fenomeen waarna het beleid indien nodig zou kunnen worden aangepast. De effectiviteit van deze maatregel werd in de literatuur steeds onderzocht in combinatie met andere genomen maatregelen waardoor de precieze bijdrage van de invoering van stopformulieren moeilijk kan worden ingeschat. In deze masterproef kwam meermaals het verhogen van de diversiteit naar boven als een van de mogelijke oplossingen. Als de politie een afspiegeling vormt van onze multiculturele samenleving, stijgt de legitimiteit van en het vertrouwen in de politie van burgers met een migratieachtergrond. Op basis van de bestaande literatuur kan geen uitsluitsel gegeven worden over de effecten van een divers samengestelde politie op etnisch profileren. Er is meer nodig dan de personele samenstelling van de politie om de relatie tussen de politie en burgers

met een migratieachtergrond te verbeteren. Vervolgens kan door middel van training en opleiding impliciete vooroordelen die vaak aan de basis liggen van etnisch profileren bestreden worden. Om te bepalen hoe nuttig deze trainingen zijn bij politieagenten is er verder onderzoek nodig. Uit de diepte-interviews kwam ook nog aan bod dat een gedegen beleid inzake rekrutering en selectie en het doorvoeren van consequente maatregelen ten aanzien van ieder die zich schuldig maakt aan etnisch profileren een positieve impact kunnen hebben. Uit onderzoek blijkt dat vooral een combinatie van maatregelen kan leiden tot een potentiële daling van etnisch profileren in de praktijk.

Discussie en aanbevelingen voor verder onderzoek

In dit onderzoek werd aangetoond dat er wel degelijk indicaties zijn die erop wijzen dat etnisch profileren tijdens proactieve politiecontroles een probleem kan vormen bij het optreden van de politie. Dit was de conclusie van zowel onderzoeken in België, Nederland, het Verenigd Koninkrijk als Hongarije. Echter kan dit niet aan de hand van empirische gegevens worden ondersteund. Wat wel vaak naar voor kwam, was dat jongeren met een migratieachtergrond de politie hiervan verdenken. Ook geven politieambtenaren in sommige studies toe dat het wel degelijk door hun collega's wordt toegepast. Er is in België meer onderzoek nodig zoals het onderzoek van Çankaya (2012) en Van der Leun et al. (2014) dat in Nederland werd uitgevoerd. Hier werd de politie urenlang geobserveerd tijdens hun dagelijkse taken. Enkel op basis van soortgelijk onderzoek kan etnisch profileren al dan niet worden vastgesteld. Wanneer identiteitscontroles en bijgevolg ook etniciteit worden geregistreerd zegt dit nog steeds niets over de context waarin personen werden gecontroleerd. Deze masterproef wil het belang duiden van dergelijk onderzoek zodat in eerste instantie een beeld kan worden gevormd van de omvang van het probleem alvorens naar oplossingen kan worden gezocht. In een latere fase kan eens de

omvang van het probleem gekend is naar voorbeeld van Landman & Sollie (2018) onderzoek worden verricht naar de effectiviteit van bepaalde maatregelen die etnisch profileren kunnen bestrijden.

Minder etnisch profileren komt op korte termijn niet alleen de burgers met een andere origine ten goede, maar ook de politie zelf kan hier op lange termijn de vruchten van plukken. Eens de subjectieve procedurele rechtvaardigheid bij de burger toeneemt, zal ook het vertrouwen in de politie stijgen. Dit komt zowel de legitimiteit als de wil om samen te werken met politie ten goede. Enkel dan kan de gemeenschapsgerichte politiezorg, wat een van de fundamenten van de huidige geïntegreerde politie uitmaakt, in zijn volle glorie worden bereikt.

Bibliografie

Literatuur:

- Aendenboom, I. (2007). 'Antiracismewet': een grondige facelift. *Tijdschrift voor vreemdelingenrecht*, 238-243.
- Allport, G., Clark, K., & Pettigrew, T. (1982). *The Nature of Prejudice*. Reading (Mass.): Addison-Wesley.
- Amnesty International. (2013). *Proactief politieoptreden vormt risico voor de mensenrechten. Etnisch profileren onderkennen en aanpakken*. Amsterdam: Amnesty International.
- Amnesty International. (2018). *'Je weet nooit met mensen zoals jij'. Politiebeleid ter preventie van etnisch profileren in België*. Brussel.
- Andriessen, I., Fernee, H., & Wittebrood, K. (2014). *Ervaren discriminatie in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Ariel, B., & Tankebe, J. (2018). Racial stratification and multiple outcomes in police stops and searches. *Policing and Society*, 507-527.
- Arnou, L. (1993). De zoeking en de inbeslagname: de bestaande en de nieuwe regeling. In C. Fijnaut, & F. Hutsebaut, *De nieuwe politiewetgeving in België* (pp. 171-225). Arnhem: Gouda Quint.
- Arnou, L. (2003). De fouillering na 10 jaar Wet op het politieambt. In H. Berkmoes, & G. Bourdoux (Red.), *Custodes: Tien jaar politiefunctie* (pp. 171-199). Brussel: Politeia.
- Barkhuysen, T. (2004). *Het EVRM als integraal onderdeel van het Nederlands materiële bestuursrecht*. Leiden: Boom Juridische uitgevers.
- Barlow, D., & Barlow, M. H. (2002). Racial profiling: a survey of African American police officers. *Police Quarterly*, 334-358.

- Batton, C., & Kadleck, C. (2004). Theoretical and Methodological Issues in Racial Profiling Research. *Police Quarterly*, 30-64.
- Bayart, C., & Deiteren, C. (2008). Direct en indirect onderscheid. In C. Bayart, S. Sottiaux, & S. Van Drooghenbroeck, *De nieuwe federale antidiscriminatiewetten* (pp. 171-225). Brugge: Die Keure.
- Beels, J. (2017, November 19). Touché. (F. Lesage, Interviewer)
- Billiet, J., Eisinga, R., & Scheepers, P. (1992). Etnocentrisme in de Lage Landen: opinies over. *Sociologische gids*, 300-323.
- Bockstaele, M., Bruggeman, W., Bryssinckx, J., Dewinne, J., Geyskens, Y., Liners, A., . . . Van Dijk, K. (2009). *De zoeking onderzocht*. Antwerpen: Maklu.
- Bossuyt, M. (1993). De werking van het vn-comite mensenrechten. In U. C. Mensenrechten (Red.), *De Betekenis van het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten voor de interne rechtsorde* (pp. 9-22). Antwerpen: Maklu.
- Brewer, M. (1999). The Psychology of Prejudice: Ingroup Love or Outgroup Hate? *Journal of Social Issues*, 429-444.
- Brody, G., Chen, Y.-F., Murry, V. M., Ge, X., Simons, R., Gibbons, F., . . . Cutrona, C. (2006). Perceived Discrimination and the Adjustment of African American Youths: A Five-Year Longitudinal Analysis With Contextual Moderation Effects. *Child Development*, 1170-1189.
- Bureau van de Europese Unie voor de Grondrechten. (2010). *EU-MIDIS. Enquête van de Europese Unie naar minderheden en discriminatie*. Wenen: Data in Focus: politiecontroles en minderheden.
- Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten. (2010). *Handboek over het Europese non-discriminatierecht*. Luxemburg: Bureau voor publicaties van de Europese Unie.

- Bureau van de Europese Unie voor de Grondrechten. (2011). *Naar een effectiever politieoptreden. Discriminerende etnische profilering begrijpen en voorkomen: een gids*. Luxemburg: Bureau voor publicaties van de Europese Unie.
- Çankaya, S. (2012). *De controle van marsmannetjes en ander schorriemorrie. Het beslissingsproces*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.
- Çankaya, S. (2015). De politieke surveillance van ras en etniciteit. *Cahier Politiestudies*, 13-34.
- Canter, D. (2010). Offender profiling. In J. Brown, & E. Campbell, *The Cambridge Handbook of Forensic Psychology* (pp. 236-241). Cambridge University Press.
- Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding. (2014a). *Verkiezingen 2014 : De prioriteiten van het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding*. Centrum voor Gelijke Kansen en Racismebestrijding.
- Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding. (2014b). *Jaarverslag met betrekking tot de Conventie tussen het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding en de Federale Politie*.
- Coenders, M., Boog, I., & Dinsbach, W. (2009). Discriminatie-ervaringen: Een onderzoek naar ervaren discriminatie op grond van land van herkomst, geloof en huidskleur. *Monitor Rassendiscriminatie*, 33-74.
- Council of Europe. (2018, juli 22). *Chart of signatures and ratifications of Treaty 177*.
Opgeroepen op juli 29, 2018, van Council of Europe:
https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/177/signatures?p_auth=AdNgZtnx
- De Hert, P., & Pyl, G. (2014). De wet op het politieambt en de grondrechtelijke legaliteitseis. Is er sprake van veroudering, onvolledigheid of onnauwkeurigheid? *Vigiles - Tijdschrift voor politierecht*, 58-73.

- De Raedt, E., Berkmoes, H., De Mesmaeker, M., & Liners, A. (2013). *De wet op het politieambt. Handboek van de politiefunctie*. Brussel: Politeia.
- De redactie. (2017, Juli 10). Politie Mechelen registreert voortaan elke ID-controle tegen etnisch profileren. *De redactie*.
- De Schutter, O., & Ringelheim, J. (2008). Ethnic Profiling: A Rising Challenge for European Human Rights Law. *The Modern Law Review*, 358-384.
- De Standaard. (2015, December 14). *Zouzou Ben Chikha 'vernederd' door Gentse politie*. Opgehaald van De Standaard: http://www.standaard.be/cnt/dmf20151213_02019088
- De Vos, M., & Brems, E. (2004). *De wet bestrijding discriminatie in de praktijk*. Antwerpen: Intersentia.
- Dovidio, J., & Gaertner, S. (1986). Prejudice, Discrimination, and Racism: Historical trends and contemporary approaches. In J. Dovidio, & S. Gaertner, *Prejudice, Discrimination and Racism* (pp. 1-34). Orlando: Academic press.
- Duckitt, J. (2010). Historical Overview. In J. Dovidio, M. Hewstone, P. Glick, & V. Esses, *The SAGE handbook of Prejudice, Stereotyping and Discrimination* (pp. 29-44). London: SAGE.
- Duijndam, C., & Prins, B. (2017). *Geboren en getuige in de Schilderswijk. Verhalen van jongeren in een Haagse wijk over vertrouwen in de politie*. Den Haag: De Haagse Hogeschool.
- Dworkin, R. (1978). *Taking rights seriously: new impressions with a reply to critics*. London: Duckworth.
- Easton, M., Ponsaers, P., Demaree, C., Enhus, E., Elffers, H., Hutsebaut, F., & Gunther Moor, L. (2010). Politiewerk in multiculturele buurten. De beeldvorming bij burgers en agenten over de gemeenschapsgerichte politiezorg. In M. Van Craen, *Meer kleur op*

- straat. *Diversiteit en veiligheid in België en Nederland* (pp. 45-78). Brugge: Vanden Broele.
- Feagin, J., & Feagin, C. (1978). *Discrimination American Style: Institutional Racism and Sexism*. R.E. Krieger Publishing Company.
- Federale Politie. (2018). *Excellente politiezorg*. Opgeroepen op juli 28, 2018, van Federale Politie: <https://www.politie.be/5998/nl/over-ons/geintegreerde-politie/excellente-politiezorg>
- Fiske, S. (2005). Social Cognition and the Normality of Prejudgment. In J. Dovidio, P. Glick, & L. Rudman, *On the Nature of Prejudice: Fifty Years After Allport* (pp. 36-53). Blackwell Publishing.
- Flight, S. (2017). *De mogelijke meerwaarde van bodycams voor politiewerk. Een internationaal literatuuronderzoek*. Apeldoorn/Amsterdam: Politie en Wetenschap, Reed Business.
- Frank, M. (1999, Oktober 19). Racial Profiling: Better Safe than Sorry. *Miami Herald*.
- Gardener, D., & Connolly, H. (2005). *Who are the 'Other' ethnic groups?* London: Office for National Statistics.
- Geldof, D., & Theunis, J. (2016). *De toetsing aan het gelijkheidsbeginsel: levelling up of levelling down?* Hasselt: Universiteit Hasselt.
- Gerards, J. (2004). Gelijke behandeling en het EVRM. Artikel 14 EVRM: van krachtloze waarborg naar 'norm met tanden'? *NJCM-Bulletin*, 176-198.
- Gilleir, F. (2013). *Discretionaire ruimte bij de Belgische lokale politie: een explorerend, kwalitatief onderzoek naar uitvoeringswerk in de frontlijn*. Antwerpen: Maklu.
- Goodey, J. (2006). Ethnic Profiling, Criminal (In) Justice and Minority Populations. *Critical Criminology*, 207-212.

- Goossens, F. (2006). *Politiebevoegdheden en mensenrechten*. Mechelen: Kluwer.
- Green, J. (2007). *The Encyclopedia of Police Science*. New York: Routledge.
- Grier, W., & Cobbs, P. (1968). *Black rage*. New York: Basic Books.
- Haller, J. (1971). *Outcasts from Evolution: Scientific Attitudes of Racial Inferiority: 1859 - 1900*. Urbana: University of Illinois Press.
- Harris, D. (2006). U.S. experiences with racial and ethnic profiling: history, current issues, and the future. *Critical Criminology*, 213-239.
- Het Laatste Nieuws. (2015, November 25). 'Mijn getuigenis van onrecht': politie richt zware wapens op onschuldige Marokkaan (18). Opgehaald van Het Laatste Nieuws: <https://www.hln.be/nieuws/binnenland/-mijn-getuigenis-van-onrecht-politie-richt-zware-wapens-op-onschuldige-marokkaan-18~a162ce42/>
- Het Laatste Nieuws. (2017, juli 11). *Mechelse politie wil etnisch profileren tegengaan*. Opgeroepen op augustus 5, 2018, van Het Laatste Nieuws: <https://www.hln.be/nieuws/binnenland/mechelse-politie-wil-etnisch-profileren-tegengaan~a7dd31ee/>
- Hinds, L., & Murphy, K. (2007). Public Satisfaction With Police:: Using Procedural Justice to Improve Police Legitimacy. *The Australian and New Zealand journal of criminology*, 27-42.
- Janssens, J. (2015). Bont én blauw. Over de vraag naar de relevantie van de etnische achtergrond van politieambtenaren. *Cahier Politiestudies*, 183-199.
- Janssens, Y., & Forrez, S. (2015). Ethnic profiling in België : Een verkennende wandeling op braakliggend terrein. *Cahiers Politiestudies*, 59-75.
- Jones, J. (1996). *Prejudice and Racism*. McGraw-Hill Companies.

- Kadar, A., & Pap, A. (2009). Police Ethnic Profiling in Hungary. An Empirical Research. *Acta Juridica Hungarica*, 253-267.
- Knack. (2015, November 30). *Tieners hardhandig opgepakt na 'stelen' eigen fiets*. Opgehaald van Knack: <http://www.knack.be/nieuws/video-tieners-hardhandig-opgepakt-na-stelen-eigen-fiets/video-iwatch-630383.html>
- Knowles, L., & Prewitt, K. (1969). *Institutional Racism in America*. Prentice Hall.
- Kolthoff, E., Loyens, K., & Verhage, A. (2016). Street-level bureaucracy en actoren in de veiligheidszorg. *Tijdschrift voor Criminologie*, 3-9.
- Konze, A. (2013). The Prohibition of Ethnic Profiling. In M. Tomita, *The Fourth International Conference Psycho-Social Perspectives in the Quasi-Coercive Treatment of Offenders: Social control and vulnerable groups* (pp. 41-44).
- Landman, W., & Kleijer-Kool, L. (2016). *Boeven vangen. Een onderzoek naar proactief politieoptreden*. Apeldoorn: Twynstra Gudde.
- Landman, W., & Sollie, H. (2018). *Tegengaan van etnisch profileren. Een internationale literatuurstudie naar effecten van interventies*. Apeldoorn: Twynstra Gnudd.
- Lasthuizen, K., & van Halderen, R. C. (2013). Creatief gebruik van bevoegdheden. Een explorerend onderzoek binnen de Nederlandse politie. *Tijdschrift voor de veiligheid*, 16-36.
- Lind, A., & Tyler, T. (1998). *The social psychology of procedural justice*. New York: Plenum Press.
- Lind, A., Kanfer, R., & Earley, P. (1990). Voice, Control, and Procedural Justice: Instrumental and Noninstrumental Concerns in Fairness Judgments. *Journal of Personality and Social Psychology*, 952-959.

- Lipsky, M. (2010). *Street-level bureaucracy: dilemmas of the individual in public services*. New York: Russell Sage Foundation.
- Loenen, T. (1998). *Het gelijkheidsbeginsel*. Nijmegen: Ars Aequi Libri.
- Meeks, K. (2000). *Driving While Black: Highways, Shopping Malls, Taxicabs, Sidewalks. What to Do if You Are a Victim of Racial Profiling*. Broadway Books.
- Meerschaut, K., & De Hert, P. (2007). Identiteitscontroles in rechtvergelijkend perspectief. Moet controle op kleur worden gemeten? *De orde van de dag*, 11-20.
- Ministry of Justice. (2017). *Statistics on Race and the Criminal Justice System 2016: A Ministry of Justice Publication under Section 95 of the Criminal Justice Act 1991*. London: Ministry of Justice.
- Noh, S., & Kaspar, V. (2003). Perceived Discrimination and Depression: Moderating Effects. *American Journal of Public Health*, 232-238.
- Noppe, J. (2016). De discretionaire ruimte bij het gebruik van geweld: hoe kleiner, hoe beter? *Tijdschrift voor Criminologie*, 48-69.
- Pap, A. (2007). Police Ethnic Profiling in Hungary: Lessons from an International Research. *Regio*, 117-140.
- Pascoe, E., & Richman, L. (2009). Perceived Discrimination and Health: A Meta-Analytic Review. *Psychological Bulletin*, 531-554.
- Pettersson, T. (2013). Belonging and Unbelonging in Encounters Between Young Males and Police Officers: The Use of Masculinity and Ethnicity/Race. *Critical Criminology*, 417-430.
- Ponsaers, P., Van Branteghem, J.-M., Van de Sompel, R., & Boekaert, T. (2007). De pijlers van een gemeenschapsgerichte politiezorg in België. In W. Bruggeman, J.-M. Van

- Branteghem, & D. Van Nuffel, *Naar een excellente politiezorg* (pp. 67-87). Brussel: Politeia.
- Rabbie, J., & Horwitz, M. (1969). Arousal of ingroup-outgroup bias by a chance win or loss . *Journal of Personality and Social Psychology*, 269-277.
- Ramirez, D., McDevitt, J., & Farrell, A. (2000). *A Resource Guide on Racial Profiling Data Collection Systems. Promising Practices and Lessons Learned*. U.S. Department of Justice.
- Reiss, A. (1971). *The police and the public*. New Haven: Yale University Press.
- Rodrigues, P., & Van der Woude, M. (2016). Proactieve politiecontrole en onderscheid naar etniciteit of nationaliteit. *Nederlands Juristenblad*, 2294-2302.
- Ruythooren, K., & De Bondt, W. (2014). *Discretionaire bevoegdheid: op naar het politiese pot? Balanceren tussen de letter en de geest van de wet*. Gent: Universiteit Gent.
- Schuilenberg, M., Besseling, B., & Uitendaal, F. (2017). Vertrouwen in de politie. Empirisch onderzoek naar de beleving van vertrouwen in de Rotterdamse wijk Bloemhof. *Justitiële Verkenningen*, 47-63.
- Smis, S., Janssens, C., Mirgaux, S., & Van Laethem, K. (2011). *Handboek Mensenrechten*. Antwerpen: Intersentia.
- Smith, R. (2015). Reducing Racially Disparate Policing Outcomes: Is Implicit Bias Training the Answer? *University of Hawaii Law Review*, 295-312.
- Sottiaux, S. (2008). Het gelijkheidsbeginsel: langs oude paden en nieuwe. *Rechtskundig Weekblad*, 690-702.
- Spoelstra, S. (2014). *Effecten van ervaren selectiviteit bij politiecontroles. Een uiteenzetting aan de hand van interviews en focusgroepgesprekken in Rotterdam en Breda*. Rotterdam: Radar.

- Sunshine, J., & Tyler, T. (2003). The Role of Procedural Justice and Legitimacy in Shaping Public Support for policing. *Law & Society Review*, 513-547.
- Svensson, J., Sollie, H., & Saharso, S. (2011). *Proactief handhaven en gelijk behandelen*. Apeldoorn: Politie en Wetenschap.
- Taylor, E. (2016). Lights, Camera, Redaction... Police Body-Worn Cameras: Autonomy, Discretion and Accountability. *Surveillance & Society*, 128-132.
- Tomuschat, C. (2008). *International Covenant on Civil and Political Rights*. Berlin: United Nations Audiovisual Library of International Law.
- Toth, B., & Kadar, A. (2011). Ethnic profiling in ID checks by the Hungarian police. *Policing and Society*, 383-394.
- Tyler, T., & Blader, S. (2003). The Group Engagement Model: Procedural Justice, Social Identity, and Cooperative Behavior. *Personality and Social Psychology Review*, 349-361.
- Tyler, T., & Fagan, J. (2008). Legitimacy and cooperation: Why do people help the police fight crime in their communities? *Ohio State Journal of Criminal Law*, 231-275.
- U.S. Department of Justice. (2001). *Contacts Between Police and the Public*. Bureau of Justice Statistics.
- Unia. (sd). *Wet van 25 februari 2003 (Antidiscriminatiewet) - opgeheven door wet van 10/05/2007*. Opgeroepen op juli 25, 2018, van Unia: <https://www.unia.be/nl/wetgeving-aanbevelingen/wetgeving/wet-van-25-februari-2003-opgeheven-door-wet-van-10-05-2007>
- Van Altert, K., Enhus, E., & Stol, W. (2009). De twee gezichten van de politie: interventie versus wijkwerking. In I. Verwee, E. Hendrickx, & F. Vlek, *Wat doet de politie* (pp. 15-36). Antwerpen: Maklu.

- Van Craen, M., Vancluysen, K., & Ackaert, J. (2007). *Voorbij wij en zij? De sociaal-culturele afstand tussen autochtonen en allochtonen tegen de meetlat*. Brugge: Vanden Broele.
- Van Damme, A., & Pauwels, L. (2013). Naleving van de wet en medewerking van burgers met politie: (alleen) een kwestie van procedurele rechtvaardigheid? *Panopticon*, 182-203.
- Van den Broeck, C. (2015). Zoeking ten aanzien van minderjarigen: mogelijk met toestemming? *Nullum Crimen*, 1-53.
- van der Leun, J. P., van der Woude, M., Vijverberg, R., Vrijhoef, R., & Leupen, A. (2014). *Etnisch profileren in Den Haag? Een verkennend onderzoek naar beslissingen en opvattingen op straat*. Universiteit Leiden. Leiden: Universiteit Leiden.
- van der Woude, M., & van der Leun, J. (2013). De Nederlandse veiligheidscultuur als katalysator voor etnisch profileren? *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 123-136.
- Van Heuven, D. (1991). Enkele beschouwingen over het gelijkheidsbeginsel. *Rechtskundig Weekblad*, 585-596.
- Van Roeden, L. (2016). *Ongelijke behandeling van jongeren uit etnische minderheden door de Belgische politie*. Twente: Universiteit Twente.
- Vanassche, N., & Verhage, A. (2015). Racisme en etnisch profileren door politie: in België? *Cahier Politiestudies*, 35-58.
- Vande Lanotte, J., & Goedertier, G. (2010). *Handboek Belgisch publiekrecht*. Brugge: Die Keure.
- Vande Lanotte, J., & Van De Putte, M. (1993). De Belgische rechtspraak met betrekking tot het Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke rechten. In I. C. Mensenrechten (Red.), *De Betekenis van het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten voor de interne rechtsorde* (pp. 75-104). Antwerpen: Maklu.

- Veenman, J. (2003). Discriminatie op de arbeidsmarkt. De resultaten van Nederlands onderzoek. *Beleid en Maatschappij*, 90-99.
- Verschuieren, H. (1989). Het niet-discriminatiebeginsel van artikel 26 internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en de rechtspositie van vreemdelingen. *Rechtskundig Weekblad*, 689-696.
- Vlaams Parlement. (2016, juni 21). *Commissievergadering*. Opgeroepen op juli 29, 2018, van Vlaams Parlement: <https://www.vlaamsparlement.be/commissies/commissievergaderingen/1067790/verslag/1069727>
- Waddington, P., Stenson, K., & Don, D. (2004). In Proportion: Race, and Police Stop and Search. *British Journal of Criminology*, 889-914.
- Websdale, N. (2001). *Policing the poor: From slave plantation to public housing*. Boston: Northeastern University Press.
- Weitzer, R., & Tuch, S. (2002). Perceptions of racial profiling : Race, class, and personal experience. *Criminology*, 435-456.
- Welsh, K. (2007). Black Criminal Stereotypes and Racial Profiling. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 276-288.
- Wittouck, C., Vanderlaenen, F., & Audenaert, K. (2016). Authority Meets Mentally Ill': Het Belang Van Procedurele Rechtvaardigheid. In T. Vander Beken, E. Broekaert, K. Audenaert, F. Vander Laenen, S. Vandeveld, & W. Vanderplasschen (Red.), *Sterktes Van Mensen : Sterktegerichte Strategieën Voor Het Ondersteunen Van Mensen Met Een Psychiatrische Problematiek Die Strafbare Feiten Pleegden* (pp. 95-121). Antwerpen: Maklu.

Woestenburg, N., De Ridder, J., & De Krol, E. (2016). *Het stopformulier. Verkenning van de werking van de registratie van staandhoudingen*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen - Pro Facto.

Zucker, D. (2013). *Profiling: hoe een dader zichzelf verraadt*. Uitgeverij Lannoo.

Wetgeving:

De gecoördineerde Grondwet van 17 februari 1994, *BS* 17 februari 1994

Wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden, *BS* 8 augustus 1981

Wet van 5 augustus 1992 op het politieambt, *BS* 22 september 1992

Wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie, *BS* 30 mei 2007

Bijlagen

Bijlage 1: vragenlijst Amnesty International

1. Kan u mij, bij wijze van inleiding, kort vertellen wat Amnesty International precies doet en wat uw functie is binnen deze organisatie?
2. Kan u mij uitleggen wat selectiviteit in het politieoptreden, meer bepaald etnisch profileren voor u en de organisatie betekent?
3. Denkt u dat er in België sprake is van etnisch profileren door politiediensten? Zo ja, heeft u een zicht op de grootte van het probleem op basis van de beschikbare gegevens bij Amnesty International?
 - Hoe verhoudt zich het probleem doorheen de jaren in België?
 - Hoe verhoudt het probleem zich ten opzichte van andere (Europese) landen?
 - Wordt de indruk door de media gegeven dat dit probleem veel groter is dan in de realiteit?
 - Hoe groot denkt u dat het dark number hierbij is? Wat zouden de redenen kunnen zijn dat slachtoffers van ethnic profiling hier geen melding van maken?
4. Als iemand in contact komt met etnisch profileren, kan men dit al dan niet anoniem delen met Amnesty International. Hoe verloopt het verdere proces om die persoon verder te helpen?
 - Men kan zich ook richten tot bijvoorbeeld Unia of het Comité P, geven jullie hierover advies?
 - Hoe verloopt de samenwerking of afstemming tussen Amnesty International en andere ngo's zoals Unia en de Liga voor de Mensenrechten?
 - Is er een vorm van communicatie of samenwerking met de politie om aan bepaalde problemen te werken?

5. Hoe schat u de betrouwbaarheid van een (anonieme) melding precies in? Hoe weet je zeker dat die melding niet ontstaat vanuit een zekere frustratie tegen de politie?
6. Wat veroorzaakt etnisch profileren en is bijgevolg de onderliggende reden tot dit fenomeen?
 - Is dit te wijten aan een verkeerde interpretatie van de criminaliteitsstatistieken, discriminatie en racisme van de individuele politieambtenaren, toenemende druk op politieambtenaren, verkeerde filosofie binnen politie, het terrorismeverhaal, ...
7. Politieambtenaren zijn niet verplicht om de reden tot staande houding aan de betrokkene mede te delen, moet dit volgens u veranderen?
 - In de politiezone Mechelen/Willebroek wordt voortaan de reden van de identiteitscontrole meegedeeld aan de betrokkene. Moet dit volgens u de regel worden? Zo ja, geeft dit volgens u geen verkeerd signaal aan de politieambtenaren dat ze hun werk niet goed doen? Is dit geen inperking van hun discretionaire bevoegdheid?
8. Welke maatregelen moeten er volgens u genomen worden om etnisch profileren in de toekomst tegen te gaan?
 - Hoe staat u tegenover bodycams, opleggen van een tuchtsanctie en het instellen van een nationaal registratiesysteem zoals reeds ingevoerd in de PZ Mechelen/Willebroek?
 - Moet er meer aandacht geschonken worden aan etnisch profileren in de opleiding van politie-inspecteurs?
 - Worden toekomstige politie-inspecteurs volgens u voldoende voorbereid om hiermee om te gaan in de praktijk? Zo nee, is er ruimte voor verbetering binnen de politieopleiding?
 - Is er volgens u soms een vorm van racisme aanwezig bij deze toekomstige politie-inspecteurs? Zo ja, worden er onvoldoende maatregelen genomen om dit te verhinderen?

- Is het verhogen van de diversiteit bij de politie een factor die ervoor kan zorgen dat er in de toekomst minder sprake is van etnisch profileren?
 - Hoe vindt u dat er moet worden opgetreden tegen politieambtenaren die zich schuldig maken aan etnisch profileren?
 - Moet de oplossing voor het tegengaan van etnisch profileren niet veeleer gezocht worden in het tegengaan van racisme in de bevolking?
9. Moet er volgens u een in een duidelijkere omschrijving voorzien worden van wat er precies onder etnisch profileren wordt verstaan?
- Biedt het wettelijk kader volgens u voldoende garanties om etnisch profileren te voorkomen?
10. Hoe belangrijk vindt u dat er onderzoek wordt gedaan naar onder meer de prevalentie van het fenomeen?
- Vindt u dat er in België een tekort is aan onderzoeken? Zo ja, wat kan hieraan worden gedaan om dit probleem te verhelpen?
11. Bestaat er voor u geen enkele reden waarbij profileren op basis van fysieke kenmerken verantwoord is, rekening houdende met de toenemende druk op politiemensen om onze veiligheid te garanderen in tijden van de huidige terreurdreiging?
- Denkt u niet dat etnisch profileren in sommige zaken al een nut heeft bewezen om gevaarlijke individuen op te sporen?
12. Wat zijn volgens u de kritische succesfactoren waaraan moet worden voldaan zodat er in de toekomst minder gebruik wordt gemaakt van etnisch profileren?
13. Zijn er nog zaken die u graag zou toevoegen aan het interview?
- Mag ik u nogmaals via e-mail contacteren als ik bijkomende vragen zou hebben?

Bijlage 2: vragenlijst politiescholen

1. Kan u mij uitleggen wat selectiviteit in het politieoptreden, meer bepaald etnisch profileren voor u betekent?
2. Denkt u dat er in België sprake is van etnisch profileren door politiediensten? Zo ja, op wat baseert u zich dan en heeft u een zicht op de grootte van het probleem?
 - Hoe verhoudt zich het probleem doorheen de jaren in België?
 - Hoe verhoudt het probleem zich ten opzichte van andere (Europese) landen?
 - Wordt de indruk door de media gegeven dat dit probleem veel groter is dan in de realiteit?
 - Hoe groot denkt u dat het dark number hierbij is? Wat zouden de redenen kunnen zijn dat slachtoffers van ethnic profiling hier geen melding van maken?
3. Wat veroorzaakt etnisch profileren en is bijgevolg de onderliggende oorzaak tot dit fenomeen?
 - Is dit te wijten aan een verkeerde interpretatie van de criminaliteitsstatistieken, discriminatie en racisme van de individuele politieambtenaren, toenemende druk op politieambtenaren, verkeerde filosofie binnen politie, het terrorismeverhaal, ...
4. Politieambtenaren zijn niet verplicht om de reden tot staande houding aan de betrokkene mede te delen, moet dit volgens u veranderen?
 - In de politiezone Mechelen/Willebroek wordt voortaan de reden van de identiteitscontrole meegedeeld aan de betrokkene. Moet dit volgens u de regel worden? Zo ja, geeft dit volgens u geen verkeerd signaal aan de politieambtenaren dat ze hun werk niet goed doen? Is dit geen inperking van hun discretionaire bevoegdheid?
5. Welke maatregelen moeten er volgens u genomen worden om etnisch profileren in de toekomst tegen te gaan?

- Hoe staat u tegenover het opleggen van een tuchtsanctie en het instellen van een nationaal registratiesysteem zoals reeds ingevoerd in de PZ Mechelen/Willebroek?
- Is het verhogen van de diversiteit bij de politie een factor die ervoor kan zorgen dat er in de toekomst minder sprake is van etnisch profileren?
- Hoe vindt u dat er moet worden opgetreden tegen politieambtenaren die zich schuldig maken aan etnisch profileren?

6. Hoe wordt er in de politieopleiding omgegaan met etnisch profileren?

- Hoe zien de lessen hieromtrent eruit? Wordt er gewerkt met casussen of zijn de lessen louter theoretisch opgebouwd?
- Worden toekomstige politie-inspecteurs voldoende voorbereid om hiermee om te gaan in de praktijk? Zo nee, is er ruimte voor verbetering binnen de politieopleiding?
- Is er volgens u soms een vorm van racisme aanwezig bij enkele toekomstige politie-inspecteurs? Zo ja, wordt er les gegeven om dit beeld aan te passen?
- Is er volgens u nood aan meer externe bijscholingen als aanvulling op de basisopleiding?
- Wordt er tijdens de basisopleiding aandacht geschonken aan het onderdeel “omgaan met diversiteit”? Zo ja, denkt u dat dit een meerwaarde is aan het beperken van ethnic profiling? Zo niet, denkt u niet dat dit een meerwaarde kan bieden?
- Uit een jaarverslag van het CGKR (2013) blijkt dat de kennis van de antidiscriminatie- en antiracismewetgeving te beperkt is wat een mogelijke oorzaak kan zijn van ethnic profiling, vindt u dit (nog steeds) correct?
- Is er veel verschil tussen de politiescholen onderling omtrent deze materie? Zo ja, moet de opleiding in de verschillende scholen meer geüniformeerd worden?
- Zijn er aanpassingen gebeurd aan de opleiding na de aanslagen van Brussel, is het programma aangepast?

7. In de politiezone Mechelen/Willebroek worden nu alle identiteitscontroles geregistreerd, is dit volgens u een goede zaak?
- Kan dit volgens u bijdragen tot minder etnisch profileren in de praktijk? Gaan de politie-inspecteurs zo meer gaan stilstaan bij hun reden tot controle? Of draagt dit enkel bij naar de beeldvorming van het probleem?
 - Bent u voor- of tegenstander van dergelijk systeem en waarom?
 - Moet dergelijk systeem nationaal worden uitgebouwd?
8. Moet er volgens u een in een duidelijkere omschrijving voorzien worden van wanneer er precies tot een controle mag worden overgegaan?
- Volgens artikel 34 WPA mag men tot een identiteitscontrole overgaan wanneer er redelijke gronden zijn op basis van gedragingen, materiële aanwijzingen /omstandigheden van tijd/plaats om te veronderstellen dat persoon wordt opgespoord, heeft gepoogd/zich voorbereidt om misdrijf te plegen of dat persoon openbare orde heeft/zou kunnen verstoren
 - Biedt het wettelijk kader volgens u voldoende garanties om etnisch profileren te voorkomen? Zou een duidelijkere omschrijving van de situaties waarin men mag overgaan tot controle leiden tot minder etnisch profileren?
 - Wordt men tijdens de opleiding voldoende bewust gemaakt van wanneer men tot een controle mag overgaan?
9. Hoe belangrijk vindt u dat er onderzoek wordt gedaan naar onder meer de prevalentie van het fenomeen?
- Vindt u dat er in België een tekort is aan onderzoeken? Zo ja, wat kan hieraan worden gedaan om dit probleem te verhelpen?
10. Denkt u dat etnisch profileren al in bepaalde zaken zijn vruchten heeft afgeworpen bij het opsporen van gevaarlijke of gezochte individuen?
11. Wat zijn volgens u de kritische succesfactoren waaraan moet worden voldaan zodat er in de toekomst minder gebruik wordt gemaakt van etnisch profileren?

Bijlage 3: vragenlijst aspirant

1. Kan u mij uitleggen wat selectiviteit in het politieoptreden, meer bepaald etnisch profileren voor u betekent?
2. Denkt u dat er in België sprake is van etnisch profileren door politiediensten? Zo ja, op wat baseert u zich dan en heeft u een zicht op de grootte van het probleem?
 - Hoe verhoudt zich het probleem doorheen de jaren in België?
 - Hoe verhoudt het probleem zich ten opzichte van andere (Europese) landen?
 - Wordt de indruk door de media gegeven dat dit probleem veel groter is dan in de realiteit?
 - Hoe groot denkt u dat het dark number hierbij is? Wat zouden de redenen kunnen zijn dat slachtoffers van ethnic profiling hier geen melding van maken?
3. Wat veroorzaakt etnisch profileren en is bijgevolg de onderliggende oorzaak tot dit fenomeen?
 - Is dit te wijten aan een verkeerde interpretatie van de criminaliteitsstatistieken, discriminatie en racisme van de individuele politieambtenaren, toenemende druk op politieambtenaren, verkeerde filosofie binnen politie, het terrorismeverhaal, ...
4. Politieambtenaren zijn niet verplicht om de reden tot staande houding aan de betrokkene mede te delen, moet dit volgens u veranderen?
 - In de politiezone Mechelen/Willebroek wordt voortaan de reden van de identiteitscontrole meegedeeld aan de betrokkene. Moet dit volgens u de regel worden? Zo ja, geeft dit volgens u geen verkeerd signaal aan de politieambtenaren dat ze hun werk niet goed doen? Is dit geen inperking van hun discretionaire bevoegdheid?
5. Welke maatregelen moeten er volgens u genomen worden om etnisch profileren in de toekomst tegen te gaan?

- Hoe staat u tegenover het opleggen van een tuchtsanctie en het instellen van een nationaal registratiesysteem zoals reeds ingevoerd in de PZ Mechelen/Willebroek?
- Is het verhogen van de diversiteit bij de politie een factor die ervoor kan zorgen dat er in de toekomst minder sprake is van etnisch profileren?
- Hoe vindt u dat er moet worden opgetreden tegen politieambtenaren die zich schuldig maken aan etnisch profileren?

6. Hoe wordt er in de politieopleiding omgegaan met etnisch profileren?

- Hoe ervaart u zelf de opleiding in het algemeen en specifiek over dit onderwerp?
- Hoe zien de lessen hieromtrent eruit? Wordt er gewerkt met casussen of zijn de lessen louter theoretisch opgebouwd?
- Worden toekomstige politie-inspecteurs voldoende voorbereid om hiermee om te gaan in de praktijk? Zo nee, is er ruimte voor verbetering binnen de politieopleiding?
- Is er volgens u soms een vorm van racisme aanwezig bij enkele toekomstige politie-inspecteurs? Zo ja, wordt er les gegeven om dit beeld aan te passen?
- Is er volgens u nood aan meer externe bijscholingen als aanvulling op de basisopleiding?
- Wordt er tijdens de basisopleiding aandacht geschonken aan het onderdeel “omgaan met diversiteit”? Zo ja, denkt u dat dit een meerwaarde is aan het beperken van ethnic profiling? Zo niet, denkt u niet dat dit een meerwaarde kan bieden?
- Uit een jaarverslag van het CGKR (2013) blijkt dat de kennis van de antidiscriminatie- en antiracismewetgeving te beperkt is wat een mogelijke oorzaak kan zijn van ethnic profiling, vindt u dit (nog steeds) correct?
- Is er veel verschil tussen de politiescholen onderling omtrent deze materie? Zo ja, moet de opleiding in de verschillende scholen meer geüniformeerd worden?

7. In de politiezone Mechelen/Willebroek worden nu alle identiteitscontroles geregistreerd, is dit volgens u een goede zaak?
- Kan dit volgens u bijdragen tot minder etnisch profileren in de praktijk? Gaan de politie-inspecteurs zo meer gaan stilstaan bij hun reden tot controle? Of draagt dit enkel bij naar de beeldvorming van het probleem?
 - Bent u voor- of tegenstander van dergelijk systeem en waarom?
 - Moet dergelijk systeem nationaal worden uitgebouwd?
8. Moet er volgens u een in een duidelijkere omschrijving voorzien worden van wanneer er precies tot een controle mag worden overgegaan?
- Volgens artikel 34 WPA mag men tot een identiteitscontrole overgaan wanneer er redelijke gronden zijn op basis van gedragingen, materiële aanwijzingen /omstandigheden van tijd/plaats om te veronderstellen dat persoon wordt opgespoord, heeft gepoogd/zich voorbereidt om misdrijf te plegen of dat persoon openbare orde heeft/zou kunnen verstoren
 - Biedt het wettelijk kader volgens u voldoende garanties om etnisch profileren te voorkomen? Zou een duidelijkere omschrijving van de situaties waarin men mag overgaan tot controle leiden tot minder etnisch profileren?
 - Wordt men tijdens de opleiding voldoende bewust gemaakt van wanneer men tot een controle mag overgaan?
9. Hoe belangrijk vindt u dat er onderzoek wordt gedaan naar onder meer de prevalentie van het fenomeen?
- Vindt u dat er in België een tekort is aan onderzoeken? Zo ja, wat kan hieraan worden gedaan om dit probleem te verhelpen?
10. Denkt u dat etnisch profileren al in bepaalde zaken zijn vruchten heeft afgeworpen bij het opsporen van gevaarlijke of gezochte individuen?
11. Wat zijn volgens u de kritische succesfactoren waaraan moet worden voldaan zodat er in de toekomst minder gebruik wordt gemaakt van etnisch profileren?

Bijlage 4: vragenlijst NSPV

1. Kan u mij uitleggen wat selectiviteit in het politieoptreden, meer bepaald etnisch profileren voor u betekent?
2. Denkt u dat er in België sprake is van etnisch profileren door politiediensten? Zo ja, op wat baseert u zich dan en heeft u een zicht op de grootte van het probleem?
 - Hoe verhoudt zich het probleem doorheen de jaren in België?
 - Hoe verhoudt het probleem zich ten opzichte van andere (Europese) landen?
 - Wordt de indruk door de media gegeven dat dit probleem veel groter is dan in de realiteit en geeft de media dus een vertekent beeld volgens u?
 - Hoe groot denkt u dat het dark number hierbij is? Wat zouden de redenen kunnen zijn dat slachtoffers van ethnic profiling hier geen melding van maken?
3. Wat veroorzaakt etnisch profileren en is bijgevolg de onderliggende reden tot dit fenomeen?
 - Is dit te wijten aan een verkeerde interpretatie van de criminaliteitsstatistieken, discriminatie en racisme van de individuele politieambtenaren, toenemende druk op politieambtenaren, verkeerde filosofie binnen politie, het terrorismeverhaal, ...
4. Politieambtenaren zijn niet verplicht om de reden tot staande houding aan de betrokkene mede te delen, moet dit volgens u veranderen?
 - In de politiezone Mechelen/Willebroek wordt voortaan de reden van de identiteitscontrole meegedeeld aan de betrokkene. Moet dit volgens u de regel worden? Zo ja, geeft dit volgens u geen verkeerd signaal aan de politieambtenaren dat ze hun werk niet goed doen?
5. Welke maatregelen moeten er volgens u genomen worden om etnisch profileren in de toekomst tegen te gaan?
 - Hoe staat u tegenover het opleggen van een tuchtsanctie?

- Is het verhogen van de diversiteit bij de politie een factor die ervoor kan zorgen dat er in de toekomst minder sprake is van etnisch profileren?
 - Hoe vindt u dat er moet worden opgetreden tegen politieambtenaren die zich schuldig maken aan etnisch profileren?
6. Moet er meer aandacht geschonken worden aan etnisch profileren in de opleiding van politie-inspecteurs?
- Worden toekomstige politie-inspecteurs volgens u voldoende voorbereid om hiermee om te gaan in de praktijk? Zo nee, is er ruimte voor verbetering binnen de politieopleiding?
 - Is er volgens u soms een vorm van racisme aanwezig bij deze toekomstige politie-inspecteurs? Zo ja, worden er onvoldoende maatregelen genomen om dit te verhinderen?
7. Kan u mij wat meer vertellen over het registratiesysteem dat ingevoerd werd in de politiezone Mechelen/Willebroek?
- Hoe wordt een identiteitscontrole praktisch geregistreerd?
 - Hoe wordt de controle op deze registratie gedaan? Worden alle identiteitscontroles geregistreerd en hoe verloopt de controle hierop?
 - Kan dit volgens u bijdragen tot minder etnisch profileren in de praktijk?
 - Wat zou er volgens u kunnen afgeleid worden uit deze gegevens?
 - Gaan de politie-inspecteurs zo meer gaan stilstaan bij hun reden tot controle? Of draagt dit enkel bij naar de beeldvorming van het probleem?
 - Kan een registratiesysteem politiemensen afschrikken om een persoon te controleren met als gevolg dat er minder identiteitscontroles zijn?
 - Bent u voor- of tegenstander van dergelijk systeem en waarom?
 - Moet dergelijk systeem nationaal worden uitgebouwd?
 - Wat zijn de kritische succesfactoren voor het slagen van dergelijk registratiesysteem?
 - Wat vindt u ervan dat de gegevens worden gedeeld met een onderzoeker van de VUB in het kader van een Europees onderzoek?

8. Moet er volgens u een in een duidelijkere omschrijving voorzien worden van wanneer er precies tot een controle mag worden overgegaan?
- Volgens artikel 34 WPA mag men tot een identiteitscontrole overgaan wanneer er redelijke gronden zijn op basis van gedragingen, materiële aanwijzingen /omstandigheden van tijd/plaats om te veronderstellen dat persoon wordt opgespoord, heeft gepoogd/zich voorbereidt om misdrijf te plegen of dat persoon openbare orde heeft/zou kunnen verstoren
 - Biedt het wettelijk kader volgens u voldoende garanties om etnisch profileren te voorkomen?
 - Zou een duidelijkere omschrijving van de situaties waarin men mag overgaan tot controle leiden tot minder etnisch profileren?
9. Hoe belangrijk vindt u dat er onderzoek wordt gedaan naar onder meer de prevalentie van het fenomeen?
- Vindt u dat er in België een tekort is aan onderzoeken? Zo ja, wat kan hieraan worden gedaan om dit probleem te verhelpen?
10. Denkt u dat etnisch profileren al in bepaalde zaken zijn vruchten heeft afgeworpen bij het opsporen van gevaarlijke of gezochte individuen?
11. Wat zijn volgens u de kritische succesfactoren waaraan moet worden voldaan zodat er in de toekomst minder gebruik wordt gemaakt van etnisch profileren?
12. Zijn er nog zaken die u graag zou toevoegen aan het interview?
- Mag ik u nogmaals via e-mail contacteren als ik bijkomende vragen zou hebben?

Bijlage 5: vragenlijst deskundige

1. Kan u mij uitleggen wat selectiviteit in het politieoptreden, meer bepaald etnisch profileren voor u betekent?
2. Denkt u dat er in België sprake is van etnisch profileren door politiediensten? Zo ja, op wat baseert u zich dan en heeft u een zicht op de grootte van het probleem?
 - Hoe verhoudt zich het probleem doorheen de jaren in België?
 - Hoe verhoudt het probleem zich ten opzichte van andere (Europese) landen?
 - Wordt de indruk door de media gegeven dat dit probleem veel groter is dan in de realiteit en geeft de media dus een vertekent beeld volgens u?
 - Hoe groot denkt u dat het dark number hierbij is? Wat zouden de redenen kunnen zijn dat slachtoffers van ethnic profiling hier geen melding van maken?
3. Wat veroorzaakt etnisch profileren en is bijgevolg de onderliggende reden tot dit fenomeen?
 - Is dit te wijten aan een verkeerde interpretatie van de criminaliteitsstatistieken, discriminatie en racisme van de individuele politieambtenaren, toenemende druk op politieambtenaren, verkeerde filosofie binnen politie, het terrorismeverhaal, ...
4. Politieambtenaren zijn niet verplicht om de reden tot staande houding aan de betrokkene mede te delen, moet dit volgens u veranderen?
 - In de politiezone Mechelen/Willebroek wordt voortaan de reden van de identiteitscontrole meegedeeld aan de betrokkene. Moet dit volgens u de regel worden? Zo ja, geeft dit volgens u geen verkeerd signaal aan de politieambtenaren dat ze hun werk niet goed doen? Is dit geen inperking van hun discretionaire bevoegdheid?
5. Welke maatregelen moeten er volgens u genomen worden om etnisch profileren in de toekomst tegen te gaan?

- Hoe staat u tegenover het opleggen van een tuchtsanctie en het instellen van een nationaal registratiesysteem zoals reeds ingevoerd in de PZ Mechelen/Willebroek?
 - Is het verhogen van de diversiteit bij de politie een factor die ervoor kan zorgen dat er in de toekomst minder sprake is van etnisch profileren?
 - Hoe vindt u dat er moet worden opgetreden tegen politieambtenaren die zich schuldig maken aan etnisch profileren?
6. Moet er meer aandacht geschonken worden aan etnisch profileren in de opleiding van politie-inspecteurs?
- Worden toekomstige politie-inspecteurs volgens u voldoende voorbereid om hiermee om te gaan in de praktijk? Zo nee, is er ruimte voor verbetering binnen de politieopleiding?
 - Is er volgens u soms een vorm van racisme aanwezig bij deze toekomstige politie-inspecteurs? Zo ja, worden er onvoldoende maatregelen genomen om dit te verhinderen?
7. Kan u mij wat meer vertellen over het registratiesysteem dat ingevoerd werd in de politiezone Mechelen/Willebroek?
- Hoe wordt een identiteitscontrole praktisch geregistreerd?
 - Hoe wordt de controle op deze registratie gedaan? Worden alle identiteitscontroles geregistreerd en hoe verloopt de controle hierop?
 - Kan dit volgens u bijdragen tot minder etnisch profileren in de praktijk?
 - Wat zou er volgens u kunnen afgeleid worden uit deze gegevens?
 - Gaan de politie-inspecteurs zo meer gaan stilstaan bij hun reden tot controle? Of draagt dit enkel bij naar de beeldvorming van het probleem?
 - Kan een registratiesysteem politiemensen afschrikken om een persoon te controleren met als gevolg dat er minder identiteitscontroles zijn?
 - Denkt u dat meer identiteitscontroles zorgen voor minder criminaliteit?
 - De VSOA ziet dit als een extra verantwoording die moet worden afgelegd dat de politie hun werk goed doet, wat vindt u daarvan?

- Moet dergelijk systeem nationaal worden uitgebouwd?
 - Wat zijn de kritische succesfactoren voor het slagen van dergelijk registratiesysteem?
8. Moet er volgens u een in een duidelijkere omschrijving voorzien worden van wanneer er precies tot een controle mag worden overgegaan?
- Volgens artikel 34 WPA mag men tot een identiteitscontrole overgaan wanneer er redelijke gronden zijn op basis van gedragingen, materiële aanwijzingen /omstandigheden van tijd/plaats om te veronderstellen dat persoon wordt opgespoord, heeft gepoogd/zich voorbereidt om misdrijf te plegen of dat persoon openbare orde heeft/zou kunnen verstoren
 - Biedt het wettelijk kader volgens u voldoende garanties om etnisch profileren te voorkomen? Zou een duidelijkere omschrijving van de situaties waarin men mag overgaan tot controle leiden tot minder etnisch profileren?
9. Hoe belangrijk vindt u dat er onderzoek wordt gedaan naar onder meer de prevalentie van het fenomeen?
- Vindt u dat er in België een tekort is aan onderzoeken? Zo ja, wat kan hieraan worden gedaan om dit probleem te verhelpen?
10. Denkt u dat etnisch profileren al in bepaalde zaken zijn vruchten heeft afgeworpen bij het opsporen van gevaarlijke of gezochte individuen?
11. Wat zijn volgens u de kritische succesfactoren waaraan moet worden voldaan zodat er in de toekomst minder gebruik wordt gemaakt van etnisch profileren?
12. Kan u mij nog relevante literatuur aanbevelen?
13. Zijn er nog zaken die u graag zou toevoegen aan het interview?
- Mag ik u nogmaals via e-mail contacteren als ik bijkomende vragen zou hebben?